

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
СЕКТОР ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ
ІСТОРИЧНОЇ РЕГІОНАЛІСТИКИ

*Ярослава Верменич
Володимир Дмитрук
Світлана Архипова*

**МІСЬКА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ:
ПРОБЛЕМИ ПОЧАТКОВОГО ДАТУВАННЯ**

Київ — 2010

Верменич Я. В., Дмитрук В. І., Архипова С. І. Міська історія України: проблеми початкового датування. Науково-довідкове видання. — К.: Інститут історії України НАН України, 2010. — 140 с.

У науково-довідковому виданні вміщено інформацію про дати заснування міст і селищ міського типу, які усталені в історичній науці та представлені в енциклопедичних виданнях, довідниках і ресурсах Інтернет. Відомості подаються у вигляді порівняльної таблиці та ілюструють відсутність єдиних критеріїв та методик у вирішенні питань заснування міст і селищ міського типу. Праця містить ґрунтовну вступну статтю, присвячену висвітленню теоретико-методологічних проблем міської історії, та авторськф рекомендації щодо методики літочислення міст і селищ міського типу України.

Відповідальний редактор — **д.і.н. Ярослава Верменич**

Затверджено до друку Вченою радою Інституту історії України
НАН України

ISBN 978-966-02-5542-5

© Інститут історії України
НАН України, 2010

ВСТУП

Велика суспільна увага, привернута в Україні до першовитоків міської історії, зумовлює потребу в осмисленні й оптимізації практики визначення критеріїв міського літочислення і відзначення ювілеїв міст. Ювілейні кампанії в містах набули небаченого досі розмаху, причому точки відліку часто обираються довільно, на догоду політичній чи якійсь іншій кон'юнктурі. Існує виразна тенденція до «задавнення» віку міст. Ставляться під сумнів з вимогами перегляду й ті дати заснування міст, які закріплені постановою Кабінету міністрів в 2001 р. У ряді випадків місцеві власті, намагаючись одержати визначені законодавством «ювілейні» кошти, штовхають істориків і краєзнавців на шлях підтасовок і міфотворчості.

Зрозуміло, що царина літочислення — одна з найбільш «темних» сфер історичного пошуку, будь-які орієнтири тут можуть бути лише приблизними. Ніхто не знає, де й коли виникло на планеті Земля перше місто, початкова історія кожного поселення сягає своїми коренями углиб століть. У деяких країнах «міські метрики» виписуються на підставі закріплених у юридичних документах відправних віх міського управління чи самоврядування, і тоді практика відзначення ювілеїв вводиться у осмислене, правове русло. Більшість країн взагалі не надто переймаються міськими ювілеями. В Україні ж усталилася практика щорічного відзначення дат заснування міст за першою згадкою в історичних джерелах, і це створило майже безмежний простір для імпровізацій. Адже перша згадка топоніму в літописі може стосуватися не міста, а більш раннього сільського поселення, може бути віддаленою від реальної дати заснування міста на кілька десятиріч, зрештою, її може взагалі не виявитися. Часто відправні дати вводилися на основі легенд чи переказів і зрештою, шляхом багаторазових відзначень, стали елементом суспільної свідомості. Існують непоодинокі випадки «віднайдення» сумнівних документів під «потрібну» дату.

Крім проблеми «початкової дати», існує безліч інших, як теоретико-методологічних, так і суто практичних, проблем, які ускладнюють вивчення міської традиції. Дослідникам важко дійти згоди в питанні про те, чи можна вести літочислення міста від поселень, які належали

різним культурам? Чи обов'язково міська традиція має бути безперервною? Від якого моменту вести літочислення, якщо на території сучасного міста існувало кілька поселень, виниклих з великою різницею у часі?

Ані однозначних відповідей на ці і багато інших подібних запитань, ані якихось універсальних рецептів щодо критеріїв датування запропонувати неможливо. Але академічні установи історичного профілю в міру своїх можливостей мають протистояти кон'юнктурним спробам перетворення віку міст в елемент своєрідного самопіару, джерело «непланових» прибутків і нагород. Інституту історії України НАН України доводиться відповідати на безліч листів і звернень з цього приводу, і, бажано ми цього чи ні, бути своєрідним арбітром у дискусіях і суперечках. Ця непроста місія створює додаткові стимули до осмислення того, в якому стані перебуває містознавство в Україні, як відображена проблема «віку міст» у різних енциклопедіях і довідкових виданнях, що можна скоригувати, на чому зосередити дослідницьку увагу.

Довідник «Міська історія України: проблеми початкового датування» підготовлений у рамках комплексного дослідницького проекту «Історична урбаністика в Україні: теорія містознавства і методика літочислення». Проект передбачає концептуалізацію історичної урбаністики у вітчизняному контексті, вироблення теоретико-методологічних підходів до оцінки міської історико-культурної спадщини, обґрунтування термінів «міська історія», «топохрон», «історичне місто», вироблення критеріїв типологізації історичних міст. У цьому довіднику ми намагалися подати паралельно з аналізом стану сучасного історичного містознавства відомості про те, у якому вигляді постають початки міської історії в енциклопедіях, довідниках, «Історії міст і сіл Української РСР».

Наводячи порівняльні дані, упорядники не мають на меті дорікнути комусь за неухважність чи брак достовірної інформації. Сенс проведеної роботи у тому, щоб, по-перше, звернути увагу на складність ситуації з датуванням, а, по-друге, показати, що залежно від застосовуваних підходів усталений «вік» одного й того ж міста може істотно варіюватися. Майже всі, за поодинокими винятками, дати заснування міст умовні. Але якщо у просвітницьких чи «меморіальних» цілях на цю умовність можна й закрити очі, то інтереси науки вимагають якомога широкій репрезентації усіх наявних точок зору з відповідною аргументацією. Саме тому у складних випадках ми наводимо кілька дат, сподіваючись, що це дасть поштовх до нових пошуків і осмислення уже зробленого. Якщо влада і наукова спільнота хочуть мати достовірну картину міської історії від її першовитоків, по кожному населеному пункту має бути проведена додаткова пошукова робота із залученням археологічних, архівних та інших даних.

Розділ 1

МІСТОЗНАВСТВО В УКРАЇНІ: ЕТАПИ РОЗВИТКУ, ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ

Проблема еволюції форм самоорганізації людей у містах і формування міського середовища проживання — одна з основних в системі соціогуманітарного знання. Історія людства набула осмисленого вигляду в міру освоєння містом природних ресурсів і створення максимально сприятливих умов для виконання людьми, об'єднаними в межах порівняно невеликого простору, функцій життєзабезпечення й оборони.

Міста виникали переважно на берегах річок і на перехрестях караванних шляхів, і від того, наскільки вдало обиралося місце «проживання», величезною мірою залежала їхня доля. Міста гинули під натиском кочових орд, у міжусобних війнах, від епідемій. Небагато з нині існуючих на планеті міст можуть похвалитися кількатисячолітньою історією. Частіше археологам доводиться видобувати залишки зниклих цивілізацій з-під товщі піску чи попелу, відшукувати їх у джунглях. Інколи їм вдається знайти рештки міст, які довго вважалися витвором фантазії міфотворців — як-от легендарної Трої.

Природа людської допитливості щодо першовитоків міської історії зрозуміла — кожному хотілося б збагнути секрети зниклих у віках матеріальних і духовних культур. Часто ця допитливість живиться відчуттям власних коренів, тими незрими ланцюгами, які пов'язують людину з її «малою батьківщиною». Звичні місця нашого проживання упродовж і вперек стоптані ногами багатьох поколінь людей, які тяжко працювали, багато воювали, росли дітей, про щось мріяли. Підняти бодай краєчок завіси над минувиною — значить осягнути масштаби відстані між минулим і сучасним, усвідомити ціну, заплачену за те, що прийнято іменувати прогресом.

Громадяни України можуть пишатися закоріненістю власної міської традиції, хоч відчувають її здебільшого інтуїтивно, на підсвідомому рівні. Історія нашої країни, розташованої на цивілізаційному роздоріжжі, склалася таким чином, що переважна більшість пам'яток — свідчень нашої непростой історії — зникла у полум'ї воєнних конфліктів, міжусобних чвар, пожеж. Можна,

зрозуміло, сполучити із відпочинком на півдні ознайомлення із залишками античних міст — Херсонеса, Ольвії. Але як «розкодувати» таємниці більш ранніх і пізніх часів, захovanі у петрогліфах Кам'яної могили, у вражаючих своїми розмірами давніх городищах, курганах, змійових валах? Можливості археології тут величезні, але не безмежні, особливо з врахуванням її сучасного фінансового забезпечення. Але ж і поодинокі здобутки здатні вразити будь-чию уяву. Приміром, уже майже достеменно доведено: на території Миколаєва знайдене описане Гомером місто киммерійців, приблизно на 500 років старше від Ольвії і всього на тисячу років молодше єгипетських пірамід. Якщо це так, то історію «протоміст» (не просто городищ, а укріплених поселень з валами, ровами, перекидними мостами) слід починати як мінімум від XII — XI століть до н.е. Про те, що городище «Дикий сад» було протомістом, імовірно, першою торгівельною факторією малоазійських греків, свідчать виявлені тут археологами залишки трьох храмів, а також система фортифікації рубежу II–I тисячоліть до н.е., вперше досліджена в регіоні степового Причорномор'я. Опосередковано про поселення з розвинутими торговельними зв'язками свідчить і знайдений раніше керамічний диск із символами лінійного письма крито-мікенської епохи. Це єдине степове городище епохи середньої бронзи, розкопане в Україні, проіснувало 200–300 років — аж до переходу до епохи заліза — до IX ст. до н.е.¹

Безліч дискусій у різні часи велося навколо проблеми походження Києва. Знахідки на його території (і не лише в центрі, але й на Куренівці, у Пирогові тощо) римських монет II–IV ст. переконливо свідчать про існування тут розвинутої поселенської культури задовго до 482 р., який вважається для міста «відправною датою». І не так вже й важливо, представники яких народів — сармати, готи, авари, хозари, слов'яни чи нормани — облюбували це місце для своїх осель; можливо, й справді згадки у давньоєвропейському епосі столиці готів вписуються у ранню київську спадщину. Попередника Києва можна шукати серед названих географом II ст. Птоломеем 10 «городів» уздовж течії Дніпра — можливо, це був Азагарій, Метрополь чи Сар. У візантійського імператора Константина Багрянородного (середина X ст.) київська фортеця має назву Самбатас. Ймовірно, це і була назва одного з тих поселень, що виникли на місці майбутнього Києва на рубежі нової ери.

Хай там як, але витoki вітчизняної міської традиції варто наполегливо досліджувати, і треба сподіватися, що майбутні археологічні знахідки принесуть ще багато відкриттів. Зуміли ж просто під історичним центром Одеси, на місці сучасного Приморського бульвару, виявити потужний культурний шар VI–III ст. до н.е. з

великим некрополем і гаванню. І тепер уже можна впевнено говорити про існування тут значного за розмірами античного міста, основна частина якого була поглинута морем².

Ми не так вже й мало знаємо про те, які ідеї надихали наших далеких пращурів, яким богам вони молилися, чого прагнули. В усякому разі уявлення про честь і гідність, патріотизм і зраду у громадян еллінських полісів не набагато відрізнялися від сучасного ідеалу. Свідченням цього може бути текст громадянської присяги жителів Херсонеса і прилеглих міст, який дійшов до нас: «Я буду одностайним щодо спасіння і свободи держави... не віддам нічого нікому, ні елліну, ні варвару, але буду оберігати все це для херсонеського народу. Я не буду скидати демократичний устрій і не дозволю цього тим, хто зраджує і звалює... Я буду служити народові і радити йому найкраще і найсправедливіше для держави та громадян...»³

Значно менше відомостей історія зберегла про повсякденне життя городян і жителів сіл тих давніх часів. Напевно, їм жилося нелегко, бо археологи розкопують здебільшого спалені, раптово покинуті оселі, зруйновані храми й ремісничі майстерні. Не лише природні катаклізми, але й війни, набіги кочівників, епідемії змушували людей залишати обжиті місця і все починати спочатку на новому місці. З часом залишені ними руїни обживалися прибульцями з інших територій, часто іноетнічними. Вітчизняна міська традиція легко простежується на прикладі Білгорода-Дністровського — ЮНЕСКО внесла це місто до списку небагатьох, які зберегли безперервне існування від часів античності до наших днів. Грецька колонія, яка мала, за свідками античних авторів, назву Тіра (Офіусса), була заснована наприкінці VI — на початку V ст. до н.е. вихідцями з Мілета. Карбування в місті власної монети, а також знахідка почесного декрету із згадкою Ради, народу, колегій архонтів, свідчать про високий, як на той час, рівень розвитку міста і полісної демократії. Хоч у середині III ст. до н.е. у Тірі помітні ознаки занепаду, місто не припинило свого існування — ні тоді, коли опинилося в орбіті інтересів Понтійського царства, ні тоді, коли у другій половині I ст. н.е. потрапило під зверхність Риму. Наступні етапи міської традиції пов'язані із заснованим у VIII–IX ст. слов'янськими племенами уличів і тіверців Білгородом і його розвитком у складі Галицько-Волинського князівства, із генуезьким містом під назвою Монкастро (Маврокастро), молдавською фортецею Четата-Албе, османським Акерманом. До Російської імперії Акерман увійшов за умовами Бухарестського мирного договору 1812 року. На жаль, антична Тіра археологами досліджена менше, ніж приміром, Ольвія. Але про початки міської історії

свідчить знайдений тут лапідарний напис з присвятою Аполлону Лікарю, який вважався покровителем мілетських колоністів у Причорномор'ї.

Історію розселень, поселень, локаційних процесів, урбанізаційних хвиль досліджує історична урбаністика — галузь соціогуманітарного знання, яка вивчає історію міст, їх розміщення, історію міського господарства, самоврядування, принципи містобудування тощо; пропонує класифікаційні критерії, які створюють науковий фундамент для віднесення того або іншого населеного пункту до категорії міст і для поділу міст на певні категорії. Сучасна урбаністика іде й далі, досліджуючи урбанізацію як історичний процес підвищення ролі міста у розвитку суспільства — процес, що викликає зміни у соціальній і демографічній структурі суспільства, культурі, способі життя, психології, а також концентрацію форм спілкування⁴. У фокусі уваги тут перебуває увесь спектр проблем, що стосуються міського способу життя — від дослідження закономірностей переходу від традиційних (доіндустріальних) до урбаністичних (індустріальних і постіндустріальних) форм міського життя аж до вивчення різних типів міських культур, простеження еволюції соціокультурної стратифікації міського простору, систем управління містами і міського самоврядування, специфічності міської ментальності. В ідеалі історична урбаністика прагне до аналізу міста в його цілісності — як специфічного соціокультурного феномена із власними фазами розвитку, в широкому політичному й ідеологічному контексті. На практиці ж увага фокусується переважно навколо з'ясування неповторних рис окремих міст, які викристалізувалися в процесі їхньої тривалої чи короткої історії та формування системи урбанізаційних атрибутів — від фортифікаційних і культово-релігійних до соціальних і архітектурно-планувальних.

І все ж доводиться визнати, що історія міст як самодостатній об'єкт наукових рефлексій займає, особливо упродовж останньої чверті століття, непропорційно мало місця у масиві історіографічної продукції. Йдеться насамперед про теорію й методологію містознавства, яке виявилось заручником розпорошення міської проблематики поміж різними галузями наукового знання — історичного, соціологічного, культурологічного, демографічного, екологічного, політико-управлінського і ряду інших. Несправедливо було б твердити, що історія міст України не була в полі дослідницької уваги — досить згадати хоча б «Історію міст і сіл Української РСР». Але так сталося, що прорив, пов'язаний із виданням упродовж 1967–1974 рр. 26-томного корпусу краєзнавчих нарисів про області, міста, села, не був своєчасно підкріплений такими теоретико-методологічними розробками з проблем регіоналістики й урбаністики, які б відповідали

рівню новітніх наукових знань. Тому суспільний резонанс і політико-виховний вплив видання, відзначеного Державною премією СРСР в галузі науки і техніки, виявилися більш вагомими, ніж його когнітивний потенціал.

Сказаним ніякою мірою не хотіли б применшити результат зусиль майже 100-тисячного колективу ентузіастів, які упродовж 8 років створили повний літопис минулого України крізь призму населених місць і цим, за оцінкою керівника головної редакційної колегії видання П. Тронька, започаткували новий напрям в історіографії. Будь-чию уяву здатні вразити наведені ним цифри — загальний обсяг видання 2361,3 др. аркушів, 9659 статей і довідок про міста, селища міського типу й села, понад 9 тис. ілюстрацій, 620 карт і картосхем. За оцінкою Президента АН України Б.Патона, здійснено було справжній науковий подвиг, велику справу з наукової й політичної точки зору⁵.

Але минув час, зник з політичної арени Радянський Союз, у незалежній Україні переосмислено історіографічні канони. Породжені умовами тоталітарної системи вади історичного знання усвідомлені і поступово усуваються. А це означає, що історію розселення і поселень сьогодні треба писати по-іншому, на новій джерельній базі і головне — на новому теоретико-методологічному рівні, що насамперед передбачає відмову від подієво-лінійних підходів, телеологічності, етноцентризму.

Про вади описових краєзнавчих підходів написано вже чимало. Якщо оцінювати з погляду сьогодення багатотомну «Історію міст і сіл Української РСР», не можна не визнати: складна мозаїка міського життя, не кажучи вже про уривчасті відомості про більшість сіл, не складалася в єдину картину, за якою можна було б побачити характерні особливості соціальної організації на різних історичних етапах. Нариси про міста і села, написані за єдиним шаблоном, були позбавлені тих ознак *genius loci* («духу місця»), які роблять кожне з них неповторним, із своєю «аурою» і своїм колоритом.

Заідеологізованість радянських суспільних наук, на яку зазвичай посилаються як на причину безликісті містознавчих студій, проявлює багато, але далеко не все. Попри безліч різних — докладних і лаконічних — «життеписів» міст концептуалізація містознавства в Радянському Союзі так і не відбулася.

Налаштованість на те, що історія міста — це лише віхи його розвитку від часу виникнення з акцентом на історії господарства і переліком найбільш помітних подій і найвідоміших постатей, міцно утвердилася у вітчизняному краєзнавстві, яке мало в радянські часи відчутну державну підтримку і виявилось здатним, в умовах практичної відсутності історичної урбаністики, «поглинути» містознавчу проблематику. Це призвело, в кінцевому підсумку, до

гальмування системного погляду на місто як складну соціокультурну систему і до утворення майже неперехідного бар'єра між дослідниками міської історичної спадщини і тими фахівцями, яким належало займатися моделюванням міського середовища і проектуванням міст. Погляд на місто лише як на об'єкт сторонніх впливів, а не як на своєрідний колективний суб'єкт із власними функціями й відповідними механізмами самоорганізації й самозбереження, і донині відчутно гальмує процес формування міської історії як субдисципліни із власним предметним полем, специфічними дослідницькими методами.

Обнадійливі явища стосовно зміни погляду на місто з'явилися на рубежі тисячоліть, коли небачені темпи зростання міських агломерацій змусили світову наукову спільноту впритул зайнятися проблемами моделювання й прогнозування міського розвитку. Саме в цей час традиційні парадигми історичної науки зазнали помітного тиску модернізаційних та постмодерністських підходів і суттєво оновилися. Історичної урбаністики як узагальнюючого комплексного знання про міста і їх роль в ієрархічній глобальній системі це торкнулося тією мірою, якою у контексті «нової наукової революції» відбувалося збагачення історіографічних практик соціологічними підходами та антропологічним баченням. У поєднанні із кризою універсалістських світоглядних настанов це породило стійкий інтерес до проблем співвідношення глобальної, регіональної, локальної історії і появи оновлених просторових версій історичного процесу, які тепер базуються на бінокулярному баченні центр-периферійних відносин і поглибленому аналізі ролі великих міст у розвитку світової цивілізації, а також на відтворенні «живого» образу міста як складної динамічної цілісності.

Вихід порівняльного містознавства за межі описовості і включення його на міждисциплінарній основі у контекст взаємодій у глобалізованому світі здатен істотно розширити його суспільний вплив. Однак міждисциплінарність має свої пастки, породжуючи, поміж іншим, небезпеку своєрідної «недодисциплінарності». Надзвичайно складно скоординувати, не кажучи вже про узгодження, зусилля істориків і політологів, економістів і географів, демографів і екологів, фахівців з теорії управління, культурології, соціальної психології і багатьох інших дисциплін, які, кожний своїми методами, досліджують теорію містознавства й історію міст. Мабуть, саме тому важко говорити про історичну урбаністику як сформовану субдисципліну або принаймні як про систему методів і методик дослідження міської історії.

Сучасна філософія урбанізму ґрунтується на освоєнні наукою величезного досвіду міського розвитку й спробах досягнути сутність

міста як соціокультурної цілісності. Але, якщо дійти до суті, то навіть саме поняття «місто» від більш загального терміна «поселення» належним чином не відсепароване. Перші теоретики урбанізму О. Тьєрі, Ф. Гізо визначали місто на основі розрізнення промислового і аграрного виробництва. У марксизмі акцент робився на відокремленні ремесла від землеробства. У культурології увагу привертають насамперед особливості міського ландшафту. Нині почастишали спроби вводити в систему міських ознак градацію між багатством і бідністю. Все це суттєві риси міста як найбільш «просунутого» типу поселень. Утім, жодна з них, взята окремо, не відображає ані характер міського способу життя, ані специфічну ауру міської культури. Визначення міста повинні ґрунтуватися на аналізі різних його функцій, але навіть найдосконаліші серед них не вільні від своєї «мозаїчності».

Слово «місто» в європейських мовах («city», «citta», «cite», «ciudad») походить від латинського *civitas* — цивільний. Згідно Європейської хартії міст (1992), існують дві концепції міста — як археологічного, топографічного, містобудівного осередку людської життєдіяльності і як історичного та юридичного явища, яке забезпечує фундаментальне ядро (фокус) суспільного життя. У світовій та вітчизняній практиці міста розглядаються як осередки економічного, науково-технічного і культурного поступу і водночас як локальні суспільно-територіальні системи, центри регіональних територіальних комплексів. Існує безліч різних підходів до визначення міста — від соціально-економічних до політико-правових, від топографічних до соціально-психологічних. При цьому не оспорюється хіба що бачення середньовічного інтелектуала Ісидора Севільського: «міста — це не камені, а люди». У цьому лаконічному визначенні й справді якнайточніше відображена суть міського організму, який створюється людьми і для людей. А, отже, у визначеннях міста слід виходити насамперед від способів самоорганізації городян і їх специфічної самосвідомості. Хоча, якщо орієнтуватися на домінуючі у науковій спільноті визнання, вичерпне визначення міста дати неможливо. Дехто саме з цієї неможливості виводить кризу сучасної урбаністики.

Стан сучасних наукових знань про міста хвилює фахівців багатьох країн — як з точки зору осмислення шляхів забезпечення оптимальних умов для життєдіяльності сучасних міських соціумів, так і з погляду на місто як центр матеріальної і духовної культури, соціокультурний феномен, що організує простір локальної історії. Сучасні глобалізаційні процеси зробили міста не лише економічними й політичними, але й потужними інформаційними й комунікаційними центрами, які обумовлюють темпоритм розвитку сучасної цивілізації.

Звідси підвищена увага до процесів становлення міст як адміністративно-територіальних утворень і проблем управління ними. Розвиток механізмів міського менеджменту уже потрапив у сферу наукових зацікавлень, і є підстави прогнозувати, що ця сфера управлінської діяльності надалі привертатиме ще більшу увагу. А проте у загальну теорію міського розвитку проблеми управління містами поки що належним чином не вписуються.

Потреба у системі знань про місто як соціокультурну цілісність і комплексному баченні проблем міського розвитку відчувається дедалі гостріше. Місто як найвища цінність культури потребує ефективного захисту, а його неможливо забезпечити без вдумливого з'ясування циклів і епох у міському розвитку, особливостей різних типів міст, культурного віку і траєкторій удосконалення кожного з них. Не доводиться вже говорити про те, що відсутність серйозних наукових розробок про вплив процесів урбанізації на самопочуття людини і здатність соціумів до самоорганізації справляє виразний гальмівний вплив на регіональну і культурну політику тих держав, які не надають серйозного значення осмисленню суті сучасного урбанізму.

Чому ж за наявності величезного масиву літератури про окремі міста та історію їх життєдіяльності на різних етапах ми не спостерігаємо переходу кількості в якість — створення цілісної теорії та історії містознавства? Спробу дати найпростішу відповідь на це запитання можна відшукати у спадщині відомого російського містознавця, пізніше професора Флорентійського університету М.Оттокара. Досліджуючи середньовічні міста, він доводив: будь-яка «універсальна схема» розвитку міст хибуватиме на таку усередненість, яка межує з вибудовою «світу привидів». Будь-яке місто — унікальне і неповторне, і обов'язок вченого — не відшукувати загальні закономірності, а відтворювати індивідуальне обличчя кожного окремого міста із залученням даних географії, статистики, психології. Інакше «запозичуються, по суті, лише зовнішні формули, які дістають зовсім різне значення залежно від контексту, у який потрапляють»⁶.

Міркування цілком слушне, адже кожне місто являє собою складний сплав надто різнорідних форм суспільної самоорганізації, не кажучи вже про вплив різноспрямованих політичних чинників і зовнішнього тиску. Але чи може бути продуктивним погляд на міську історію виключно як на історію окремих міських організмів? Хоч якими різними шляхами ішли міські спільноти до досягнення нинішнього статусу, існує і досить легко простежується залежність їхнього розвитку від тієї системи центр-периферійних відносин, яка склалася у даній державі. А без розуміння того, чим було міське

середовище в різних соціальних умовах і за різних політичних режимів, неможливо вибудувати надійний каркас і для аналізу відправних віх історії конкретного міста.

Одну з причин обмалі праць із теорії та історії містознавства слід бачити у масштабності й багатогранності проблеми міста як такої. Автору чи колективу авторів, який поставить перед собою завдання створити універсальну теорію міста, доведеться занурюватися у майже безмежний простір інформації з різних галузей наукового знання — історії й культурної антропології, соціології й політології, суспільної географії й екології, економіки і права, містобудування й архітектури, теорії комунікацій та імагології. Спроба відомого російського містознавця О. Лоли створити комплексну працю про сучасне місто і стан наукового осмислення його проблем⁷ вражає широтою підходів — на думку автора, містознавство («градоведение») повинне включати 10 базових галузей діяльності і залучати висновки 23 наукових дисциплін. Однак навіть у такому форматі монографія О. Лоли дає більш-менш цілісне уявлення лише про *сучасне* російське місто. Проблеми міської історії зачіпаються лише побіжно й фрагментарно.

Нарешті, не можна не помічати того загального негативного впливу на стан містознавства, який справили «формаційні» теорії радянських суспільних наук. Спрощені пояснювальні схеми настільки звузили методологічну базу наукового пошуку, що проблеми міста як цілісності надовго зникли з поля зору істориків. Створені на рубежі XIX і XX ст. класичні праці М. Вебера з проблем містознавства, якими закладалася нова філософія урбанізму, радянська наука відверто ігнорувала — не в останню чергу тому, що Вебер схилився до трактування соціальних відносин на російському просторі як належних до «азіатського типу». Веберівська «розуміюча соціологія», яка відштовхувалася від пошуку повторюваних інституційних форм і моделей соціальної поведінки, як і запропонована ним універсальна макросоціологічна теорія раціоналізації, в СРСР, схоже, нікого не зацікавили. А катаклізми буремного XX століття, коли спільноти науковців були роз'єднані як фронтами й кордонами, так і майже неперехідними бар'єрами ідеологій, аж ніяк не сприяли розвитку наукової компаративістики, в тому числі й у сфері містознавчих студій.

Упродовж майже півстоліття — з 20-х до 70-х рр. — містознавство в СРСР по суті не мало самостійного наукового статусу, існуючи у вигляді одного з напрямів історії архітектури та своєрідного додатку до політичної, соціально-економічної історії та історії культури. Його роль зводилася переважно до постачання ілюстрацій до ходувальних тез про «об'єктивні закономірності» розвитку суспільства, «ліквідації істотних

відмінностей між містом і селом» тощо. Втрачена була традиція публікації статистичних описів міст, започаткована ще у XVIII ст., досліджень стану народонаселення, промислових переписів, щорічних «Списків фабрик і заводів», збірників «Статистика Российской империи», «Ежегодник России» тощо. Ті статистичні видання, які мали в УРСР їх замінити («Народне господарство УРСР», «Україна»), виходили нерегулярно і не були порівняльними в розрізі кількох років. У статистичних виданнях вміщувалася жорстко регламентована та препарована інформація — виключно та, яка мала ілюструвати переваги соціалістичного ладу. Міста як такі взагалі перестали бути об'єктом статистики.

Перші, досить несміливі спроби розробляти «непідняту цілину» теоретичного містознавства простежуються у радянських суспільних науках, починаючи з 70-х рр. Проте домінуючі уявлення про місто як центр у мережі розселення і про урбанізацію як планомірний процес розвитку міст за умов індустріалізації істотних змін не зазнали. Лише у 90-х рр., під впливом значних геополітичних зрушень на планеті і потужних глобалізаційних процесів, місто починає розглядатися як складний соціокультурний організм, який дзеркально відображає соціальну, демографічну структуру соціуму і його духовність. Урбанізаційний процес постає як універсальна цілісність, яку формують поміж іншим і міфологізовані образи міст, і відповідні психологічні стереотипи. Утім, хоч наголос постійно робився на системності у розумінні міста, саме системності урбаністиці якраз і не вистачало. Економісти фокусували увагу на проблемах соціально-економічного розвитку, географи — на просторовому розміщенні міст і міських ландшафтах, екологи — на загрозах забруднення міського середовища, історики — на містобудівній спадщині. Перші кроки назустріч один одному, зроблені Б. Хоревим, Г. Лаппо, В. Глазичевим, А. Гутновим, у кращому випадку лише закладали фундамент для дослідження міста як певної цілісності⁸.

Незалежні держави, що виникли на пострадянському просторі, зіткнулися з безліччю гострих містознавчих проблем, які мали не лише суто пізнавальний, науковий, але й політичний підтекст. Однією з найгостріших виявилася проблема першовитоків міської традиції і міського літочислення. Усталена практика — датувати заснування міста за першою згадкою у джерелах — багатократно довела свою, так би мовити, небездоганність. Адже між виникненням міста і потраплянням його назви в літописи чи хроніки могли проходити десятиріччя, зрештою, такої згадки могло взагалі не бути. До того ж ступінь збереженості джерел в Україні такий, що до нашого часу не дійшли в оригінальному вигляді навіть літописи, які створювалися у київських монастирях.

За таких умов, здавалося б, і не варто дошукуватися в літописах точної дати утворення того або іншого міста, а орієнтуватися на ті віхи, які з високою достовірністю засвідчують його міський статус, приміром, на дату надання місту магдебурзького права. Але на заваді здоровому глузду часто стає притаманна українській ментальності традиція «задавнення», бодай і штучного, своєї історії. А ще — підтримувана державою практика відзначення міських ювілеїв, яка перетворила «круглі дати» у джерело пристойних фінансових інвестицій. Внаслідок цього місцеві посадові особи відшукують найменшу можливість наблизити ювілей, не зупиняючись інколи перед відвертою міфотворчістю. Оприлюднення у 2001 р. затвердженого Кабміном України списку історичних населених місць на певний час загальмувало величезну кількість звертань у вищі інстанції і наукові установи з приводу перегляду дат заснування міст. Останнім часом усталені дати знов дедалі частіше ставляться під сумнів. Певні підстави для цього є, оскільки список складався фахівцями Науково-дослідного інституту теорії та історії архітектури й містобудування на основі значною мірою застарілих на той час відомостей «Історії міст і сіл Української РСР» — навіть без серйозних фахових консультацій і обговорень на рівні Інституту історії України НАН України.

Очевидною є необхідність вироблення бодай орієнтовних критеріїв визначення віку міст. Адже різнобій щодо них у довідковій літературі справді вражаючий.

Найпродуктивнішим у дослідженні міста як багатовимірного і багатофункціонального феномена визнається системний підхід. Місто розглядається як складна геокультурна система, у нерозривній єдності її територіально-географічних, архітектурно-планувальних, соціально-економічних, духовних вимірів. М.Кавун характеризує місто як населений пункт, який: 1) має відповідний правовий статус; 2) функціонує як система зі сталими територіально-географічними характеристиками, соціальною структурою та архітектурно-просторовим вирішенням; 3) реалізується як центр впливу (військового, адміністративного чи економічного) на навколишній території; 4) має відмінний від сільського уклад життя; 5) ідентифікується самими мешканцями як місто з протиставленням його поселенням інших типів⁹. Хоч це визначення надто загальне і не відтворює значення міст як осередків духовного життя, його можна вважати оптимальним принаймні для характеристики міст, які прийнято відносити до категорії історичних.

Надзвичайно важливою у цьому контексті уявляється проблема типологізації міст. Поняття «тип» досить рідко використовується у містознавстві, хоч, здавалося б, методологія типологічного порів-

няння міст на основі критеріїв подібності та відмінності уже належним чином відпрацьована. У вітчизняному історичному містознавстві найчастіше застосовується типологізація міст «за епохами» — щодо типологічної приналежності міста поділяються на архаїчні та античні, середньовічні, сучасні. Як вважає В. Бабюх, архаїчні та античні міста з погляду сучасної урбаністичної традиції «не дотягують» до статусу міст, оскільки переважна більшість їх населення була зайнята в сільському господарстві. Але все залежить від тих критеріїв, якими окреслюється поняття «місто». Приміром, пряма «прив'язка» середньовічних міст до «закріплення феодалних відносин в суспільстві» хибує на спрощення. Чіткішим є критерій юридичного надання статусу міста, але далеко не кожне місто має свою «метрику». Більшість європейських міст веде своє літочислення за наявністю об'єктивних ознак, які роблять поселення міським — появою торгівлі, адміністрації, комунікацій¹⁰.

Не краще стоїть справа з виробленням узагальненої ідеал-типової моделі міста для кожного регіону і кожного періоду, а також із пошуком методів типологізації та ідентифікацій міських спільнот. Історико-часовий та ландшафтно-географічний підходи допомагають долати обмеженість формаційних схем, але дають не так вже й багато орієнтирів для визначення належності тієї чи іншої міської структури до певного історичного типу суспільства (традиційного, індустріального чи постіндустріального).

Загалом же критерії типологізації міст залежать від того, для якої мети вона проводиться і які фахівці цим займаються. Історики, приміром, віддають перевагу критеріям, визначеним ще М. Вебером, виділяючи античні, середньовічні, капіталістичні міста. Розрізнення античних і середньовічних міст у Вебера базувалося на осмисленні різних типів демократії — у першому випадку вона мала воєнно-політичний, у другому — економічний фундамент.

В античному полісі прагнення до збагачення можна було реалізувати або воєнним, або політичним шляхом. Військова здобич і данина розподілялись між городянами, звідси постійне прагнення обмежити їх кількість, що і стало однією з причин занепаду міст-держав. Хронічна війна розглядалася як нормальний стан, бо збагачувала місто. Інтереси мешканців античного полісу були інтересами споживачів. Хоча вільні об'єднання городян були доволі поширені, вони ніде не мали характеру цехів і не прагнули до цього.

У середньовічному місті провідну роль відіграють міські підприємці (*popolo grasso*) і ремісники (*popolo minuto*). В економічному сенсі середньовічне місто — осередок торгівлі й промисловості, у політичному — адміністративний чи судовий центр, місце

розташування гарнізону, а також скріплене клятвою братство. «Місто перетворюється — різною, утім, мірою — в автономну громаду; в активну територіальну корпорацію зі своїми власними посадовими особами»¹¹.

Важливою ознакою середньовічного міста є поява цехової організації. Саме в період її формування місто починає виробляти власну господарську політику з метою регулювання доходів і встановлення таких взаємин із сільською периферією, які б стимулювали вигідні для міста умови. У цеховому місті панує станова нерівність, але як особа середньовічний громадянин вільний.

За точним спостереженням угорського історика Є. Сюча, ранньокіївська держава мала шанс на розвиток за західним зразком, на основі оригінального симбіозу пізньої античності і західного світу. Русь могла спиратися на невідому на Заході аж до повторного завоювання Середземномор'я міську базу у вигляді густонаселених торговельних центрів — Києва й Новгород, які слугували місцем перетину візантійсько-балтійської й арабської торгівлі на шляху «із варяг у греки». Поліцентрична структура міст створювала умови для формування особливого типу «східноєвропейського» феодалізму, культурно орієнтованого на візантійсько-балтійські зразки¹². Власне, за цією моделлю розвивалася північ Русі (Новгород, Псков та колонізовані ними території), підпорядковуючи князівську владу місту. Але на її південних теренах цей шанс був втрачений внаслідок монголо-татарської навали, яка стимулювала процеси роздроблення і стагнації.

Від остаточного занепаду міста Південної Русі часто рятувало магдебурзьке право, яке, завдяки їх звільненню від юрисдикції місцевої адміністрації, перетворило міщанство в окремий стан і сприяло наближенню рис українського міського устрою до відповідного західноєвропейського. Повне або часткове звільнення мешканців міста («меских городчан», «майдеборчиків») від юрисдикції урядової адміністрації і надання містам права самоврядування на корпоративній основі сприяло не тільки виділенню міського населення в окремий замкнений суспільний стан, а й закладенню підвалин міської корпоративності. Щоб стати повноправним міщанином, треба було пройти урочистий обряд «прийняття міського права» з обіцянкою виконувати обов'язки громадянина. Утім, відсутність тривких традицій корпоративізму робила самоврядні начала в українських містах слабкими і підвладними силі грошей.

Очевидно, що будь-які схеми типологізації міст Русі та їхньої внутрішньої організації можуть дати лише приблизне уявлення про багатоманітність форм локальних міських різновидів і про проблеми, які у зв'язку з цим виникають.

Цікавий критерій розрізнення онтологічних засад міської і сільської історії пропонує російський філософ В. Пернацький. Появу перших міст він прямо пов'язує із зародженням елементів політичної організації і нових форм міжлюдських взаємин. Міський спосіб життя він називає «вертикальним», «ієрархічним» — на відміну від «горизонтального», сільського, що є однорівневим. У сільському житті переважає природний чинник; безпосередня залежність людей від природи урівнює їх і зумовлює межі їхніх інтересів. У міському житті природа як об'єкт трудової діяльності опиняється на другому плані; виробничі відносини тут складаються на основі незрівнянно складніших взаємин людини з людиною. В результаті виникають соціальна нерівність і приватна власність, відносини за принципом «панування — підкорення» і відповідні правові норми¹³. Зрештою норми, вироблені в містах, поширюються і на село, але для цього потрібен час.

Існують різні теорії виникнення міст: вотчинна (міста — центри феодалних маєтків), общинна (міста виростають із сільських громад на основі розвитку ремесел і торгівлі), соборна (міста виникають як укріплені пункти для захисту від зовнішнього ворога), політико-правова (міста насаджуються згори як територіально-управлінські центри) тощо. Усі ці підходи мають право на існування, але продуктивніше розглядати різні чинники містоутворення у сукупності, як це робив уже згадуваний М. Вебер. Міста могли виникати як оборонні форпости або як фіскальні центри, але у будь-якому випадку процес розмежування міста і села ішов насамперед по лінії відмежування ремесел і торгівлі від землеробства і розвитку ринкових відносин.

Якщо говорити про ту систему розселення, яка сформувалася на Русі і потім відтворювалася у певних своїх зразках і на литовсько-польському просторі, то вона несла на собі виразні оборонні ознаки. Політика землеосвоєння — і та, що задавалася «згори», і та, що формувалася знизу — мала «фронтирний» характер. Поселення були конче потрібні на кордоні зі степом, але саме тут вони виявлялися надзвичайно вразливими перед натиском кочівників. Ті, які мали шанси вистояти, чимось нагадували римський лімес — з таким комплексом укріплень-фортець, який мав водночас забезпечувати взаємообмін між містом і його сільськогосподарською округою. Однак ситуація нестабільності виразно тиснула на свідомість городян, тим більше, що численні оборонні споруди, рови, вали, під'їзні шляхи їм доводилося зводити й багаторазово відновлювати власними руками і власним коштом, без належного технічного оснащення. Тому фортеці, виграючи в міцності, часто програвали в розумінні елементарної зручності. Коли, рятуючись від ворога, в них скупчу-

валися великі маси людей з околиць, міста ставали розсадниками епідемій і гинули як під натиском зовнішніх сил, так і від внутрішніх негараздів.

Не менш популярними у містознавстві є політико-правові підходи до проблеми утворення міст. Прибічників таких підходів цікавить переважно не походження окремого міста, а поява міської мережі, тобто системи взаємопов'язаних й ієрархічно підпорядкованих поселень, яка формується паралельно із становленням держави. Досліджуючи давньоруські поселення, Б.Рибаков показав, що вони часто розташовувалися «гніздами», приблизно по 10 у «гнізді», і ці «гнізда» в адміністративному відношенні відповідали «тисячі» або «племені». Державна влада, намагаючися закріпитися у племінних центрах, спиралася на систему пунктів для збирання данини — погостів. У своїх основних рисах вона відповідала скандинавській системі ранньосередньовічних хусабю — королівських фортів, що також призначалися для реалізації фіскальних функцій і були своєрідними пунктами тимчасового перебування дружинників. Інший тип протоміських центрів у Скандинавії уособлювали віки — торгово-ремісничі поселення і борги — краще укріплені поселення з постійним гарнізоном. На Русі аналогами віків можна вважати городища, а аналогами боргів — гради. Деякі автори припускають протистояння погостів як центрів державної адміністративної влади і «племінних градів» як центрів відповідних округ¹⁴.

Так сталося, що більш-менш вірогідну картину історії міст України з відповідними датами можна відтворити, лише починаючи з XIV–XV століть — часу надання містам локаційних привілеїв і магдебурзького права. Саме закріплення правового статусу міст у документах ВКЛ та Речі Посполитої дає ті відправні віхи, яких так не вистачає при висвітленні історії міст давньої Русі. Що ж до давньоруських міст, то тут принципи і критерії виробляються на основі прагматичних підходів і домовленостей. У загальних рисах вони є такими.

1. Сам по собі факт наявності (навіть за умови фіксації в літопису) сталого поселення не є аргументом для визначення віку міста. Поселення вважається містом, якщо має якісь укріплення, оборонні споруди, рови, вали тощо. Уявити давньоруське місто без них в умовах постійних війн і набігів кочівників практично неможливо — воно просто не вижило б. Отже, місто — насамперед фортеця, «бург» у європейському розумінні.

2. Місто — не просто поселення, а центр певної округи, який виконує щодо неї цілком визначені — військові, адміністративні, економічні функції. Не можна вважати містом навіть велике поселення, якщо воно не є господарським комплексом, зайнятим

поміж іншим переробкою і споживанням того, що виробляють навколишні села. Та й навряд чи можливо уявити собі таке місто в умовах панування натурального господарства, коли основну масу споживчих цінностей давала земля.

3. Містом визнається лише таке поселення, яке має відмінний від сільського уклад життя. Не йдеться, зрозуміло, про вже відкинуті історичною наукою критерії відмежування міста (як центру ремесла і торгівлі) від села, зайнятого землеробством. Давньоруські міста довго зберігали напіваграрний характер. Але місто не може існувати без власної системи управління, редистрибутивної і податкової систем, і саме ці системи відрізняють його від більш примітивних сільських.

4. Варто розрізнити поняття «утворення міста» і «заснування міста» з врахуванням різних етапів генези і розвитку поселень. Про заснування міста можна говорити на основі відповідного правового акту, який фіксує початок будівництва. Заснування міста — правова категорія, утворення — історична. Зміст останньої може визначитися не лише конкретними правовими документами, але сукупністю непрямих свідчень джерел. При цьому мають братися до уваги безперервний розвиток поселення з моменту виникнення, а також час появи його історичного центру і час поглинення ним тих поселень, які виникли раніше і первісно не входили до складу його території¹⁵.

Список історичних населених місць фіксує дати заснування; за відсутності відповідних правових актів вони можуть бути лише приблизними. Поняття «утворення міста» у контексті становлення давньоруської міської традиції більш прийнятне, бо має в своїй основі процес, а не результат.

«Заснування» не обов'язково передує «утворенню» і навпаки. В ідеалі після виникнення поселення як ядра подальшого міського розвитку починається складний, не завжди лінійний, процес містоутворення. Але, особливо на пізніших стадіях міського розвитку, часто бувало і так, що на основі вже існуючого поселення з політичних чи інших причин формувався новий міський організм, і його конститування відбувалося за допомогою відповідного правового акту. У такому разі заснування може розглядатися як початок нового етапу у розвитку міської традиції. Якщо після відповідного правового унормування радикально змінюються архітектурно-планувальне вирішення міського ландшафту і соціальна структура міста, можна говорити про лише опосередкований зв'язок «старого» і «нового» міст.

Коли виникають труднощі з атрибуцією історичного континуїтету (наступності, спадкоємності) у розвитку міст, що мають різні назви,

належать до різних культурних типів, варто насамперед намагатися встановити: 1) чи мають обидва міста спільне територіально-географічне ядро; 2) чи не переривалася міська традиція внаслідок якихось внутрішніх криз, зовнішніх завоювань до такої міри, що нове місто з попереднім не мало безпосереднього зв'язку; 3) чи можна вважати місто-попередник якимсь військовим, адміністративним чи економічним центром щодо своєї округи, здатним започаткувати концентрацію навколо себе людського потенціалу; 4) чи зберегло місто-наступник у своїй історичній пам'яті відчуття спадкоємності. Зрозуміло, що ані універсальних рецептів, ані рекомендацій на всі випадки життя у цій делікатній сфері чекати не доводиться. І ніколи не можна бути до кінця упевненим, що спадкоємність двох міст, виниклих під впливом різних колонізаційних потоків, є історично сформованою, а не «уявленою».

Наслідком усіх цих складностей, які мають першопричиною як брак джерел, так і суб'єктивні підходи різних дослідників, є дивовижний різнобій у датуваннях першопочатків міської історії. У порівняльній таблиці, що становить основний зміст наступного розділу, наведена інформація щодо діапазону — інколи тисячолітнього — у датуваннях, навіть у тих джерелах, які вважаються найбільш авторитетними — в енциклопедіях та довідниках. Читач сам може зіставити дати і створити власне уявлення про підходи.

¹ Миколаївщина: літопис історичних подій. — Б.м., 2002. — С. 16–17; День. — 2004. — 4 вересня; 2008. — 26 липня.

² Див.: Романюк В., Черняков И. Что было на месте Одессы? — К., 2008. — С. 104–113.

³ Історія української культури — Т. 1. — К., 2001. — С. 432. Докладніше див.: Боровський Я. Є. Походження Києва. Історіографічний нарис. — К., 1981.

⁴ Див.: Урбанизация в формировании социокультурного пространства. — М., 1998. — С. 15.

⁵ Тронько П. Т. 50-річчя від часу заснування Головної редколегії «Української Радянської Енциклопедії» // Український історичний журнал. — 2008. — № 1. — С. 230–231.

⁶ Оттокар Н. П. Опыты по истории французских городов в средние века. — Пермь, 1919. — С. 242.

⁷ Лола А. М. Основы градоведения и теории города (в российской интерпретации). — М., 2005.

⁸ Хорев Б. С. Проблемы городов. — М., 1971; Глазычев В. Л. Социально-экономическая интеграция городской среды. — М., 1984; Гутнов А. Э. Системный подход в изучении города: основания и контуры теории городского развития // Системные исследования. — М., 1985.

⁹ *Кавун М. Е.* Походження та рання історія міста Катеринослава // Автореферат дис. ... канд. іст. наук. — Дніпропетровськ, 2003.

¹⁰ *Бабюх В.* Методика літочислення міст: світовий досвід. — К., 2009. — С. 10–13.

¹¹ *Вебер М.* История хозяйства. Город. — М., 2001. — С. 300, 372–373.

¹² *Сюч Е.* Три исторических региона Европы // Центральная Европа как исторический регион. — М., 1996. — С. 192–193.

¹³ *Пернацкий В. И.* Философия политики и права. — Нижний Новгород, 2008.

¹⁴ *Мельникова Е. А., Петрухин В. А.* Формирование сети раннегородских центров и становление государств (Древняя Русь и Скандинавия) // История СССР. — 1986. — № 5. — С. 63–77.

¹⁵ Див., напр. *Мицик Ю. А.* Про необхідність перегляду дат заснування міст України // Краєзнавство. — 2000. — № 1–2. — С. 78–80; *Жуковський М.* Про літочислення населених пунктів України, заснованих запорозьким козацтвом // Історія України. Маловідомі імена, події, факти. — Вип. 16. — К. — Донецьк, 2001. — С. 264–270.

Розділ 2

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ ДАТ ЗАСНУВАННЯ МІСТ І СЕЛИЩ МІСЬКОГО ТИПУ АБО ПЕРШОЇ ЗГАДКИ ПРО НИХ У ДЖЕРЕЛАХ

Поставивши перед собою завдання звести в одну таблицю ту інформацію про витоки міської історії, яку містять енциклопедії та довідники, авторський колектив зустрівся з рядом специфічних труднощів. Насамперед належало чітко окреслити коло об'єктів дослідження. Оскільки дефініція «місто» в різні часи стосувалася і тих населених пунктів, які згідно нинішнього адміністративно-територіального поділу віднесені до категорії селищ міського типу, вирішено було брати у сукупності всі міста і селища міського типу, яких нині налічується 1344. Зрозуміло, що далеко не всі вони представлені у наявних енциклопедичних виданнях. Найповніші дані містить «Енциклопедія історії України», але робота над нею ще триває.

Друга трудність полягала в окресленні кола джерел, які підлягали вивченню. Історія вітчизняного енциклопедизму бере свій початок від ґрунтового видання «Украинский народ в его прошлом и настоящем», що почало виходити у Петрограді 1914 р. за редакцією Ф. Вовка, М. Грушевського, Ф. Корша, А. Кримського, М. Туган-Барановського та інших українських і російських інтелектуалів. В умовах світової війни вдалося видати лише два томи, виконані за тематичним принципом, і даних про витоки міської історії у них не виявилось. Тому за відправну «точку відліку» нами було обрано російський 43-томний «Энциклопедический словарь», що видавався упродовж 1890–1907 рр. у Санкт-Петербурзі Ф. Брокгаузом та І. Єфроном. Цінність цього видання полягає у тому, що більшість статей на українські теми написані українцями — І. Франком, М. Сумцовим, Б. Грінченком, М. Василенком. На жаль, тогочасна містознавча традиція не вимагала такого заглиблення у першопочатки міської історії, яке передбачало б обов'язкове наведення початкових дат. З аналогічних міркувань довелося відмовитися від спокуси використати в якості початкового джерела «Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich» (1880–1914) — з-поміж безлічі наведених у ньому відомостей про міста і села початкові дати присутні лише спорадично.

Про обрані нами принципи і характер відбору для аналізу енциклопедичних видань і довідників буде докладніше сказано нижче, у коментарях до таблиці. Поки що наводимо їх повний перелік і список скорочень.

Перелік використаних енциклопедичних і довідкових видань

1. **Энциклопедический словарь**: В 43-х т. (86 п/т.) / Редкол. Издатели: Ф. А. Брокгаузъ, И. А. Ефронъ. — С.-Петербургъ: Семеновская Типо-Литографія (И. А. Ефрона), 1890–1907.
2. **Енциклопедія Українознавства**: В 11 т. / Наукове товариство ім. Т. Шевченка у Львові / В. Кубійович (ред.). — Репр. відтворення вид. 1955–1984 років. — Л., 1993–2003.
3. **Історія міст і сіл Української РСР**: У 26 т. / П. Т. Тронько (голова редкол.). — К.: Головна редакція Української радянської енциклопедії АН УРСР, 1967–1974.
4. **Радянська енциклопедія історії України**: В 4-х т. / Редкол.: А. Д. Скаба (відпов. ред.) та ін. — К.: Головна редакція Української радянської енциклопедії, 1969–1972.
5. **Українська Радянська Енциклопедія**: У 12 т., 2-е вид. — К.: Головна редакція Української радянської енциклопедії, 1977–1985.
6. **Український Радянський Енциклопедичний Словник**: У 3 т., 2-е вид. — К.: Головна редакція Української радянської енциклопедії, 1986–1987.
7. **Географічна енциклопедія України**: В 3-х т. / Редкол.: О. М. Маринич (відповід. ред.) та ін. — К.: Українська Радянська Енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1989–1993.
8. **Івченко А. С. Міста України**: Довідник. — К.: НВП «Картографія», 1999. — 135 с. — (Україна на межі тисячоліть); **Івченко А. С. Містечка України**: Довідник. — К.: НВП «Картографія», 2000. — 184 с. — (Україна на межі тисячоліть).
9. **Список історичних населених місць України** (міста і селища міського типу), затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 26 липня 2001 р., №878.
10. **Міста України**: [інформ.-стат. довід.] / О. А. Панасенко (упоряд.) — К.: «АВК-Росток», 2007. — 128 с. — (Серія «Корисний довідник»).
11. **Енциклопедія історії України** / НАН України; Інститут історії України / В. А. Смолій (голова редкол.). — Т. 1–6. — К.: Наукова думка, 2003–2009.
12. **Офіційні інтернет-сайти** місцевих органів державної влади та самоврядування.

Список скорочень

- АРК — Автономна Республіка Крим
Вл — Волинська область
Вн — Вінницька область
Дніп — Дніпропетровська область
Дніц — Донецька область
Жт — Житомирська область
Зк — Закарпатська область
Зп — Запорізька область
ІФ — Івано-Франківська область
Кв — Київська область
Кр — Кіровоградська область
Лв — Львівська область
Лг — Луганська область
м. — місто
Мк — Миколаївська область
Од — Одеська область
оз — місто обласного значення
оц — обласний центр
Пл — Полтавська область
Рв — Рівненська область
рз — місто республіканського значення Автономної Республіки Крим
р-н — район
рц — районний центр
Свм — місто Севастополь
См — Сумська область
сmt — селище міського типу
Тр — Тернопільська область
Хм — Хмельницька область
Хрк — Харківська область
Хрс — Херсонська область
Чрв — Чернівецька область
Чрг — Чернігівська область
Чрк — Черкаська область

Порівняльна таблиця дат заснування або першої згадки міст і селищ міського типу

Міста і селища міського типу	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Авангард, смт, Од	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Авдіївка, м., оз, Днц	—	—	сер. XVIII ст., 1778	1884	1884	1884	сер. XVIII ст	1778	—	1778	—	1778
Авіаторське, смт, Днп	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2004
Аграрне, смт, АРК	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1981
Аерофлотський, смт, АРК	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1962
Азовське, смт, АРК	—	—	1783	—	—	—	—	1783	—	—	2 пол. XVII ст.	1783
Алмазна, м., Лг	—	—	—	—	1895	1895	1898	1870–75	—	1870	—	—
Алупка, м., АРК	—	—	960	—	—	—	Х ст.	900–99	960	Х ст.	960	960
Алушта, м., рз, АРК	VI ст.	VI ст.	VI ст.	VI ст.	VI ст.	VI ст.	VI ст.	500–99	VI ст.	V ст.	VI ст.	VI ст.
Алчевськ, м., оз, Лг	—	1895	1895	1895	1895	1895	кін. XIX ст.	1895	1895	1895	1895	1896
Амвросіївка, м., рц, Днц	—	—	1869	1896	1869	1869	1869	1869	—	1869	—	—
Ананьїв, м., рц, Од	—	XVIII ст.	1767	1767	1767	1767	1767	1753	1750-і рр.	1753	1767	—
Андріївка, смт, Днц (Слов'янський р-н)	—	—	1938	—	1938	1938	1938	1938	—	—	—	—

Андріївка, смт, Днц (Сніжнянська міськрада)	—	—	—	1789	1789	1789	1789	1789	1789	—	—	—	—	—	—
Андріївка, смт, Днц (Тельманівський р-н)	—	—	1882	1882	1882	1882	1882	1882	1882	—	—	—	—	—	—
Андріївка, смт, Зп	—	—	1809	1809	1809	1809	1809	1809	1809	—	—	—	—	—	—
Андріївка, смт, Хрк	1663	—	1627	1627	1627	1627	1732	1663/ 1732	1663/ 1732	—	—	—	—	—	—
Андрушівка, м., рц, Жт	—	—	1683	1683	1683	1683	1683	1683	1683	—	1683	—	—	—	—
Антонівка, смт, Хрс	—	—	—	1963	1963	1963	1963	—	—	—	—	—	—	—	—
Антоніни, смт, Хм	—	—	2 пол. XIV ст.	2 пол. XIV ст.	2 пол. XIV ст.	2 пол. XIV ст.	2 пол. XIV ст.	1350–99	1350–99	XVIII ст.	—	—	2 пол. XIV ст.	—	—
Антрацит, м., оз, рц, Лг	—	—	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	1890-96	1890-96	—	1896	—	кін. XIX ст.	—	—
Апостолове, м., рц, Днп	—	—	90-і рр. XVIII ст.	XVIII ст., 1811	XVIII ст., 1811	XVIII ст., 1811	90-і рр. XVIII ст.	1790–99/ 1811	1790–99/ 1811	—	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст., 1812	1793	—	—
Арбузинка, смт, рц, Мк	—	—	2 пол. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	1785–99	1785–99	—	—	—	сер. XVIII ст.	—	—
Армянськ, м., рз, АРК	—	—	30-і рр. XVIII ст.	30-і рр. XVIII ст.	30-і рр. XVIII ст.	30-і рр. XVIII ст.	30-і рр. XVIII ст.	1730-39	1730-39	XIV– XVIII ст.	1730-і рр.	1736	30-і рр. XVIII ст.	—	—
Артемівка, смт, Пл	—	—	1903-05	1903–05	1903	1903–05	1903–05	1903–05/ 1936	1903–05/ 1936	—	—	—	—	—	—
Артемівськ, м., оз, рц, Днц	XVII ст.	XVII ст.	1571	1571	1571	1571	1571	1571	1571	1571	1571	1571	1571	1571	1571
Артемівськ, м., Лг	—	—	1911	1911	1911	1911	1910	1910	1910	—	1910	—	—	—	1911
Артемове, м., Днц	—	—	—	1894	1894	1894	1894	1894	1894	—	1894	—	—	—	—
Архангельське, смт, Хрс	—	—	1810	1810	1810	1810	1810	1810	1810	—	—	—	—	—	—

Арциз, м., рц, Од	—	1816	1816	1816	1816	1816	1816	1816	1816	1816	1816	1816	—	—
Асканія Нова, смт, Хрс	1828	1822	1822	1822	1822	1822	1822	1822	1822	1822	1822	1822	—	—
Аули, смт, Днп	—	сер. XVII ст.	—	—	—	1640–60	сер. XVII ст.	—	—	—	—	сер. XVIII ст.	—	—
Бабаї, смт, Хрк	—	—	1643	1643	1643	1643	1643	1643	1643	1643	1643	1643	1 пол. XVII ст.	—
Бабанка, смт, Чрк	—	XVII ст.	—	—	—	1600-99	—	—	—	—	—	—	—	—
Бабинці, смт, Кв	—	1552	1552	1552	1552	1552	1552	1552	1552	1552	1552	1552	—	—
Багерово, смт, АРК	—	кін. XIX ст.	—	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	1890–99	кін. XIX ст.	—	—	—	—	—	—	—
Базалія, смт, Хм	—	бл. 1570, 1574	—	бл. 1570	бл. 1570	1570/1574	бл. 1570	—	—	—	—	—	—	—
Байрачки, смт, Лг	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1955
Балабине, смт, Зп	—	кін. XVIII ст.	—	XVIII ст.	XVIII ст.	1700–20	XVIII ст.	—	—	—	—	—	—	XVIII ст.
Балакля, м., рц, Хрк	1663	1663	1663	1663	1663	1663	1663	1663	1663	1663	1663	1663	1663	1663
Балахівка, смт, Кр	—	1957	—	1957	1957	1957	1957	1957	1957	1957	1957	1957	—	—
Балта, м., рц, Од	—	1 пол. XVI ст.	XVI ст.	XVI ст.	XVI ст.	1500–50/1748	XVI ст.	1 пол. XVI ст.	1 пол. XVI ст.	1797	1797	1 пол. XVI ст.	1 пол. XVI ст.	—
Бар, м., рц, Вн	XVI ст.	1425	1425	1425	1425	1425/1539	1539	1425	1425	1425	1425	1425	1425	1401
Баранівка, м., рц, Жт	—	1565	—	1565	1565	1565	1565	1565	1565	1565	1565	1565	1565	—
Барвінкове, м., рц, Хрк	—	2 пол. XVII ст.	1680	1680	1680	1680	2 пол. XVII ст.	1653	1653	1653	1653	1651–53	1651–53	—

Барішівка, смт, рц, Кв	—	—	—	—	1603	1125	—	—	1603	1125
Батурич, м., Чрг	1575	1575, 1625	1625	1625	1625	1625	1625	—	1625	XI-XII ст., 1575, 1625
Батьово, смт, Зк	—	—	XII ст.	XII ст.	XII ст.	1205	—	—	—	—
Бахмач, м., рц, Чрг	—	—	1147	60-70-і рр. XIX ст.	60-70-і рр. XIX ст.	1860-70	—	1781	1147	1147
Бахчисарай, м., рц, АРК	ост. чв. XV ст.	—	1502	1502	1502	1502	2 пол. XV ст.	1503	1502	1502
Баштанка, м., рц, Мк	—	—	поч. XIX ст.	поч. XIX ст.	поч. XIX ст.	1806	—	1709	—	1806
Безлюдівка, смт, Хрк	—	—	1660	1681-90	1681-90	1681-90	—	—	—	1660
Белз, м., Лв	поч. XI ст.	1030	1030	1030	1030	1030	1031	1030	1030	—
Бердичів, м., оз, рц, ЖТ	1320	1320	1430	1320, 1545	XV ст.	1430-60	1430	1430	сер. XV ст.	1320, 1546
Бердянськ, м., оз, рц, Зп	1827	1827	1827	1827	1827	1827	1827	1830	поч. XIX ст.	1827
Берегове, м., оз, рц, Зк	—	XI ст.	XI ст.	XI ст.	XI ст.	1000-99	XI ст.	1342	1063	1063
Берегове, смт, АРК	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Берегомет, смт, Чрв	—	—	1696	1696	1696	1696	—	—	—	—
Бережани, м., рц, Тр	—	—	1375	1375	1375	1375	1375	1375	1375	1375
Березанка, смт, рц, Мк	—	—	1876	1876	1876	1876	—	—	—	—
Березань, м., оз, Кв	—	—	1616	1616	1616	1616	—	1616	1616	1616
Березине, смт, Од	—	—	—	1816	1816	1816	—	—	—	—

Березівка, м., рц, Од	—	1802	1802	1802	1802	1802	1802	1802	1802	1802	1802	1802	1802	1802	1802	1802	1802	1802	1802	1802		
Березівка, смт, Хрк	—	1629	—	1629	1629	1629	1629	1629	1629	1629	1629	1629	1629	1629	1629	1629	1629	1629	1629	1629	1696	
Березна, смт, Чрг	—	1152	2 пол. XII ст.	1152	1152	1152	1152	1152	1152	1152	1152	1152	1152	1152	1152	1152	1152	1152	1152	1152	1152	
Березне, м., рц, Рв	—	1584	—	1584	1584	1584	1584	1584	1584	1584	1584	1584	1584	1584	1584	1584	1584	1584	1584	1584	1584	
Березнегувате, смт, рц, Мк	—	80-і рр. XVIII ст.	—	кіп. XVIII ст.	кіп. XVIII ст.	кіп. XVIII ст.	кіп. XVIII ст.	кіп. XVIII ст.	кіп. XVIII ст.	кіп. XVIII ст.	кіп. XVIII ст.	кіп. XVIII ст.	кіп. XVIII ст.	кіп. XVIII ст.	кіп. XVIII ст.	кіп. XVIII ст.	кіп. XVIII ст.	кіп. XVIII ст.	кіп. XVIII ст.	кіп. XVIII ст.	80-і рр. XVIII ст.	—
Берестечко, м., Вл	—	1445	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Берислав, м., рц, Хрс	1450	поч. XV ст., 1784	поч. XV ст.	поч. XV ст.	поч. XV ст.	поч. XV ст.	поч. XV ст.	поч. XV ст.	поч. XV ст.	поч. XV ст.	поч. XV ст.	поч. XV ст.	поч. XV ст.	поч. XV ст.	поч. XV ст.	поч. XV ст.	поч. XV ст.	поч. XV ст.	поч. XV ст.	поч. XV ст.	поч. XV ст.	1784
Бершадь, м., рц, Вн	—	1459	1 пол. XV ст.	1459	1459	1459	1459	1459	1459	1459	1459	1459	1459	1459	1459	1459	1459	1459	1459	1459	1459	—
Биківка, смт, Жт	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Билбасівка, смт, Днц	—	1670	—	1670	1670	1670	1670	1670	1670	1670	1670	1670	1670	1670	1670	1670	1670	1670	1670	1670	1670	—
Битків, смт, Іф	—	2 пол. XVIII ст.	—	2 пол. XVIII ст.	2 пол. XVIII ст.	2 пол. XVIII ст.	2 пол. XVIII ст.	2 пол. XVIII ст.	2 пол. XVIII ст.	2 пол. XVIII ст.	2 пол. XVIII ст.	2 пол. XVIII ст.	2 пол. XVIII ст.	2 пол. XVIII ст.	2 пол. XVIII ст.	2 пол. XVIII ст.	2 пол. XVIII ст.	2 пол. XVIII ст.	2 пол. XVIII ст.	2 пол. XVIII ст.	2 пол. XVIII ст.	1390
Бібрка, м., Лв	—	1211	—	1211	1211	1211	1211	1211	1211	1211	1211	1211	1211	1211	1211	1211	1211	1211	1211	1211	1211	1211
Біла Криниця, смт, Жт	—	1607	—	1607	1607	1607	1607	1607	1607	1607	1607	1607	1607	1607	1607	1607	1607	1607	1607	1607	1607	—
Біла Криниця, смт, Хрс	—	поч. XX ст.	—	поч. XX ст.	поч. XX ст.	поч. XX ст.	поч. XX ст.	поч. XX ст.	поч. XX ст.	поч. XX ст.	поч. XX ст.	поч. XX ст.	поч. XX ст.	поч. XX ст.	поч. XX ст.	поч. XX ст.	поч. XX ст.	поч. XX ст.	поч. XX ст.	поч. XX ст.	поч. XX ст.	—
Біла Церква, м., оз, рц, Кв	1155	1032	1155	1032	1032	1032	1032	1032	1032	1032	1032	1032	1032	1032	1032	1032	1032	1032	1032	1032	1032	1032

Білгород-Дністровський, м., оз, рц, Од	—	—	VI ст. до н.е.	VI ст. до н.е.	VI ст. до н.е.	VI ст. до н.е.	VI ст. до н.е.	VI ст. до н.е.	910	IV ст. до н.е.	VI ст.	VI ст. до н.е.	кін. VI ст. до н.е.
Біле, смт, Лг	—	—	1705	1705	1705	1705	1705	1705	1705	—	—	—	—
Біленьке, смт, Днц	—	—	—	1697	1697	1697	1697	1697	1697	—	—	—	—
Білий Колодязь, смт, Хрк	—	—	2 пол. XVIII ст.	1761	1761	1761	1761	1761	1761	—	—	—	—
Білики, смт, Пл	1765	—	1 пол. XVII ст.	—	XVII ст.	1 пол. XVII ст.	1 пол. XVII ст.	1600-50	1600-50	—	—	1 пол. XVII ст.	—
Білицьке, м., Днц	—	—	—	1952	1952	1909	1909	1909	1909	—	1909	—	—
Біловодськ, смт, рц, Лг	—	—	1686	1686	1686	1686	1686	1686	1686	1686	—	—	1686
Білогірськ, м., рц, АРК	—	—	XIII ст.	—	—	—	—	1200-99	1200-99	XIV- XVIII ст.	XIII ст.	XIII ст.	XIII ст.
Білогір'я, смт, рц, Хм	—	1441	2 пол. XIV ст., 1441	1441	1441	1441	1441	1441	1441	2 пол. XIV ст.	—	1441	1441
Білогорівка, смт, Лг	—	—	1720	1785	1785	1785	1785	1785	1785	—	—	—	—
Білозерка, смт, рц, Хрс	—	—	1780	XVIII ст.	XVIII ст.	XVIII ст.	XVIII ст.	1780	1780	—	—	—	—
Білозерське, м., Днц	—	—	—	1950	1950	1913	1913	1913	1913	—	1913	—	—
Білокуракине, смт, рц, Лг	—	—	1700	1700	1700	поч. XVIII ст.	1700-20	1700-20	1700-20	—	—	—	1700
Білолуцьк, смт, Лг	—	—	1 пол. XVII ст.	1 пол. XVII ст.	1 пол. XVII ст.	1 пол. XVII ст.	1600-50	1600-50	1600-50	—	—	—	30-40-і рр. XVII ст.
Білопілля, м., рц, См	XII ст., 1672	1672	1111, 1672	1672	1672	1672	1111	1111	1111	XI ст.	1111	1096, 1672	1672
Білоріченський, смт, Лг	—	—	1951	1951	1951	1951	1951	1951	1951	—	—	—	—

Більшівці, смт, ІФ	—	—	XV ст.	—	XV ст.	XV ст.	XV ст.	1400-99	XV ст.	—	—	1402
Білявка, м., рц, Од	—	1792	кін. XVIII ст.	—	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	1790	1790	—	1790	—	—
Бірки, смт, Хрк	—	1659	1659	—	1659	1659	1659	1659	—	—	—	—
Бірюкове, смт, Лг	—	1778	1778	—	1778	1778	1778	1778	—	—	—	—
Благодатне, смт, Днц	—	1840	1840	—	1840	1840	1840	1840	—	—	—	—
Близушки, смт, рц, Хрк	—	1868-69	1868-69	—	1868-69	1863	1863	1863	—	—	—	1868-69
Бобринець, м., рц, Кр	—	1767	сер. XVIII ст.	сер. XVIII ст.	сер. XVIII ст.	1767	1735-65	1767	1767	1735	1767	1767
Бобровиця, м., рц, Чрг	—	—	XII ст.	XII ст.	XII ст.	XII ст.	1100-99	1300	—	1300	—	XIV ст.
Богодухів, м., рц, Хрк	1662	XVI ст.	1662	1571	1571	1571	1662	1662	1571	1662	1571	1662
Богородчани, смт, рц, ІФ	—	1441	1441	—	1441	1441	1441	1441	1442	—	1441	—
Богуслав, м., рц, Кв	1195	1032	1195	1195	1195	1195	1195	1032	1195	1032	1195	1032
Боково-Платове, смт, Лг	—	1796	1796	—	1796	1796	1796	1796	—	—	—	—
Болград, м., рц, Од	20-і рр. XIX ст.	—	1821	1821	1821	1821	1821	1821	1821	1821	1821	1821
Болеків, м., оз, ІФ	—	—	1371	XIV ст.	XIV ст.	XIV ст.	1371	1371	1371	1371	1371	1371
Борзна, м., рц, Чрг	—	XVII ст.	XVI ст.	—	XVI ст.	XVI ст.	1480-99	1239	кін. XV ст.	сер. XVI ст.	сер. XVI ст.	XVI ст.
Бориня, смт, Лв	—	1552	1552	—	1552	1552	1552	1552	—	—	—	—
Борислав, м., оз, Лв	—	—	1387	1387	1387	1387	1387	1387	XIV ст.	1387	1387	1387
Бориспіль, м., оз, рц, Кв	1665	—	XVI ст.	1590	1590	1590	1569	1569	—	1569	—	1015, 1590

Борівське, смт, Лг	—	—	—	40-і рр. XVII ст.	—	40-і рр. XVII ст.	40-і рр. XVII ст.	1640-50	—	—	—	—
Борова, смт, Кв	—	—	—	—	—	—	1878	1878	—	—	—	—
Борова, смт, рц, Хрк	—	—	1773	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	1790	—	—	1790	—
Бородіно, смт, Од	—	—	1816	—	1816	1816	1816	1816	—	—	—	—
Бородянка, смт, рц, Кв	—	—	1240	—	—	—	поч. XVI ст.	1509	—	—	1509	—
Борців, м., рц, Тр	—	—	1456	—	1456	1456	1456	1456	1456	1456	1456	1456
Боярка, м., Кв	—	—	поч. XVI ст.	1868	1868	1868	1868	1500-25	—	1 чв. XVI ст.	поч. XVI ст., 60-і рр. XIX ст.	—
Брагинівка, смт, Днп	—	—	1920	—	—	—	—	1920	—	—	—	—
Бражине, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Браїлів, смт, Вн	—	—	XV ст.	—	XV ст.	XV ст.	XV ст.	1400-99	XV ст.	—	XV ст.	кін. XV ст.
Братське, смт, рц, Мк	1828	—	60-80-і рр. XVIII ст.	—	60-80-і рр. XVIII ст.	60-80-і рр. XVIII ст.	60-80-і рр. XVIII ст.	1760-80	—	—	—	—
Брацлав, смт, Вн	XIV ст.	XIV ст.	1362	—	1362	1362	1362	1362	X-XI ст.	—	1362	—
Брилівка, смт, Хрс	—	—	1943	—	1943	1943	1943	1943	—	—	—	—
Бровари, м., оз, рц, Кв	—	—	1628	1 пол. XVII ст.	1628	1628	1628	1628	—	1630	1630	1630
Бродецьке, смт, Вн	—	—	1712	—	1712	1712	1712	1712	—	—	—	—
Броди, м., рц, Лв	—	—	XIV ст.	XII ст.	XII ст.	XII ст.	кін. XI ст.	1096	XII ст.	1584	—	—

Брошнів-Осада, смт, ІФ	—	—	—	—	—	—	—	XVI ст.	—	—	—	—	XVI ст.
Брусилів, смт, рц, Жт	1574	—	1543	—	1543	—	1543	1543	1543	—	—	—	1097
Брюховичі, смт, Лв	—	—	—	—	1444	—	1444	1444	1444	XV ст.	—	—	—
Брянка, м., оз, Лг	—	—	1696	1696, 1889	1889	—	1889	1889	—	—	1889	—	1696
Бугаївка, смт, Лг	—	—	60-і рр. XVIII ст.	—	1763	—	1763	1763	—	—	—	—	—
Буди, смт, Хрк	—	—	—	—	70-80-і рр. XVIII ст.	70-80-і рр. XVIII ст.	70-80-і рр. XVIII ст.	70-80-і рр. XVIII ст.	1770-80	—	—	—	1674
Букачівці, смт, ІФ	—	—	1438	—	1438	—	1438	1438	1438	1438	—	1438	—
Буки, смт, Чрк	—	—	кін. XVI ст.	—	кін. XVI ст.	кін. XVI ст.	кін. XVI ст.	кін. XVI ст.	1580-90	—	—	—	—
Булавинське, смт, Днц	—	—	—	—	1947	—	1947	1947	1945-47	—	—	—	—
Буринь, м., рц, См	—	—	1688	—	1688	—	1688	1688	1387-92	—	1387	1392	1392
Бурштин, м., ІФ	—	—	1554	—	1554	—	1554	1554	1554	1554	1554	1554	1436
Буськ, м., рц, Лв	IX ст.	1098	1097	1097	1097	1097	1097	1097	1097	1097	1097	1097	1097
Буча, м., оз, Кв	—	—	—	—	1900	—	1900	1900	1900	—	1901	1630, 1900	1630, 1898, 1901
Бучач, м., рц, Тр	—	XII ст.	1397	1397	1397	—	1397	1397	1397	1397	1260	1397	1397
Бучмани, смт, Жт	—	—	—	—	1946	—	1946	1946	1946	—	—	—	—
Буштино, смт, Зк	—	—	сер. XIV ст.	—	сер. XIV ст.	сер. XIV ст.	сер. XIV ст.	сер. XIV ст.	1340-60	сер. XIV ст.	—	сер. XIV ст.	—
Вакуленчук, смт, Жт	—	—	—	—	—	—	—	—	1952	—	—	—	—

Валки, м., рц, Хрк	1642	1 пол. XVII ст.	1646	1646	1646	1646	1646	1645	1646	1645	1646	1646	1646
Вапнярка, смт, Вн	—	—	70-і рр. XIX ст.	—	70-і рр. XIX ст.	1646	1870-80	—	—	—	—	—	—
Варва, смт, рц, Чрг	1079	1079	1079	—	1079	1079	1079	—	—	—	1079	1079	1079
Василівка, м., рц, Зп	—	—	кін. XVIII ст.	1784	кін. XVIII ст.	1784	1784	1784	—	1784	—	—	кін. XVIII ст.
Васильків, м., оз, рц, Кв	Х ст.	988	кін. X ст.	кін. X ст.	кін. X ст.	Х ст.	988	988	988	988	988	988	988
Васильківка, смт, рц, Днп	—	—	1707	—	XVIII ст.	XVIII ст.	1707	—	—	—	—	—	1707
Васище, смт, Хрк	—	—	1647	—	1647	1647	1647	—	—	—	—	—	1647
Ватугіне, м., оз, Чрк	—	1949	1946	1946	1946	1947	1946	1949	—	1949	—	—	1947
Вахрушеве, м., Лг	—	—	кін. XVIII ст., 1914, 1963	1954	1954	1954	1854	1914	—	1914	—	—	—
Вашківці, м., Чрв	—	—	1431	1431	1431	1431	1431	1431	1431	1431	1431	1431	—
Введенка, смт, Хрк	—	—	1647	—	1647	1647	1647	—	—	—	—	—	—
Велика Багачка, смт, рц, Пл	—	—	кін. XVI–поч. XVII ст.	—	кін. XVI–поч. XVII ст.	кін. XVI–поч. XVII ст.	1590–1610	—	кін. XV–поч. XVII ст.	—	кін. XVI–поч. XVII ст.	—	—
Велика Березовиця, смт, Тр	—	—	—	—	—	1474	1474	—	—	—	—	—	—
Велика Димерка, смт, Кв	—	—	1552	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Велика Лелетиха, смт, рц, Хрс	—	—	1792	—	1792	1792	1792	—	—	—	—	—	—

Велика Михайлівка, сmt, рц, Од	—	—	1797	—	—	кін. XVIII— поч. XIX ст.	кін. XVIII— поч. XIX ст.	кін. XVIII— поч. XIX ст.	1792	кін. XVIII ст.	—	—	—
Велика Новосілка, сmt, рц, Днц	—	—	1780	—	—	1779	1780	1780	1779	—	—	—	1779
Велика Олександрівка, сmt, рц, Хрс	—	—	1784	—	—	1784	1784	1784	1784	—	—	—	1784
Велика Писарівка, сmt, рц, См	—	—	1709, 1732	—	—	1732	1732	1732	1732	—	—	—	1709
Велике Оріхове, сmt, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Великий Березний, сmt, рц, Зк	—	—	1427	—	—	1427	1427	1427	1409	1427	—	—	1409
Великий Бичків, сmt, Зк	—	—	кін. XIV ст.	—	—	кін. XIV ст.	кін. XIV ст.	кін. XIV ст.	1380-99	—	—	кін. XV ст.	кін. XIV ст.
Великий Бурлук, сmt, рц, Хрк	—	—	70-80-і pp. XVII ст.	—	—	70-80-і pp. XVII ст.	70-80-і pp. XVII ст.	70-80-і pp. XVII ст.	1675	—	—	—	1672
Великий Лог, сmt, Лг	—	—	1762	—	—	60-і pp. XVIII ст.	1762	1762	1762	—	—	—	—
Великий Любінь, сmt, Лв	—	—	поч. XIII ст.	—	—	поч. XIII ст.	поч. XIII ст.	1200-20	—	XIII ст.	—	поч. XIII ст.	—
Великі Бірки, сmt, Тр	—	—	1410	—	—	1410	1410	1410	1410	—	—	—	—
Великі Коровинці, сmt, Жт	—	—	1585	—	—	1585	1585	1585	1585	—	—	—	1585
Великі Мости, м., Лв	—	—	1472	1472	—	1472	1472	1472	1472	кін. XV ст.	1472	1472	—
Великодолінське, сmt, Од	—	—	1803	—	—	1803	1803	1803-04	—	—	—	—	—

Великокам'янка, смт, Лг	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Вендичани, смт, Вн	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Вергулівка, смт, Лг	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Верхівцеве, м., Днп	—	1884	1884	1884	1884	1884	1884	1884	1884	1884	1884	1884	1884	1884	1884	1884	1884	1884	1884
Верхнє Синьовидне, смт, Льв	—	—	1240	—	1241	1241	1241	1240	1240	1240	1240	1240	1240	1240	1240	1240	1240	1240	1240
Верхній Нагольчик, смт, Лг	—	—	2 пол. XVIII ст.	—	2 пол. XVII ст.	2 пол. XVII ст.	2 пол. XVII ст.	2 пол. XVII ст.	2 пол. XVII ст.	2 пол. XVII ст.	2 пол. XVII ст.	2 пол. XVII ст.	2 пол. XVII ст.	2 пол. XVII ст.	2 пол. XVII ст.	2 пол. XVII ст.	2 пол. XVII ст.	2 пол. XVII ст.	2 пол. XVII ст.
Верхній Рогачик, смт, рц, Хрс	—	—	1793	—	1793	1786	1786	1786	1786	1786/1793	1786/1793	1786/1793	1786/1793	1786/1793	1786/1793	1786/1793	1786/1793	1786/1793	1786/1793
Верхнячка, смт, Чрк	—	—	кін. XVI – поч. XVII ст.	—	кін. XVI – поч. XVII ст.	кін. XVI – поч. XVII ст.	кін. XVI – поч. XVII ст.	кін. XVI – поч. XVII ст.	кін. XVI – поч. XVII ст.	кін. XVI – поч. XVII ст.	кін. XVI – поч. XVII ст.	кін. XVI – поч. XVII ст.	кін. XVI – поч. XVII ст.	кін. XVI – поч. XVII ст.	кін. XVI – поч. XVII ст.	кін. XVI – поч. XVII ст.	кін. XVI – поч. XVII ст.	кін. XVI – поч. XVII ст.	кін. XVI – поч. XVII ст.
Верхньодніпровськ, м., рц, Днп	1780	1780	1680-90, 1779	1780	1772	1772	1772	1772	1772	1772	1772	1772	1772	1772	1772	1772	1772	1772	1772
Верхньоторецьке, смт, Днц	—	—	1772	—	1772	1772	1772	1772	1772	1772	1772	1772	1772	1772	1772	1772	1772	1772	1772
Верховина, смт, рц, ІФ	—	—	1424	—	1424	1424	1424	1424	1424	1424	1424	1424	1424	1424	1424	1424	1424	1424	1424
Веселе, смт, рц, Зп	—	—	1812	—	1812	1815	1815	1812	1812	1812-15	1812-15	1812-15	1812-15	1812-15	1812-15	1812-15	1812-15	1812-15	1812-15
Веселинове, смт, рц, Мк	—	—	кін. XVIII ст.	—	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.
Вигода, смт, ІФ	—	—	1883	—	1883	1883	1883	1883	1883	1883	1883	1883	1883	1883	1883	1883	1883	1883	1883
Вишниця, м., рц, Чрв	—	—	кін. XV ст.	—	кін. XV ст.	кін. XV ст.	кін. XV ст.	кін. XV ст.	кін. XV ст.	кін. XV ст.	кін. XV ст.	кін. XV ст.	кін. XV ст.	кін. XV ст.	кін. XV ст.	кін. XV ст.	кін. XV ст.	кін. XV ст.	кін. XV ст.
Вилкове, м., Од	—	1746	1746	—	1746	1746	1746	1746	1746	1746	1746	1746	1746	1746	1746	1746	1746	1746	1746

Вилок, смт, Зк	—	—	1304	—	1304	1304	1304	1304	1304	XIII ст.	—	1304	—
Винники, м., Лв	—	—	—	2 пол. XIII ст.	1304	2 пол. XIII ст.	1304	2 пол. XIII ст.	1304	XIII ст.	1292	—	—
Виноградів, м., рц, Зк	—	—	—	IX ст.	—	IX ст.	800-99	IX ст.	800-99	IX ст.	1262	—	кін. X ст.
Виноградне, смт, АРК	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	кін. XIX ст.
Високе, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Високий, смт, Хрк	—	—	—	—	1903	1903	1903	1903	1903	—	—	—	1903
Високопілля, смт, рц, Хрс	—	—	1869	—	1869	1869	1869	1869	1869	—	—	—	1869
Вишгород, м., рц, Кв	946	946	946	946	946	946	946	946	946	946	946	946	946
Вишково, смт, Зк	—	1274	1271	—	1271	1271	1271	1271	1271	—	—	—	—
Вишневе, м., Кв	—	—	—	—	—	—	1960	1960	1960	—	1887	—	1887
Вишневе, смт, Днп	—	—	—	—	1926	1926	1899/ 1926	1926	1899/ 1926	—	—	—	—
Вишневе, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Вишнівець, смт, Тр	—	1395	1395	—	1395	1395	1395	1395	1395	XV ст.	—	1395	1395
Відрадне, смт, АРК	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1828
Війтівці, смт, Хм	—	—	—	—	1947	1947	1947	1947	1947	—	—	—	70-і рр. XIX ст.
Вільне, смт, АРК	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20-і рр. XX ст.
Вільногірськ, м., оз, Днп	—	—	1956	—	1956	1956	1956	1956	1956	—	1956	—	1956
Вільнянськ, м., рц, Зп	1840	—	1840	—	1840	1840	1840	1840	1840	—	1840	—	—

Вільхівка, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Вільча, смт, Хрк	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Вільшана, смт, Чрк	XVII ст.	1598	—	1598	1598	1598	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1598	
Вільшани, смт, Хрк	поч. XVII ст.	бл. 1655	—	50-і рр. XVII ст.	50-і рр. XVII ст.	50-і рр. XVII ст.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Вільшанка, смт, рц, Кр	—	XVII– XVIII ст.	—	XVII ст.	XVIII ст.	кін. XVII– поч. XVIII ст.	1690- 1710	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	XVII– XVIII ст. 1774	
Вінниця, м., оц, оз, рц, Вн	XIV ст.	1363	XIV ст.	1363	1363	1363	1363	1363	1363	1363	1363	1363	1363	1363	1363	1363	1363	1363	1363	1363
Вінківці, смт, рц, Хм	—	1493	—	1493	1493	1493	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Власівка, смт, Кр	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Вовковинці, смт, Хм	—	1559	—	1559	1559	1559	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1559
Вовчанськ, м., рц, Хрк	1674	кін. XVII ст.	1674	1674	1674	1674	1674	1674	1674	1674	1674	1674	1674	1674	1674	1674	1674	1674	1674	1674
Вовчорівка, смт, Лг	—	1783	—	1783	1783	1783	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Водянське, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Вознесенськ, м., оз, рц, Мк	—	1789	1795	1795	1795	1795	1795	1795	1795	1795	1795	1795	1795	1795	1795	1795	1795	1795	1795	1795
Войкове, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Войковський, смт, Днц	—	—	—	XIX ст.	XIX ст.	XIX ст.	1800-99	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Войнилів, смт, Іф	—	1443	—	1443	1443	1443	1443	1443	1443	1443	1443	1443	1443	1443	1443	1443	1443	1443	1443	1443
Волноваха, м., рц, Днц	—	поч. 80-х рр. XIX ст.	1883	1883	1883	1881	1881	1881	1881	1881	1881	1881	1881	1881	1881	1881	1881	1881	1881	1881

Воловець, смт, рц, Зк	—	1433	—	XV ст.	1433	—	XV ст.	—	1433
Володарка, смт, рц, Кв	—	1150	—	1150	1150	—	1150	—	1150
Володарськ, смт, Лг	—	—	—	1905	1905	—	—	—	—
Володарськ-Волинський, смт, рц, ЖТ	—	1545	—	1545	1545	—	1545	—	1545
Володарське, смт, рц, Днц	—	1831	—	30-і рр. XIX ст.	поч. XIX ст.	1831	—	—	1831
Володимир-Волинський, м., оз, рц, Вл	IX ст.	988	988	988	988	988	988	988	988
Володимирець, смт, рц, Рв	—	1570	—	1570	1570	—	1570	—	1570
Володимирівка, смт, Днц	—	1840	—	1840	1840	—	—	—	—
Волочиськ, м., рц, Хм	—	1463	—	1463	1463	—	1463	1463	1463
Ворзель, смт, Кв	—	1900	—	1900	1900	—	—	—	1900
Ворожба, м., См	1672	1665	1653	1672	1653	1672	1672	1672	1653
Вороніж, смт, См	—	1177, поч. XVII ст.	—	поч. XVII ст.	поч. XVII ст.	1600-20	1 пол. XVII ст.	—	1177
Воронове, смт, Лг	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Вороновиця, смт, Вн	—	1545	—	1545	1545	—	1545	—	—
Ворохта, смт, Іф	—	XVII ст.	—	XVII ст.	XVII ст.	1600-99	XVII ст.	—	кін. XVII ст.
Воскресенське, смт, Мк	—	1790	—	1789	1789	—	—	—	—
Восход, смт, АРК	—	—	—	—	—	—	—	—	1920

Врадівка, смт, рц, Мк	—	—	—	2 пол. XVIII ст.	—	—	2 пол. XVIII ст.	2 пол. XVIII ст.	2 пол. XVIII ст.	1750-99	—	—	—	—
Врубівка, смт, Лг	—	—	1948	1921	—	—	1921	1921	1921	1921	—	—	—	—
Врубівський, смт, Лг	—	—	1897	1895	—	—	1895	1895	1895	1895	—	—	—	—
Вуглегреськ, м., Днц	—	—	—	—	1878	—	1879	1879	1879	1879	—	—	1879	—
Вугледар, м., оз, Днц	—	—	1966	—	—	—	1966	1966	1966	1966	—	—	1966	—
Вугляр, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Гадяч, м., рц, Пл	—	1634	XVII ст.	1 пол. XVII ст.	1 пол. XVII ст.	1 пол. XVII ст.	1 пол. XVII ст.	1 пол. XVII ст.	1 пол. XVII ст.	1600-50	1634	1634	1634	поч. XVII ст.
Гайворон, м., рц, Кр	—	—	1 пол. XVIII ст.	—	XVIII ст.	XVIII ст.	1 пол. XVIII ст.	1 пол. XVIII ст.	1 пол. XVIII ст.	1700-50	—	—	1 пол. XVIII ст.	—
Гайсин, м., рц, Вн	бл. 1600	—	1600	1545	1545	1545	1 пол. XVIII ст.	1600	1600	1600	1545	1545	1600	—
Галич, м., рц, Іф	—	XIV ст.	1113	XIV ст.	XIV ст.	XIV ст.	XIV ст.	XIV ст.	XIV ст.	1113	IX ст.	898	898	поч. XIV ст.
Ганнівка, смт, Лг	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Гаспра, смт, АРК	—	—	сер. XVIII ст.	сер. XVIII ст.	—	—	сер. XVIII ст.	сер. XVIII ст.	сер. XVIII ст.	1740-60	XVIII ст.	—	—	сер. XVIII ст.
Гвардійське, смт, АРК	—	—	1718	—	—	—	—	—	—	1718	—	—	—	—
Гвардійське, смт, Днп	—	—	—	1957	—	—	1957	1957	1957	1957	—	—	—	—
Гвіздець, смт, Іф	—	—	1373	—	—	—	1373	1373	1373	1373	1373	1373	—	1373
Генічеськ, м., рц, Хрс	—	—	1784	1784	1784	1784	1784	1784	1784	1784	1784	1784	1784	1784
Георгіївка, смт, Лг	—	—	сер. XVIII ст.	сер. XVIII ст.	—	—	сер. XVIII ст.	сер. XVIII ст.	сер. XVIII ст.	1740-60	—	—	—	—

Герца, м., рц, Чрв	—	—	1408	1408	1408	1408	1408	1408	1408	1408	1408	1408	1408	1408	1408	1408	1408	1408	—	—
Гірне, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Гірне, смт, Лг	—	—	1913	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Гірик, м., Днц	—	—	1938	1938	1938	1938	1938	1938	1938	1938	1938	1938	1938	1938	1938	1938	1938	1938	—	—
Гірик, смт, Лг	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1947
Гірик, смт, Лв	—	—	—	1954	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Гірицьке, смт, Днп	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Гірицьке, смт, Днц	—	—	—	—	1912	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Гірьське, м., Лг	—	—	—	1898	1898	1898	1898	1898	1898	1898	1898	1898	1898	1898	1898	1898	1898	1898	—	—
Главаха, смт, Кв	—	—	2 пол. XVI ст.	—	2 пол. XVI ст.	—	—	2 пол. XVI ст.	—	2 пол. XVI ст.	—	—	—	2 пол. XVI ст.	—	—	—	—	—	—
Глибока, смт, рц, Чрв	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Глибокий, смт, Лг	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Глиняни, м., Лв	—	—	1379	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Глобине, м., рц, Пл	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Глухів, м., оз, рц, См	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Глухів, смт, Вн	1152	—	1152	1152	1152	1152	1152	1152	1152	1152	1152	1152	1152	1152	1152	1152	1152	1152	кін. X ст.	1152
Глівань, м., Вн	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Гнівдичів, смт, Лв	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Гоголеве, смт, Пл	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Городня, м., рц, Чрг	—	—	поч. XVII ст.	поч. XVII ст.	поч. XVII ст.	—	1600-25	—	1625	—	поч. XVII ст.
Городок, м., рц, Лв	—	1213	1213	1213	1213	1213	1213	1213	1213	1219	1213
Городок, м., рц, Хм	—	1392	1392	1392	1392	1392	1392	1392	1392	—	1362
Горохів, м., рц, Вл	—	1240	1240	1240	1240	1240	1240	1240	1450	1450	1240
Гостомель, смт, Кв	1499	—	1496	1496	1496	1496	1496	—	—	—	1494
Гостре, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Гоца, смт, рц, Рв	—	XV ст.	XIV ст.	XIV ст.	XIV ст.	XIV ст.	1300-99	1152	—	—	1152
Градизьк, смт, Пл	—	—	—	1957	1957	1957	1648	—	—	—	—
Гранітне, смт, Жт	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Гребінка, м., рц, Пл	—	—	1895	1895	1895	1895	1895	—	1901	—	—
Гребінки, смт, Кв	—	—	поч. XVII ст.	поч. XVII ст.	поч. XVII ст.	поч. XVII ст.	1600-10	—	—	—	1612
Гресівський, смт, АРК	—	—	—	1962	1962	1962	—	—	—	—	1962
Гримайлів, смт, Тр	—	—	1600	1600	1600	1600	1600	1600	—	1600	—
Гриців, смт, Хм	—	—	XI ст.	XI ст.	XI ст.	XI ст.	1000-99	XI-XII ст.	—	—	—
Гришківці, смт, Жт	—	—	1775	1775	1775	1775	1775	—	—	—	—
Гродівка, смт, Днц	—	—	70-і рр. XVIII ст.	70-і рр. XVIII ст.	70-і рр. XVIII ст.	70-і рр. XVIII ст.	1770-80	—	—	—	—
Грузько-Зорянське, смт, Днц	—	—	—	1938	1938	1938	1938	—	—	—	—
Грузько-Помівка, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Грушове, смт, Лг	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Губиниха, смт, Днп	—	—	1704	—	1704	—	1704	1704	—	1704	1704	—	—	—	1704	—	—	—	—	—
Гуйва, смт, Жт	—	—	1931	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1931	—	—	—	—	—	—
Гуляйполе, м., рц, Зп	—	—	1785	ХVIII ст.	1785	—	1785	1785	—	1785	1785	—	—	1785	1785	—	—	—	—	1785
Гурзуф, смт, АРК	VI ст.	—	VI ст.	—	—	—	VI ст.	—	—	—	—	—	—	500-99	VI ст.	—	—	—	—	VI ст.
Гусельське, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Гусятин, смт, рц, Тр	1559	—	1559	—	1559	—	1559	1559	—	1559	1559	—	—	1559	1559	—	—	—	—	—
Гути, смт, Хрк	—	—	сер. XVII ст.	—	сер. XVII ст.	—	сер. XVII ст.	сер. XVII ст.	—	сер. XVII ст.	сер. XVII ст.	—	—	1640-60	—	—	—	сер. XVII ст.	—	—
Дашава, смт, Льв	—	—	1448	—	1448	—	1448	1448	—	1448	1448	—	—	1448	—	—	—	—	—	1448
Дашів, смт, Вн	—	—	поч. XV ст.	—	поч. XV ст.	—	поч. XV ст.	поч. XV ст.	—	поч. XV ст.	поч. XV ст.	—	—	1400-20	поч. XV ст.	—	—	поч. XV ст.	—	—
Дворічна, смт, рц, Хрк	—	—	бл. 1660	—	1661	—	1661	1661	—	1661	1661	—	—	1661	—	—	—	—	—	1660
Дебальцеве, м., оз, Днц	—	—	1878	1878	1878	—	1878	1878	—	1878	1878	—	—	1878	—	1878	—	—	—	—
Десятин, смт, Іф	—	—	1578	—	1578	—	1578	1400	—	1400	1400/1578	—	—	1400/1578	1578	—	—	—	XV ст.	1400
Демидівка, смт, рц, Рв	—	—	1570	—	1570	—	1570	1570	—	1570	1570	—	—	1570	—	—	—	—	—	1513, 1570
Демурино, смт, Днп	—	—	1922	—	1922	—	1922	1922	—	1922	1922	—	—	1922	—	—	—	—	—	—
Деражня, м., рц, Хм	—	—	поч. XVI ст.	—	поч. XVI ст.	—	поч. XVI ст.	поч. XVI ст.	—	поч. XVI ст.	1500-99	—	—	1500-99	поч. XVI ст.	—	1431	1431	1431	1431
Дергачі, м., рц, Хрк	—	—	1660	—	XVII ст.	—	XVII ст.	1660	—	1660	1650-50	—	—	1650-50	—	—	1660	—	—	1660
Десна, смт, Вн	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1972	—	—	1972	—	—	—	—	—	—

Десна, смт, Чрг	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1960	—	—	1960
Джанкой, м., рз, рц, АРК	—	—	1855	2 пол. XIX ст.	—	1806	2 пол. XIX ст.	1855	1855	1855	—	—	1855
Дзержинськ, м., оз, Днц	—	1860	1806	1806	1806	1806	сер. XVIII ст.	1806	1806	1806	—	—	—
Дзержинський, смт, Лг	—	—	—	—	—	—	—	1989	—	—	—	—	поч. XX ст.
Диканька, смт, рц, Пл	—	—	сер. XVII ст.	сер. XVII ст.	сер. XVII ст.	1658	сер. XVII ст.	1620-40	XVII ст.	1658	—	—	1658
Димер, смт, Кв	—	—	1552	1582	1582	1582	1582	1582	—	1582	—	—	—
Димитров, м., оз, Днц	—	—	1912	1912	1911	1911	1911	1911	—	1911	—	—	—
Димитрове, смт, Кр	—	—	—	1947	1947	1947	1947	1947	—	1947	—	—	—
Діброва, смт, Жт	—	—	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	1880-99	—	—	—	—	—
Дігтярі, смт, Чрг	—	—	1666	1666	1666	1666	1666	1666	—	1666	—	—	—
Дмитрівка, смт, Чрг	—	—	1643	1958	1643	1643	1643	1643	—	1643	—	—	—
Дніпровське, смт, Днп	—	—	1951	1951	1951	1951	—	1951	—	1951	—	—	—
Дніпродзержинськ, м., оз, Днп	—	—	1750	1750	1750	1750	1750	1750	1750	1750	1750	1750	1750
Дніпропетровськ, м., оз, рц, Днп	1635, 1778, 1783	1783	1776	1776	1776	1776	1776	1776	1778	1776	1783	1635, 1776, 1787	1650, 1776, 1783
Дніпрорудне, м., Зп	—	—	1961	1961	1961	1961	1961	1961	—	1961	—	—	1961
Дніпряни, смт, Хрс	—	—	1791	1791	1791	1791	1791	1791	—	1791	—	—	1791

Добровеличківка, сmt, рц, Кр	—	—	2 пол. XVIII ст.	—	—	2 пол. XVIII ст.	2 пол. XVIII ст.	1750-99	—	—	—	2 пол. XVIII ст.	1796
Добромиль, м., Лв	—	—	1374	1374	1374	1374	1374	1374	1374	1556	1374	1374	1374
Добропілля, м., оз, рц, Днц	—	—	1 пол. XIX ст., 1953	1953	1953	1953	1953	1840-50	—	сер. XIX ст.	—	—	—
Добротвір, сmt, Лв	—	—	1417	—	1952	1952	1951	1951	—	—	—	—	—
Добрянка, сmt, Чрг	—	—	кін. XVII ст.	—	кін. XVII ст.	кін. XVII ст.	1772	1680-99/ 1772	—	—	кін. XVII ст.	—	—
Довбиш, сmt, Жт	—	—	поч. XIX ст.	—	поч. XIX ст.	поч. XIX ст.	поч. XIX ст.	1800-20	—	—	—	—	—
Докучаєвськ, м., оз, Днц	—	—	1912	1898	1898	1898	1898	1912	—	1912	—	—	1912
Долина, м., рц, Іф	—	—	2 пол. X ст.	Х ст.	Х ст.	Х ст.	2 пол. X ст.	950-99	2 пол. X ст.	1525	2 пол. XIV ст.	—	—
Долинська, м., рц, Кр	—	—	—	1873	1873	1873	1873	1782/ 1873	—	1873	—	—	1873
Доманівка, сmt, рц, Мк	—	—	поч. XIX ст.	—	поч. XIX ст.	поч. XIX ст.	поч. XIX ст.	1800-05	—	—	—	—	—
Донецьк, м., оз, Днц	1869-70	1869	кін. XVII ст., 1779, 1869	1869	1869	1869	1869	1869	1869	1869	1869	кін. XVII ст., 1779, 1869	—
Донецьке, сmt, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Донецький, сmt, Лг	—	—	1902-04	—	1902	1902	1902	1902	—	—	—	—	—
Донське, сmt, Днц	—	—	1939	—	1946	1946	1946	1946	—	—	—	—	—
Дослідницьке, сmt, Кв	—	—	—	—	—	1972	1972	1972	—	—	—	—	—

Драбів, смт, рц, Чрк	—	—	1680	—	1680	1680	1680	—	—	—	—	—	—
Дробیشهве, смт, Днц	—	—	1680	кін. XVII ст.	кін. XVII ст.	кін. XVII ст.	1680-99	—	—	—	—	—	—
Дрогобич, м., оз, рц, Лв	—	—	1680	XIV ст.	—	1238	1350-70	1233	1422	1372	1387	—	—
Дружба, м., См	—	—	1680	поч. 2 пол. XVII ст., 1855	1 чв. XIX ст.	1962	1650-60/ 1962	—	сер. XVII ст.	поч. 2 пол. XVII ст., 1855	—	—	—
Дружба, смт, Жт	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Дружба, смт, Тр	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Дружба, смт, Чрг	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Дружківка, м., оз, Днц	—	XVII ст.	—	70-і рр. XIX ст.	XVII ст.	1781	1870-80	—	1781	—	1781	—	1781
Дружне, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Дубище, смт, Вл	—	—	—	1577	—	—	1577	—	—	—	—	—	—
Дубівський, смт, Лг	—	—	—	—	—	1954	1954	—	—	—	—	—	—
Дубляни, м., Лв (Жовківський р-н)	—	—	—	—	—	1968	1968	—	1440	—	—	—	—
Дубляни, смт, Лв (Самбірський р-н)	—	—	—	1432	—	1432	1432	1440	—	1432	1432	—	1432
Дубно, м., оз, рц, Рв	1099	1099	1100	1100	1100	1100	1100	1099	1100	1100	1100	—	1100
Дубове, смт, Зк	—	—	—	—	—	1 пол. XVI ст.	1500-50	—	—	—	—	—	—
Дубов'язівка, смт, См	—	—	—	сер. XIX ст.	—	сер. XIX ст.	1859	—	—	—	—	—	—

Дубровиця, м., рц, Рв	—	—	1005, 1183	—	—	1005	1005	1183	1005	1183	1005	—
Дунаївці, м., рц, Хм	ХVI ст.	—	1403	1403	1403	1403	1403	1403	1403	1403	1403	1403
Дунаївці, смт, Хм	—	—	—	—	1914	1914	1914	1914	—	—	—	—
Енгельсове, смт, Лг	—	—	1923	—	1923	1923	1923	1923	—	—	—	—
Енергодар, м., оз, Зп	—	—	—	—	1970	1970	1970	1970	—	1970	—	1970
Есхар, смт, Хрк	—	—	1926-28	—	1927	1927	1927	1927	—	—	—	—
Євпаторія, м., рз, АРК	—	ХVI–ХVII ст.	кін. VI ст. до н.е., XV ст.	VI–V ст. до н.е., XV ст.	—	VI ст. до н.е., кін. XV ст.	600 до н.е.	600 до н.е.	VI ст. до н.е.	VI ст. до н.е.	VI ст. до н.е.	VI ст. до н.е.
Єзупіль, смт, Іф	—	—	1435	—	1435	1435	1435	1435	—	—	1435	—
Єланець, смт, рц, Мк	—	—	1802-04	—	поч. XIX ст.	поч. XIX ст.	1802-04	—	—	—	—	1802-04
Єлизаветградка, смт, Кр	—	—	30-40-і рр. ХVIII ст.	—	30-40-і рр. ХVIII ст.	30-40-і рр. ХVIII ст.	1730-40	—	—	—	—	—
Ємільчине, смт, рц, Жт	—	—	1585	—	1585	1585	1585	1585	—	—	1585	1585
Єнакієве, м., оз, Днц	—	1883	1783	1883	1883	кін. ХVIII ст.	1898	1898	—	1898	1883	1782
Єрки, смт, Чрк	—	—	1 чв. ХVIII ст.	—	1 чв. ХVIII ст.	1 чв. ХVIII ст.	1700-25	—	—	—	—	—
Єсаулівка, смт, Лг	—	—	1777	—	1777	1777	1777	1777	—	—	—	—
Жашків, м., рц, Чрк	—	—	поч. ХVII ст.	—	поч. ХVII ст.	поч. ХVII ст.	1600-25	1 чв. ХVII ст.	—	1 чв. ХVII ст.	поч. ХVII ст.	—
Жвирка, смт, Лв	—	—	1884	—	1884	1884	1884	1884	—	—	—	—

Жданівка, м., оз, Днц	—	—	—	—	1924	1924	—	—	—	1924	—	—	—
Жденієво, смт, Зк	—	—	—	—	XVII ст.	1600-99	—	—	—	—	—	—	—
Желанне, смт, Днц	—	—	—	—	1880	1880	—	—	—	—	—	—	—
Жидачів, м., рц, Лв	—	—	—	—	1164	1164	1164	1164	1164	1164	1164	1164	1164
Житомир, м., оз, оз, рц, Жт	бл. 884, 1240	XIII ст.	1305	884	IX ст.	800-75/ 1240	1240	1240	1240	884	1320	884	884
Жмиринка, м., оз, рц, Вн	—	XIX ст.	1865	—	2 пол. XIX ст.	1860-70	кін. XIX ст.	1825	1865	1825	1865	—	—
Жовква, м., рц, Лв	—	—	1368	1368	1368	1368	1368	1368	1368	1368	1368	—	—
Жовті Води, м., оз, Днп	—	—	1895	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	1875-99	—	1895	—	1895	—	—	1895
Жовтневе, смт, Вл	—	—	—	—	1956	1956	—	—	—	—	—	—	1953
Жовтневе, смт, Жт	—	—	—	—	1960	1960	—	—	—	—	—	—	—
Жовтневе, смт, См	—	—	—	—	1640	1600-50	—	—	—	—	—	—	—
Журавно, смт, Лв	—	—	—	—	2 пол. XV ст.	1450-99	—	—	—	—	—	—	2 пол. XV ст.
Заболотів, смт, Ф	—	—	1579	—	1579	1579	1579	1579	1579	—	1579	—	—
Заболоття, смт, Вл	—	—	1583	—	1583	1583	—	—	—	—	1583	—	—
Завалля, смт, Кр	—	—	1462	—	1462	1462	—	—	—	—	—	—	—
Заводське, смт, Тр	—	—	—	—	1974	—	—	—	—	—	—	—	—
Зайцеве, смт, Днц	—	—	—	—	поч. XVIII ст.	1700-20	—	—	—	—	—	—	—

Закупне, смт, Хм	—	—	—	—	поч. XVIII ст.	1700-20	—	—	—	—	—
Залізничне, смт, Вн	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Залізничне, смт, Зп	—	—	—	—	1898	1896	—	—	—	—	—
Залізці, смт, Тр	—	—	1483	—	1483	1483	1483	—	—	1483	—
Залісне, смт, Днц	—	—	—	—	1957	1957	—	—	—	—	—
Заліщики, м., рц, Тр	—	—	1340	—	1340	1340	1340	1750	1469	—	—
Замглай, смт, Чрг	—	—	—	—	1952	—	—	—	—	—	—
Заозерне, смт, АРК	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1860
Запитів, смт, Лв	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Запоріжжя, м., оц, оз, рц, Зп	—	1770	1770	1770	1770	1770	1770	1770	1770	1770	1770
Запоріжжя, смт, Лг	—	—	1913	—	1913	1913	—	—	—	—	—
Зарічне, смт, Рв	—	—	1480	—	1480	1480	—	—	1480	1480	1480
Заставна, м., рц, Чрв	—	—	1589	1589	1589	—	—	1583	1589	—	—
Затишся, смт, Од	—	—	1865	—	1865	1865	—	—	—	—	1865
Затока, смт, Од	—	—	1909-12	—	1909-12	1909-12	—	—	—	—	—
Зачепилівка, смт, рц, Хрк	—	—	1 пол. XVII ст., кін. XVII – поч. XVIII ст.	—	XVII ст.	1600-50/ 1690- 1710	1 пол. XVII ст., кін. XVII – поч. XVIII ст.	—	—	—	1 пол. XVII ст., кін. XVII – поч. XVIII ст.
Збараж, м., рц, Тр	1211	1211	1211	1211	1211	1211	1211	1211	1211	1211	1211
Зборів, м., рц, Тр	—	—	XV ст.	1166, XV ст.	XV ст.	1400-20	XII ст.	1241	XV ст.	XV ст.	XV ст.

Звенигородка, м., рц, Чрк	—	ХІІ ст.	кін. ХІV ст., 1545	1545	—	—	—	—	900-1200	до ХІІІ ст.	ХІІІ ст.	кін. ХІV ст.	1394
Згурівка, смт, рц, Кв	—	—	1690	—	1690	1690	1690	1690	1690	—	—	1690	1690
Здолбунів, м., рц, Рв	—	—	1497	1570	1497	1497	1497	1497	1497	—	1497	1497	1497
Зеленівка, смт, Хрс	—	—	—	—	поч. 2 пол. ХVІІІ ст.	2 пол. ХVІІІ ст.	2 пол. ХІХ ст.	1850-99	—	—	—	—	—
Зеленогірське, смт, Од	—	—	—	—	1957	1957	1957	1957	1957	—	—	—	—
Зеленодольськ, м., Днп	—	—	1961	—	1961	1961	1961	1961	1961	—	1961	—	1961
Землянки, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Зимогір'я, м., Лг	—	—	1645– 47	1645	—	1645	1654	1645	1645	1753	1645	1645– 47	—
Зідьки, смт, Хрк	—	—	1659	—	1659	1659	1659	1659	1659	—	—	—	—
Зіньків, м., рц, Пп	—	1604	1604	1604	1604	1604	1604	1604	1604	1604	1604	1576, 1604	1604
Зміїв, м., рц, Хрк	1640	1640	ХІІ ст., 1640	поч. 50-х рр. ХVІІ ст.	ХІІ ст.	ХІІ ст.	ХІІ ст.	ХІІ ст.	1100-99/ 1604	ХІІ ст.	1604	ХІІ ст.	1640
Знам'янка, м., оз, рц, Кр	—	—	1869	поч. ХVІІІ ст.	поч. ХVІІІ ст.	1869	1869	1869	1869	—	1869	—	1869
Знам'янка Друга, смт, Кр	—	—	поч. ХVІІІ ст.	—	поч. ХVІІІ ст.	поч. ХVІІІ ст.	1700-20	—	—	—	—	—	—
Зноб-Новгородське, смт, См	—	—	ХVІ ст.	—	ХVІ ст.	ХVІІІ ст.	1600-50	—	—	—	—	—	—
Золоте, м., Лг	—	—	1878	1878	1878	1878	1878	1878	1878	—	1878	—	—

Золотий Потік, смт, Тр	—	—	кін. XIV ст.	—	—	кін. XIV ст.	1380-99	XIV ст.	—	кін. XIV ст.	—
Золотоноша, м., оз, рц, Чрк	бл. 1570	1570	1576	1576	1576	1576	1576/ 1647	1576	1576	1576	1576
Золочів, м., рц, Лв	—	XV ст.	1441	1442	1442	1442	1442	1442	1441	1441	1424
Золочів, смт, рц, Хрк	1677	1677	1677	1677	1677	1677	1677	1677	—	1677	1677
Зоринськ, м., Лг	—	—	1930	—	1878, 1963	1963	1878	—	1930	—	1930
Зугрес, м., Днц	—	1930	1929-32	1930-32	1929-32	1929-32	1929	—	1929	—	1929
Зуївка, смт, Днц	—	—	—	—	1775	1775	1775	—	—	—	1775
Зуя, смт, АРК	—	—	1776-83	—	—	—	1776	—	—	1776-83	—
Іваничі, смт, рц, Вл	—	—	1545	—	1545	1545	1545	1545	—	1545	1545
Іванівка, смт, Лг	—	—	1771	—	1771	1771	1771	—	—	—	—
Іванівка, смт, рц, Од	—	—	кін. XVIII ст.	—	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	1793	—	—	—	кін. XVIII ст.
Іванівка, смт, рц, Хрс	—	—	20-і рр. XIX ст.	—	20-і рр. XIX ст.	1820	1820	—	—	—	20-і рр. XIX ст.
Іванків, смт, рц, Кв	—	—	1589	—	1589	1589	1589	—	—	—	1589
Івано-Франківськ м., оз, ІФ	—	—	1662	сер. XVII ст.	1662	1662	1662	1662	1662	1662	1662
Івано-Франкове, смт, Лв	—	—	1611	—	1611	1611	1611	1611	—	1611	—
Ізварине, смт, Лг	—	—	1917	—	1914	1914	1914	—	—	—	—

Ізмаїл, м., оз, рц, Од	—	—	кін. XIV ст.	—	кін. XIV ст.	—	—	I-II ст.	1484	кін. XVI ст.	1484	—	V-IV ст. до н.е.
Ізюм, м., оз, рц, Хрк	1681	1681	60-і рр. XVII ст.	2 чв. XVII ст.	2 чв. XVII ст.	2 чв. XVII ст.	2 чв. XVII ст.	2 чв. XVII ст.	1639	1639	1681	2 чв. XVII ст., 1681	1681
Ізяслав, м., рц, Хм	—	1340	кін. X ст., 2 пол. XII ст., кін. XIII ст.	987	987	987	987	1141	1127/ 1141	кін. XIII- поч. XIV ст.	1046	987	1096
Іларіонове, смт, Днп	—	—	1875	—	1875	1875	1875	1875	1875	—	—	—	—
Іллінка, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Іллінци, м., рц, Вн	—	—	сер. XVII ст.	—	сер. XVII ст.	сер. XVII ст.	сер. XVII ст.	сер. XV ст.	1440-60	сер. XVII ст.	1 пол. XV ст.	1448	1448
Іллічівськ, м., оз, Од	—	—	—	—	1973	1973	1973	кін. XVIII ст.	1790-99	—	1973	—	—
Іловайськ, м., Днц	—	—	1869	60-і рр. XIX ст.	60-і рр. XIX ст.	60-і рр. XIX ст.	60-і рр. XIX ст.	60-і рр. XIX ст.	1869	—	1869	—	1869
Інкерман, м., Свм	—	—	—	—	—	1976	1976	1976	900 до н.е.	VIII-IX ст.	X ст.	VIII-IX ст.	—
Ірдинь, смт, Чрк	—	—	—	—	1930	1930	1930	1930	1930	—	—	—	—
Ірпінь, м., оз, Кв	—	—	—	1902	1902	1902	1902	1902	1900	—	1956	1902	1902
Іршава, м., рц, Зк	—	—	1341	—	1341	1341	1341	1341	1341	XIV ст.	1341	1341	—
Іршанськ, смт, Жт	—	—	1953	—	1953	1953	1953	1953	1953	—	—	—	—
Ічня, м., рц, Чрг	—	—	XIV ст.	—	XIV ст.	XIV ст.	XIV ст.	XIV ст.	1300-99	XIV ст.	XIV ст.	XIV ст.	XIV ст.

Кагарлик, м., рц, Кв	—	—	1590	—	1590	1142	1590	—	1590	1590	1142	1590	—	1590	1590	1142
Казанка, смт, рц, Мк	—	—	поч. XIX ст.	—	поч. XIX ст.	поч. XIX ст.	1800	—	—	—	поч. XIX ст.	1800	—	—	—	1800
Каланчак, смт, рц, Хрс	—	—	1794	—	1794	1794	1794	—	—	—	1794	1794	—	—	—	—
Калинівка, м., рц, Вн	—	—	1 пол. XVIII ст.	—	1 пол. XVIII ст.	1 пол. XVIII ст.	1700-50	—	—	—	1 пол. XIX ст.	1774	—	—	—	1744
Калинівка, смт, Кв (Броварський р-н)	—	—	1928	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1928
Калинівка, смт, Кв (Васильківський р-н)	—	—	кін. XIX ст.	—	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	1880-99	—	—	—	кін. XIX ст.	—	—	—	—	—
Калинове, смт, Лг	1753-55	—	1720	—	1753	1753	1753	—	—	—	1753	1753	—	—	—	—
Калита, смт, Кв	—	—	—	—	1973	1973	—	—	—	—	1973	—	—	—	—	—
Калінінське, смт, Хрс	—	—	1807	—	1807	1807	1807	—	—	—	1807	1807	—	—	—	—
Калінінський, смт, Лг	—	—	—	—	1932	1932	1932	—	—	—	1932	1932	—	—	—	—
Калуш, м., оз, рц, Іф	—	—	1241	1469	1241	1241	1241	1241	1241	1241	1241	1241	1241	1241	1437	1437
Камінь-Каширський, м., рц, Вл	—	—	1196	XII ст.	1196	1196	1196	1196	1196	1196	1196	1196	1196	1196	1196	1196
Кам'яне, смт, Зп	—	—	—	—	—	—	1886	—	—	—	1886	1886	—	—	—	—
Кам'яне, смт, Лг	—	—	70-і рр. XVIII ст.	—	70-і рр. XVIII ст.	70-і рр. XVIII ст.	1770-80	—	—	—	70-і рр. XVIII ст.	—	—	—	—	—
Кам'янець-Подільський, м., оз, рц, Хм	поч. XIV ст.	XII ст.	XI-XII ст.	кін. XI- поч. XII ст.	кін. XI- поч. XII ст.	кін. XI- поч. XII ст.	1062/ 1196	1062, 1196	1062/ 1196	1062, 1196	1062, 1196	1062/ 1196	II ст.	1062	кін. XII- поч. XIII ст.	1062
Кам'яний Брід, смт, Жт	—	—	1862	—	1862	1862	1862	—	—	—	1862	1862	—	—	—	—

Кам'янка, м., рц, Чрк	—	—	поч. XVII ст.	XVII ст.	поч. XVII ст.	поч. XVII ст.	1600-25	поч. XVII ст.	1 чв. XVII ст.	1649	поч. XVII ст.
Кам'янка-Бузька, м., рц, Лв	—	1448	1406	1406	1406	1464	1464	1464	1441	1406	—
Кам'янка-Дніпровська, м., рц, Зп	—	—	1786	—	1786	1786	1786	—	1786	—	—
Канів, м., оз, рц, Чрк	XI ст, 1144	2 пол. XI ст.	1144	1147	1144	кіін. XI ст.	1144	1078	1144	XI ст.	1074– 88
Капітанівка, смт, Кр	—	—	1774	—	1774	1774	1774	—	—	—	—
Кар'єрне, смт, Хрс	—	—	—	—	—	—	1958	—	—	—	—
Карлівка, м., рц, Пл	30-і рр. XVIII ст.	—	поч. XVIII ст.	поч. XVIII ст.	поч. XVIII ст.	поч. XVIII ст.	1700-25	—	1711	—	1731
Карло-Марсове, смт, Днц	—	—	—	—	1783	1783	1873	—	—	—	—
Карнаухівка, смт, Днп	—	—	—	—	1737	1737	1737	—	—	—	1737
Катеринопіль, смт, рц, Чрк	—	—	сер. XVI ст.	—	сер. XVI ст.	сер. XVI ст.	1540-60	—	—	сер. XVI ст.	1568
Каховка, м., оз, рц, Хрс	—	—	1791	1791	1791	1791	1791	1781	1791	1791	1791
Кацівелі, смт, АРК	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	XV ст., кіін. XIX ст.
Кача, смт, Свм	—	—	1912	—	1912	1912	1912	—	—	—	—
Квасилів, смт, Рв	—	—	—	—	1875	1868	1868	—	—	—	—
Кегичівка, смт, рц, Хрк	—	—	2 пол. XVIII ст.	—	2 пол. XVIII ст.	2 пол. XVIII ст.	1750-99	2 пол. XVIII ст.	—	2 пол. XVIII ст.	2 пол. XVIII ст. кіін. XIX ст.

Кельменці, смт, рц, Чрв	—	—	1559	—	1559	1559	1559	1559	1559	1559	1559	1559	1559	—	—
Керамік, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Керч, м., рз, АРК	—	VI ст. до н.е.	VI ст. до н.е.	VI ст. до н.е.	VI ст. до н.е.	VI ст. до н.е.	VI ст. до н.е., 1068	VI ст. до н.е., 1068	VI ст. до н.е., 1068	VI ст. до н.е., 1068	VI ст. до н.е., 1068	VI ст. до н.е.	VI ст.	кін. VII – поч. VI ст.	VI ст. до н.е.
Київ, м., столиця України, спеціальний статус, оц, рц	—	сер. VI ст.	V ст.	сер. I тис.	2 пол. V–1 пол. VI ст.	2 пол. V–1 пол. VI ст.	кін. V – 1 пол. VI ст., 862	кін. V – 1 пол. VI ст., 862	кін. V – 1 пол. VI ст., 862	кін. V – 1 пол. VI ст., 862	кін. V – 1 пол. VI ст., 862	кін. V – 1 пол. VI ст.	кін. V – 1 пол. VI ст.	—	—
Кириківка, смт, См	—	—	—	—	кін. XVII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	—	ост. чв. XVII ст.
Кирилівка, смт, Зп	—	—	—	—	1805	1805	1805	1805	1805	1805	1805	1805	1805	—	—
Кирнасівка, смт, Вн	—	—	—	—	XVII ст.	XVIII ст.	XVIII ст.	XVIII ст.	XVIII ст.	XVIII ст.	XVIII ст.	XVIII ст.	XVIII ст.	—	—
Ківерці, м., рц, Вл	—	—	—	1870-73	1870-73	1870-73	1870-73	1870-73	1870-73	1870-73	1870-73	1870-73	1870	—	70-і рр. XIX ст.
Ківшарівка, смт, Хрк	—	—	—	—	1970	1970	1970	1970	1970	1970	1970	1970	1970	—	—
Кілія, м., рц, Од	XIV ст.	—	XII ст.	—	XIV ст.	XIV ст.	XIV ст.	XIV ст.	XIV ст.	XIV ст.	XIV ст.	XIV ст.	XIV ст.	—	VII ст. до н.е., 2 пол. XI ст., 1318
Кірове, смт, Днц	—	—	—	—	XVIII ст.	XVIII ст.	XVIII ст.	XVIII ст.	XVIII ст.	XVIII ст.	XVIII ст.	XVIII ст.	XVIII ст.	—	—
Кіровоград, м., оц, оз, рц, Кр	1754	1754	1754	1754	1754	1754	1754	1754	1754	1754	1754	1754	1754	1754	1754
Кіровськ, м., оз, Лг	—	—	1764	—	1764	1764	1764	1764	1764	1764	1764	1764	1764	—	—

Кіровськ, смт, Дніц	—	—	30-і рр. XVIII ст.	—	30-і рр. XVIII ст.	30-і рр. XVIII ст.	1730-40	—	—	—	—	—
Кіровське, м., оз, Дніц	—	—	1954	—	1954	1953	1954	—	1954	—	—	—
Кіровське, смт, рц, АРК	—	—	1783	—	1783	1783	1783	—	—	—	—	1783
Кіровське, смт, Дніп	—	—	2 пол. XVIII ст.	—	2 пол. XVIII ст.	2 пол. XVIII ст.	1750-99	—	—	—	—	—
Кіцмань, м., рц, Чрв,	—	1497	1413	1413	1413	1413	1413	1413	1413	1413	1413	—
Кладієво-Тарасове, смт, Кв	—	—	1900	—	1900	1900	1900	—	—	—	—	—
Клевань, смт, Рв	—	—	1113, 1458	—	1458	1458	1458	1458	—	—	1113	—
Кленовий, смт, Лг	—	—	1955	—	1956	1955	1955	—	—	—	—	1956
Клесів, смт, Рв	—	—	поч. XX ст.	—	поч. XX ст.	поч. XX ст.	1902-05	—	—	—	—	—
Княгинівка, смт, Лг	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Кобеляки, м., рц, Пл	1649	—	поч. XVII ст.	поч. XVII ст.	поч. XVII ст.	поч. XVII ст.	1647	—	1647	поч. XVII ст.	—	кін. XVI ст.
Кобилецька Поляна, смт, Зк	—	—	—	—	XV ст.	XV ст.	1550-99	—	—	—	—	—
Ковель, м., оз, рц, Вл	поч. XIV ст.	поч. XIV ст.	1310	кін. XIV ст.	1310	1310	1310	1310	1310	1310	1310	1518
Ков'яги, смт, Хрк	—	—	—	—	кін. XVII—поч. XVIII ст.	кін. XVII—поч. XVIII ст.	1690–1710	—	—	—	—	—
Кодима, м., рц, Од	—	—	1754	—	1754	1754	1754	1754	1764	1754	1754	1754

Кодра, смт, Кв	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Кожанка, смт, Кв	—	—	—	XIV ст.	XIV ст.	XIV ст.	XIV ст.	1300-99	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Козацьке, смт, Хрс	—	—	1782	—	1782	1782	1782	1782	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Козача Лопань, смт, Хрк	—	—	—	XVII ст.	XVII ст.	XVII ст.	XVII ст.	1600-99	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Козелець, смт, рц, Чрг	поч. XVII ст.	поч. XVII ст.	—	—	поч. XVII ст.	поч. XVII ст.	поч. XVII ст.	1600-20	поч. XVII ст.	—	—	поч. XVII ст.	—	—	поч. XVII ст.	—	—	—	—
Козельщина, смт, рц, Пл	—	—	—	2 пол. XVIII ст.	2 пол. XVIII ст.	2 пол. XVIII ст.	2 пол. XVIII ст.	1750-99	2 пол. XVII ст.	—	—	2 пол. XVII ст.	—	—	1 чв. XVII ст.	—	—	—	—
Козин, смт, Кв	—	—	—	XI ст.	XI ст.	XI ст.	XI ст.	1000-99	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Козлів, смт, Тр	—	—	—	1467	1467	1467	1467	1467	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Козова, смт, рц, Тр	—	—	—	1440	1440	1440	1440	1440	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Козятин, м., оз, рц, Вн	—	—	—	1870	1734	70-і рр. XIX ст.	70-і рр. XIX ст.	1870	70-і рр. XIX ст.	70-і рр. XIX ст.	70-і рр. XIX ст.	1870	1870	1870	—	—	—	—	1870
Коктебель, смт, АРК	—	—	—	VIII ст., XIII ст.	кін. VIII ст. поч. VIII ст.	—	—	700-99/ 1200-99	—	—	—	—	—	VIII – XIII ст.	—	—	—	—	—
Колки, смт, Вл	—	—	—	1 пол. XVI ст.	—	—	—	1500-50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Коломак, смт, рц, Хрк	поч. 2 пол. XVII ст.	—	—	1571	—	1571	1571	1571	1571	1571	1571	1571	1571	—	—	—	1571	—	1571, 1668
Коломия, м., оз, рц, ІФ	—	—	—	XIII ст.	1240	1240	1240	1240	1240	1240	1240	1240	1240	до 1240	—	—	1240	—	1241
Колосникове, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Кольчино, смт, Зк	—	—	—	—	1979	1979	1979	1430	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Комарно, м., Лв	—	ХІІ– ХІІІ ст.	ХІІ– ХІІІ ст.	ХІІ– ХІІІ ст.	ХІІ– ХІІІ ст.	ХІІ– ХІІІ ст.	ХІІ– ХІІІ ст.	ХІІ– ХІІІ ст.	ХІІ– ХІІІ ст.	ХІІ– ХІІІ ст.	1427	1473	ХІІ– ХІІІ ст.	—
Комшани, смт, Хрс	—	—	—	1795	1795	1795	1795	1795	1795	1795	1795	—	—	—
Комиш-Зоря, смт, Зп	—	—	1905	1905	1905	1905	1905	1905	1905	1905/1928	—	—	—	—
Комишівка, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Комишня, смт, Пл	—	—	—	до ХІV ст.	до ХІV ст.	до ХІV ст.	до ХІV ст.	до ХІV ст.	до ХІV ст.	1300-99	—	—	—	—
Комишуваха, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Комишуваха, смт, Зп	—	—	1770	1770	1770	1770	1770	1770	1770	1770	1770	—	—	1770
Комишуваха, смт, Лг	—	—	1910	1853	1853	1853	1853	1853	1853	1853	1853	—	—	—
Комінтернівське, смт, рц, Од	—	—	бл. 1802	бл. 1802	бл. 1802	бл. 1802	бл. 1802	бл. 1802	бл. 1802	1802	1802	—	—	—
Комісарівка, смт, Лг	—	—	1 пол. ХІХ ст.	—	1765	1765	1765	1765	1765	1765	1765	—	—	—
Компаніївка, смт, рц, Кр	—	—	сер. ХVІІІ ст.	сер. ХVІІІ ст.	сер. ХVІІІ ст.	сер. ХVІІІ ст.	сер. ХVІІІ ст.	сер. ХVІІІ ст.	сер. ХVІІІ ст.	1740-60	—	—	—	2 пол. ХVІІІ ст.
Комсомольськ, м., оз, Пл	—	—	—	1961	1961	1961	1961	1961	1961	1961	1961	1962	—	1961
Комсомольське, м., Днц	—	1933	1933	1933	1933	1933	1933	1933	1933	1933	1933	1933	—	—
Комсомольське, смт, АРК	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1993
Комсомольське, смт, Хрк	—	—	1956	1956	1956	1956	1956	1956	1956	1911/ 1956	—	—	—	—
Комсомольський, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Комсомольський, смт, Лг	—	—	—	1905	1905	1905	1905	1905	1905	1905	1905	—	—	—

Конотоп, м., оз, рц, См	бл. 1634	1 пол. XVII ст.	1638	—	1638	1638	1638	1638	1638	1638	1638	1638	1638	1638	1625, 1634, 1638
Конгарне, смт, Днц	—	—	—	—	1932	1932	1932	1932	—	—	—	—	—	—	—
Копайгород, смт, Вн	XVII ст.	—	1624	—	поч. XVII ст.	1624	1624	1624	1624	1624	1624	1624	1624	—	—
Копичинці, м., Тр	—	—	1 пол. XIV ст.	XIV ст.	1 пол. XIV ст.	1 пол. XIV ст.	1 пол. XIV ст.	1 пол. XIV ст.	1300-50	XIV ст.	1 пол. XIV ст.	1 пол. XIV ст.	1 пол. XIV ст.	1 пол. XIV ст.	—
Кореїз, смт, АРК	—	—	кін. XVII ст.	—	кін. XVII ст.	кін. XVII ст.	кін. XVII ст.	кін. XVII ст.	700-99/ 1680-99	кін. XVII ст.	кін. XVII ст.	кін. XVII ст.	кін. XVII ст.	кін. XVIII ст.	VIII ст.
Корець, м., рц, Рв	1150	1150	1150	1150	1150	1150	1150	1150	1150	1150	1150	1150	1150	1150	1150
Корнин, смт, ЖТ	—	—	1550	—	1550	1550	1550	1550	1550	—	—	—	—	—	—
Королево, смт, Зк	—	—	1262	—	1262	1262	1262	1262	1262	1262	1262	1262	1262	1262	—
Короп, смт, рц, Чрг	сер. XII ст.	—	1153	—	1153	1153	1153	1153	1153	XIII ст.	—	—	—	1153	—
Коропець, смт, Тр	—	—	1421	—	—	1421	1421	1421	1421	1421	1421	1421	1421	1421	1421
Коростень, м., оз, рц, ЖТ	946	946	945	945	945	945	883	883	883/945	945	945	945	945	945	поч. VIII ст.
Коростишів, м., рц, ЖТ	1499	XIII ст.	60-і рр. XIV ст., 1471, 1499	—	1499	1499	1499	1499	1471	1399	1471	1471	1471	1399	1499
Коротич, смт, Хрк	—	—	2 пол. XVII ст.	—	2 пол. XVIII ст.	2 пол. XVIII ст.	2 пол. XVII ст.	2 пол. XVII ст.	1650-99/ 1750-99	—	—	—	—	—	1654
Корсунь, смт, Днц	—	—	—	—	1622	1622	1622	1622	1622	—	—	—	—	—	—
Корсунь-Шевченківський, м., рц, Чрк	1 пол. XI ст.	—	1032	1032	1032	1032	1032	1032	1032	1032	1032	1032	1032	1032	—

Корюківка, м., рц, Чрг	—	—	1657	1657	1657	1657	1657	1657	—	1657	—	1657
Косів, м., рц, ІФ	—	—	1424	1424	1424	1424	1424	1565	1424	1424	1424	1424
Костопіль, м., рц, Рв	—	—	1783 кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	—	1783	—	1783	—
Кострижівка, смт, Чрв	—	—	1780	1780	1780	1780	—	—	1780	—	—	—
Костянтинівка, м., оз, рц, Днц	—	—	сер. XIX ст.	1870	1859	1870	сер. XIX ст.	—	1850	—	1870	1870
Костянтинівка, смт, Мк	—	—	кін. XVIII ст.	—	XVIII ст.	XVIII ст.	2 пол. XVIII ст.	—	1782	—	—	—
Костянтинівка, смт, Хрк	—	—	1780	—	1780	1780	1780	—	1780	—	—	—
Котельва, смт, рц, Пл	XVI ст.	—	XVI ст.	—	XVI ст.	XVI ст.	XVI ст.	—	1600-30	—	—	—
Котовськ, м., оз, рц, Од	—	—	1779	1779	1779	сер. XVIII ст.	1779	—	1779	—	1779	1779
Коцобинське, смт, Кв	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Кочеток, смт, Хрк	—	—	—	—	1641	1641	1641	—	1641	—	—	—
Краковець, смт, Лв	—	—	XV ст.	—	поч. XV ст.	поч. XV ст.	поч. XV ст.	1425	1400-20	поч. XV ст.	—	—
Краморськ, м., оз, Днц	—	2 пол. XIX ст.	1767, 60-і рр. XIX ст.	1868	1868	2 пол. XIX ст.	1868	1860-і рр.	1868	1868	1868	1868
Красилів, м., рц, Хм	—	—	1444	1 пол. XVII ст.	1444	1444	1444	1444	1444	1444	1444	1444
Красна Гора, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Красне, смт, Лв	—	—	1476	—	1476	1476	1476	—	1476	—	—	1476

Красний Кут, смт, Лг	—	—	—	—	1775	1775	1775	—	—	—	—	—
Красний Лиман, м., оз, рц, Днц	—	—	1667	80-і рр. XVIII ст.	1667	1667	1667	—	1667	—	—	—
Красний Луч, м., оз, Лг	—	—	80-і рр. XIX ст.	80-і рр. XIX ст.	поч. XX ст.	—	1895	—	1895	—	—	1895
Красний Октябр, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Красні Окни, смт, рц, Од	—	ост. чв. XVIII ст.	ост. чв. XVIII ст.	—	ост. чв. XVIII ст.	ост. чв. XVIII ст.	1775-99	—	—	—	—	ост. чв. XVIII ст.
Красноармійськ, м., оз, рц, Днц	—	—	1880	поч. 80-х рр. XIX ст.	поч. 80-і рр. XIX ст.	поч. 80-х рр. XIX ст.	1880	—	1880	—	—	1875
Красногвардійське, смт, рц, АРК	—	—	поч. 60-х рр. XIX ст.	—	сер. XIX ст.	сер. XIX ст.	1840-60	—	—	—	—	поч. 60-х рр. XIX ст.
Красногорівка, м., Днц	—	—	70-і рр. XIX ст.	70-і рр. XIX ст.	70-і рр. XIX ст.	70-і рр. XIX ст.	1870-80	—	1870-і рр.	—	—	—
Красноград, м., рц, Хрк	—	1731	1731-33	1731	1731	1731	1731	1731	1731	1731	1731	1731
Краснодарський, смт, Лг	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Краснодон, м., оз, рц, Лг	—	1930-і рр.	1912- 14	1914	1914	1910- 14	1910- 14	1906	1914	1914	1914	1914
Краснодон, смт, Лг	—	—	1910	—	1910	1910	1910	—	—	—	—	—
Красноільськ, смт, Чрв	—	—	1431	—	1431	—	1431	—	—	—	—	—

Краснокам'янка, смт, АРК	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Краснокутськ, смт, рц, Хрк	1651	1651	1651	—	1651	1651	1651	1651	1651	1651	1651	1651	1651	1651	1651	1651	1651	1651	1651
Краснопавлівка, смт, Хрк	—	—	—	—	1869	1869	1869	1869	1869	1869	1869	1869	1869	1869	1869	1869	1869	1869	1869
Красноперекотськ, м., рз, рц, АРК	—	1932	1932	—	1932	1932	1932	1932	1932	1932	1932	1932	1932	1932	1932	1932	1932	1932	1932
Краснопілля, смт, рц, См	—	—	бл. 1640	—	бл. 1640	бл. 1640	бл. 1640	бл. 1640	бл. 1640	бл. 1640	бл. 1640	бл. 1640	бл. 1640	бл. 1640	бл. 1640	бл. 1640	бл. 1640	бл. 1640	бл. 1640
Красноріченське, смт, Лг	—	—	1701	—	1701	1701	1701	1701	1701	1701	1701	1701	1701	1701	1701	1701	1701	1701	1701
Красноторка, смт, Днц	—	—	—	—	1861	1861	1861	1861	1861	1861	1861	1861	1861	1861	1861	1861	1861	1861	1861
Красятині, смт, рц, Кв	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Кременець, м., рц, Тр	1226	1226	1226	1226	1226	1226	1226	1226	1226	1226	1226	1226	1226	1226	1226	1226	1226	1226	1226
Кременчук, м., оз, рц, Пл	XVII ст.	2 пол. XVI ст.	XVI ст., 1571	2 пол. XVI ст.	1571	1571	1571	1571	1571	1571	1571	1571	1571	1571	1571	1571	1571	1571	1571
Кремінна, м., рц, Лг	—	—	1680	бл. 1680	бл. 1680	бл. 1680	бл. 1680	бл. 1680	бл. 1680	бл. 1680	бл. 1680	бл. 1680	бл. 1680	бл. 1680	бл. 1680	бл. 1680	бл. 1680	бл. 1680	бл. 1680
Криве Озеро, смт, рц, Мк	2 пол. XVIII ст.	—	2 пол. XVIII ст.	—	50-і рр. XVIII ст.	50-і рр. XVIII ст.	50-і рр. XVIII ст.	50-і рр. XVIII ст.	50-і рр. XVIII ст.	50-і рр. XVIII ст.	50-і рр. XVIII ст.	50-і рр. XVIII ст.	50-і рр. XVIII ст.	50-і рр. XVIII ст.	50-і рр. XVIII ст.	50-і рр. XVIII ст.	50-і рр. XVIII ст.	50-і рр. XVIII ст.	50-і рр. XVIII ст.
Кривий Ріг, м., оз, рц, Днп	—	1 пол. XVII ст.	1775	сер. XVII ст.	XVIII ст.	1775	1775	1775	1775	1775	1775	1775	1775	1775	1775	1775	1775	1775	1775
Крижопіль, смт, рц, Вн	—	—	1866	—	1866	1866	1866	1866	1866	1866	1866	1866	1866	1866	1866	1866	1866	1866	1866
Кринички, смт, рц, Днп	—	—	кін. XVIII ст.	—	XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.

Кринична, смт, Днц	—	—	—	—	1879	1879	1879	—	—	—	—	—
Кріпенський, смт, Лг	—	—	1777	—	поч. XX ст.	1777	1777	—	—	—	—	—
Кролевець, м., рц, См	ХІІ ст.	1601	1601	поч. ХVІІ ст.	1601	1601	1601	1601	1601	1601	1601	1601
Кудрявцівка, смт, Мк	—	—	1910	—	1910	1910	1910	—	—	—	—	—
Кузнецовськ, м., оз, Рв	—	—	—	—	1977	—	1977	—	—	1973	—	1973
Куйбишеве, смт, АРК	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1700-50	—	—
Куйбишеве, смт, рц, Зп	—	—	1782	—	бл. 1782	1782	1782	—	—	1782	—	—
Куликів, смт, Лв	—	—	кін. ХІV ст.	—	кін. ХІV ст.	кін. ХІV ст.	кін. ХІV ст.	—	—	1380-99	—	1399
Куликівка, смт, рц, Чрг	—	—	2 пол. ХVІІ ст.	—	2 пол. ХVІІ ст.	2 пол. ХVІІ ст.	2 пол. ХVІІ ст.	—	—	1650-99	—	—
Кулиничі, смт, Хрк	—	—	кін. ХІХ ст.	—	1679	1679	1679	—	—	1679	—	1676
Куп'янськ, м., оз, рц, Хрк	2 пол. ХVІІ ст.	2 пол. ХVІІ ст.	1655	1655	1655	1655	1655	1685	1655	1685	1665	1655
Куп'янськ-Вузловий, смт, Хрк	—	—	—	—	1895	1895	1895	—	—	1895	—	—
Курахівка, смт, Днц	—	—	—	—	1924	1924	1924	—	—	1924	—	—
Курахово, м., Днц	—	—	1936	1936	1936	1936	1936	—	—	1936	—	1936
Курдюмівка, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Курилівка, смт, Днп	—	—	сер. ХVІІІ ст.	—	сер. ХVІІІ ст.	сер. ХVІІІ ст.	сер. ХVІІІ ст.	—	—	1740-60	—	—

Курортне, смт, АРК	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Курлати, смт, АРК	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Кутейникове, смт, Днц	—	1878	1878	1878	1878	1878	1878	1878	1878	1878	1878	1878	1878	1878	1878	1878	1878	1878	1878	1878	—
Кути, смт, ІФ	—	1448	1448	1448	1448	1448	1448	1448	1448	1448	1448	1448	1448	1448	1448	1448	1448	1448	1448	1448	1448, 1478
Кушугум, смт, Зп	—	1770	1770	1770	1770	1770	1770	1770	1770	1770	1770	1770	1770	1770	1770	1770	1770	1770	1770	1770	XVIII ст.
Ладан, смт, Црг	—	1619	1619	1619	1619	1619	1619	1619	1619	1619	1619	1619	1619	1619	1619	1619	1619	1619	1619	1619	—
Ладжжин, м., оз, Вн	XIII ст.	1362	1362	1362	1362	1362	1362	1362	1362	1362	1362	1362	1362	1362	1362	1362	1362	1362	1362	1362	1240
Лазурне, смт, Хрс	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ланівці, м., рц, Тр	—	1444	1444	1444	1444	1444	1444	1444	1444	1444	1444	1444	1444	1444	1444	1444	1444	1444	1444	1444	1444
Ланчин, смт, ІФ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	X ст.
Ларине, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1872
Лебедин, м., оз, рц, См	1658	1654	1654	1654	1654	1654	1654	1654	1654	1654	1654	1654	1654	1654	1654	1654	1654	1654	1654	1654	1654
Леніна, смт, Лг	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Леніне, смт, рц, АРК	—	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.
Ленінське, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ленінське, смт, Лг	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Летичів, смт, рц, Хм	XIII ст.	1411	1411	1411	1411	1411	1411	1411	1411	1411	1411	1411	1411	1411	1411	1411	1411	1411	1411	1411	1411
Лиманське, смт, Од	—	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.
Лиманчук, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Линовиця, смт, Чрг	—	—	1629	—	1629	1629	1629	1629	1629	1629	1629	—	—	—	—
Липова Долина, смт, рц, См	—	—	1 пол. XVII ст.	—	1 пол. XVII ст.	1 пол. XVII ст.	1 пол. XVII ст.	1 пол. XVII ст.	1 пол. XVII ст.	1600-20 XVII ст.	—	—	—	—	1647
Липовець, м., рц, Вн	—	—	1545	—	XIV-XV ст.	XIV-XV ст.	1545	1545	1545	1545	1545	—	—	—	—
Лисець, смт, ІФ	—	—	1491	—	1491	1491	1491	1491	1491	1491	1491	—	—	—	—
Лисичанськ, м., оз, Лг	1796	—	1710	1710	1795	1710	1795	1710	1795	1710	1710	1710	1710	1710	1710
Лисянка, смт, рц, Чрк	—	1622	1593	—	1593	1593	1593	1593	1593	1593	1593	—	—	1593	1593
Лихівка, смт, Днп	—	—	1740	—	1740	1740	1740	1740	1740	1740	1740	—	—	—	—
Лівадія, смт, АРК	—	—	XVIII ст.	—	—	—	XVIII ст.	1700-50 XVIII ст.	XVIII ст.	1700-50 XVIII ст.	—	—	XVIII ст.	—	VIII–IX ст., XVIII ст.
Лісне, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Лісове, смт, Кр	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Літин, смт, рц, Вн	1 пол. XV ст.	—	1431	—	1431	1431	1431	1431	1431	1431	1431	—	—	—	1431
Лозівський, смт, Лг	—	—	1949	—	1949	1949	1949	1949	1949	1949	1949	—	—	—	—
Лозно-Олександрівка, смт, Лг	—	—	поч. XVIII ст.	—	XVII ст.	XVII ст.	XVII ст.	XVII ст.	XVII ст.	1680-99	—	—	—	—	—
Лозова, м., оз, рц, Хрк	—	—	кін. 60-х рр. XIX ст.	кін. 60-х рр. XIX ст.	кін. 60-х рр. XIX ст.	кін. 60-х рр. XIX ст.	кін. 60-х рр. XIX ст.	кін. 60-х рр. XIX ст.	кін. 60-х рр. XIX ст.	1868	—	1869	—	—	1869
Лозове, смт, Хм	—	—	1929	—	1929	1929	1929	1929	1929	1929	1929	—	—	—	—
Локачі, смт, рц, Вл	—	—	1542	—	1542	1542	1542	1542	1542	1542	1542	—	—	—	1542

Любешів, смт, рц, Вл	—	—	1484	—	1484	1484	1484	1484	1484	—	1484	1484	1484
Любимівка, смт, Хрс	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Люблинець, смт, Вл	—	—	—	—	—	—	—	—	1750-99	—	—	—	—
Любомль, м., рц, Вл	1289	XIII ст.	1287	1287	1287	1287	1287	1287	1287	1287	1287	1287	1287
Люботин, м., оз, Хрк	—	—	сер. XVII ст.	сер. XVII ст.	сер. XVII ст.	сер. XVII ст.	сер. XVII ст.	сер. XVII ст.	1640-60	сер. XVII ст.	сер. XVII ст.	сер. XVII ст.	1650
Магдалинівка, смт, рц, Днп	—	—	ост. чв. XVIII ст.	ост. чв. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	1778	—	—	—	1778
Магерів, смт, Лв	—	—	кін. XIV ст.	кін. XIV ст.	кін. XIV ст.	кін. XIV ст.	кін. XIV ст.	кін. XIV ст.	1380-99	XIV ст.	—	кін. XIV ст.	—
Макарів, смт, рц, Кв	—	—	XVI ст.	поч. XVII ст.	поч. XVII ст.	поч. XVII ст.	поч. XVII ст.	поч. XVII ст.	1550-99	—	—	—	XVI ст.
Макіївка, м., оз, Днц	—	1899	1815	1899	1777	1777	1777	1777	1777	кін. XVII ст.	1777	кін. XVII ст., 1815	1690
Макошине, смт, Чрг	—	—	поч. XVII ст.	поч. XVII ст.	поч. XVII ст.	поч. XVII ст.	поч. XVII ст.	поч. XVII ст.	1600-20	—	—	—	—
Мала Виска, м., рц, Кр	—	—	2 пол. XVIII ст.	2 пол. XVIII ст.	2 пол. XVIII ст.	2 пол. XVIII ст.	1 пол. XVIII ст.	1 пол. XVIII ст.	1650-99	—	2 пол. XVII ст.	—	2 пол. XVIII ст.
Мала Данилівка, смт, Хрк	—	—	сер. XVII ст.	1714	кін. XVII ст., 1714	1714	1714	1714	1714	—	—	—	—
Мала Дівіяця, смт, Чрг	—	—	1628	1628	1628	1628	1628	1628	1628	—	—	—	—

Малин, м., оз, рц, Жт	—	—	Х ст., 1471	ХІ ст.	ХІ ст.	ХІ ст.	ХІ ст.	ХІ ст.	ХІ ст.	1471	—	890	—	891
Малинівка, смт, Хрк	—	—	1652	—	1652	1652	1652	1652	1652	1652	—	—	—	—
Малокатеринівка, смт, Зп	—	—	—	—	ХVІІІ ст.	ХVІІІ ст.	ХVІІІ ст.	ХVІІІ ст.	ХVІІІ ст.	1775	—	—	—	ХVІІІ ст.
Маломиколаївка, смт, Лг	—	—	поч. ХVІІІ ст.	—	поч. ХVІІІ ст.	поч. ХVІІІ ст.	поч. ХVІІІ ст.	поч. ХVІІІ ст.	поч. ХVІІІ ст.	1700-20	—	—	—	—
Малорязанцеве, смт, Лг	—	—	1780	—	1780	1780	1780	1780	1780	1780	—	—	—	—
Малотаранівка, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Мангуш, смт, рц, Днц	—	—	1780	—	1779	1779	1779	1779	1779	1779	—	—	—	—
Маневичі, смт, рц, Вл	—	—	кін. ХІХ ст.	—	кін. ХІХ ст.	кін. ХІХ ст.	кін. ХІХ ст.	кін. ХІХ ст.	кін. ХІХ ст.	1892	—	—	—	кін. ХІХ ст.
Манченки, смт, Хрк	—	—	ХVІІ ст.	—	ХVІІ ст.	ХVІІ ст.	ХVІІ ст.	ХVІІ ст.	ХVІІ ст.	1600-99	—	—	—	1920
Маньківка, смт, рц, Чрк	—	—	кін. ХVІ ст.	—	кін. ХVІ ст.	кін. ХVІ ст.	кін. ХVІ ст.	кін. ХVІ ст.	кін. ХVІ ст.	1580-99	—	—	—	—
Марганець, м., оз, Днп	—	1938	1892, 1904	кін. ХІХ ст., 1938	кін. ХІХ ст.	кін. ХІХ ст.	кін. ХІХ ст.	кін. ХІХ ст.	кін. ХІХ ст.	1875-99	—	1938	—	1938
Маріуполь, м., оз, Днц	1779	1770	поч. ХVІ ст., 1611, 1780	1779	поч. ХVІ ст.	поч. ХVІ ст.	поч. ХVІ ст.	поч. ХVІ ст., 1778-79	поч. ХVІ ст., 1778, 1779	1734	1780	1778	поч. ХVІ ст., 1778, 1779	поч. ХVІ ст., 1778, 1779
Мар'ївка, смт, Днп	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1880-99	—	—	—	—
Мар'їнка, м., рц, Днц	—	—	1844	—	40-і рр. ХІХ ст.	40-і рр. ХІХ ст.	40-і рр. ХІХ ст.	40-і рр. ХІХ ст.	40-і рр. ХІХ ст.	1844	—	1844	—	—

Марківка, смт, рц, Лг	—	1703	—	1703	1703	1703	1690/1703	—	—	—	1703
Мар'янівка, смт, Вл	—	—	—	поч. XX ст.	поч. XX ст.	1900-03	—	—	—	—	—
Мар'янівка, смт, Жт	—	кін. XVI ст.	—	кін. XVI ст.	кін. XVI ст.	1580-99	—	—	—	—	—
Масандра, смт, АРК	—	1730-1750	—	1 пол. XVIII ст.	1 пол. XVIII ст.	1730-50	1730-1750	1730-1750	—	1730-50	—
Машівка, смт, рц, Пл	—	1859	—	1859	1859	1859/1862	—	—	—	—	1859
Маяк, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Меденичі, смт, Лв	—	1395	—	1395	1395	1395	1395	1395	—	1395	—
Меджибіж, смт, Хм	XII ст.	1146	—	1146	1146	1146	1146	1146	—	1146	1146
Межова, смт, рц, Днп	—	1884	—	1884	1956	1884	1884	—	—	—	1883, 1957
Межове, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Меліоративне, смт, Днп	—	1969	—	1969	1969	1969	1969	—	—	—	—
Мелітополь, м., оз, рц, Зп	—	1816	1816	кін. XVIII ст.	1784	1784	1780-89	XVII ст.	1780	1816	1784
Мельниця-Подільська, смт, Тр	—	поч. XVII ст.	—	поч. XVII ст.	поч. XVII ст.	1600-10	1615	1615	—	поч. XVII ст.	—
Мена, м., рц, Чрг	X ст.	1066	—	1408	1066	1066	1408	—	1066	1066, 1408	1066
Мерефа, м., Хрк	—	сер. XVII ст.	бл. 1658	XVII ст.	XVII ст.	1640-50	сер. XVII ст.	сер. XVII ст.	сер. XVII ст.	1645	—

Мирний, смт, АРК	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Миронівка, м., рц, Кв	—	1 пол. XVII ст.	—	1 пол. XVII ст.	—	1 пол. XVII ст.	—	1 пол. XVII ст.	—	1600-50	—	—	1 пол. XVII ст.	—	—	—	—
Миронівський, смт, Днц	—	—	—	1950	—	1950	—	1950	—	1950	—	—	—	—	—	—	—
Миропіль, смт, Жт	—	1 пол. XVI ст.	—	1 пол. XVI ст.	—	1 пол. XVI ст.	—	1 пол. XVI ст.	—	1500-50	XVII ст.	—	—	бл. 1497	—	—	—
Михайлівка, смт, рц, Зп	—	поч. XIX ст.	—	поч. XIX ст.	—	поч. XIX ст.	—	поч. XIX ст.	—	1807	—	—	—	—	—	—	1810
Михайлівка, смт, Лг (Перевальський р-н)	—	XVII ст.	—	XVII ст.	—	XVII ст.	—	XVII ст.	—	1600-99	—	—	—	—	—	—	—
Михайлівка, смт, Лг (Ровенківська міськрада)	—	1910	—	1910	—	1910	—	1910	—	1910	—	—	—	—	—	—	—
Михайло-Коцюбинське, смт, Чрг	—	1667	—	1667	—	1667	—	1667	—	1667	—	—	—	—	—	—	—
Міжгір'я, смт, рц, Зк	—	XVI ст.	—	1415	—	1415	—	1415	—	1415	XII ст.	—	—	—	1415	—	1415
Мізоч, смт, Рв	—	—	—	1322	—	1322	—	1322	—	1322	1322	—	—	—	1322	—	—
Мілове, смт, рц, Лг	—	—	—	кін. XIX ст.	—	кін. XIX ст.	—	кін. XIX ст.	—	1890-99	—	—	—	—	—	—	—
Міусинськ, м., Лг	—	—	—	1923	—	1923	—	1923	—	1923	—	—	—	—	—	—	1887
Млнинів, смт, рц, Рв	—	—	—	1508	—	1508	—	1508	—	1500-08	XVI ст.	—	—	—	—	—	—
Могилів-Подільський, м., оз, рц, Вн	кін. XVI ст.	—	—	1595	кін. XVI ст.	1595	—	1595	кін. XVI ст.	1595	кін. XVI ст.	—	—	1595	—	—	1595
Молодіжне, смт, АРК	—	—	—	1929	—	1929	—	1929	—	1929	—	—	—	—	—	—	—
Молодіжне, смт, Кр	—	—	—	1960	—	1960	—	1960	—	1960	—	—	—	—	—	—	—

Молодогвардійськ, м., Лг	—	1955	1954	—	—	1955	1954	1954	1954	1954	—	1954	—	—
Молочанськ, м., Зп	—	—	1803	—	—	1803	1803	1803	1803	1803	—	1803	—	—
Монастириська, м., рц, Тр	—	—	1454	1454	1454	1454	1454	1454	1454	1454	1454	1454	—	—
Монастириське, м., рц, Чрк	—	—	2 пол. XVI ст.	—	—	2 пол. XVI ст.	2 пол. XVI ст.	2 пол. XVI ст.	2 пол. XVI ст.	1575-99	—	кін. XVI ст.	—	—
Моршин, м., оз, Лв	—	—	1482	—	—	—	1482	1482	1482	1482	1482	1482	1482	1482
Московське, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1939
Моспине, м., Днц	—	—	—	—	1800	1800	1800	1800	1800	1800	—	1800	—	—
Мостиська, м., рц, Лв	—	—	1404	1404	1392	1392	1244	1244	1392	1392	1392	1244	—	1244
Мукачеве, м., оз, рц, Зк	—	—	Х ст., XII ст.	кін. XII ст.	Х ст.	Х ст.	Х ст.	IX ст.	1196	1196	Х ст.	1376	—	896
Муровані Курилівці, смт, рц, Вн	—	—	1493	—	1493	1493	1493	1493	1493	1493	—	—	—	1493
Нагольно-Тарасівка, смт, Лг	—	—	XVII ст.	—	—	поч. XVIII ст.	поч. XVIII ст.	1700-20	—	—	—	—	—	1775
Надвірна, м., рц, ІФ	—	—	1596	кін. XVI ст.	кін. XVI ст.	кін. XVI ст.	кін. XVI ст.	1596	1596	1596	1596	1589	—	1589
Наддніпрянське, смт, Хрс	—	—	—	—	1966	1966	1966	1966	1966	1966	—	—	—	—
Наркевичі, смт, Хм	—	1950	1950	—	1950	1950	1950	1950	1950	1950	—	—	—	1950
Народичі, смт, рц, Жт	—	—	1545	—	1545	1545	1545	1545	1545	1545	—	—	—	1545
Научний, смт, АРК	—	—	—	—	1946	1946	1946	1946	1946	1946	—	—	—	—
Недригайлів, смт, рц, См	кін. XVI– поч. XVII ст.	1647	30– 40-і рр. XVII ст.	—	30– 40-і рр. XVII ст.	30– 40-і рр. XVII ст.	30– 40-і рр. XVII ст.	1500-99	—	—	—	—	—	1632

Нікіта, смт, АРК	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1812				
Нікополь, м., оз, рц, Днп	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1782	1594	1594		
Нова Борова, смт, Жт	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		
Нова Водолага, смт, рц, Хрк	бл. 1675	—	бл. 1675	—	бл. 1675	—	бл. 1675	—	бл. 1675	—	бл. 1675	—	бл. 1675	—	бл. 1675	—	бл. 1675	—	бл. 1675	—	—	—	1675	
Нова Галещина, смт, Пл	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Нова Каховка, м., оз, Хрс	—	1951	1950	1951	1950	1950	1950	1950	1950	1950	1950	1950	1950	1950	1950	1950	1950	1950	1950	1950	1950	1950	1952	
Нова Маячка, смт, Хрс	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Нова Одеса, м., рц, Мк	бл. 1770	—	1776	—	1776	—	1776	—	1776	—	1776	—	1776	—	1776	—	1776	—	1776	—	—	—	—	
Нова Прага, смт, Кр	1 пол. XVIII ст.	—	1758	—	1730	—	1730	—	1730	—	1730	—	1730	—	1730	—	1730	—	1730	—	—	—	—	
Нова Ушиця, смт, рц, Хм	—	XV ст.	1439	—	1439	—	1439	—	1439	—	1439	—	1439	—	1439	—	1439	—	1439	—	—	—	1439	
Новгородка, смт, рц, Кр	—	—	1770	—	1770	—	1770	—	1770	—	1770	—	1770	—	1770	—	1770	—	1770	—	—	—	1770	
Новгород-Сіверський, м., рц, Чрг	кін. XI ст.	1096	1044, 1096	1096	1044	1096	1044	1096	1044	1096	1044	1096	1044	1096	1044	1096	1044	1096	1044	1096	1044	1096	989	
Новгородське, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Нове, смт, Кр	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Новий Буг, м., рц, Мк	—	—	сер. XVIII ст., 1810	—	сер. XVIII ст., 1810	—	сер. XVIII ст., 1810	—	сер. XVIII ст., 1810	—	сер. XVIII ст., 1810	—	сер. XVIII ст., 1810	—	сер. XVIII ст., 1810	—	сер. XVIII ст., 1810	—	сер. XVIII ст., 1810	—	—	—	—	1753, 1798

Новий Калинів, м., Лв	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1951
Новий Розділ, м., оз, Лв	—	1953	—	—	—	1953	1953	—	—	—	—	—	—	—	—	1953
Новий Світ, смт, АРК	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	кін. XIX ст.
Новий Світ, смт, Днц	—	1957	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Новий Яричів, смт, Лв	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Нові Білокорівичі, смт, Жт	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Нові Білярі, смт, Од	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Нові Санжари, смт, рц, Пл	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Нові Стрілища, смт, Лв	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Новоазовськ, м., рц, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Новоайдар, смт, рц, Лг	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Новоамвросіївське, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Новоархангельськ, смт, рц, Кр	1743	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Нововасилівка, смт, Зп	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Нововолинськ, м., оз, Вл	—	1950	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Нововоронцовка, смт, рц, Хрс	кін. XVIII ст.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Новоград-Волинський, м., оз, рц, ЖТ	1257	1257	1257	1257	1257	1257	1257	1257	1257	1257	1257	1257	1257	1257	1257	1257	1257	1257	1257		
Новогригорівка, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Новгородівка, м., оз, Днц	—	—	1939	—	1939	—	1939	1939	1939	1939	1939	1939	1939	1939	1939	1939	1939	1939	1939	1939	
Новогушвинське, смт, ЖТ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Новодар'івка, смт, Лг	—	—	1876-78	—	1876-78	—	1876-78	1876-78	1876-78	1876-78	1876-78	1876-78	1876-78	1876-78	1876-78	1876-78	1876-78	1876-78	1876-78	кін. 70-х рр. XIX ст.	
Новодністровськ, м., оз, Чрв	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1975	1975	1975	1975	1975	1975	1975	1975	1975	1975	1975	
Новодонецьке, смт, Днц	—	1960	—	—	—	—	—	—	1956	1956	1956	1956	1956	1956	1956	1956	1956	1956	1956	—	
Новодружеськ, м., Лг	—	—	1935	—	—	—	—	—	1935	1935	1935	1935	1935	1935	1935	1935	1935	1935	1935	—	
Новоєкономічне, смт, Днц	—	—	кін. XVIII ст.	—	—	—	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.
Новомиколаївка, смт, Днп	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1917	1917	1917	1917	1917	1917	1917	1917	1917	1917	1917	—
Новомиколаївка, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Новомиколаївка, смт, рц, Зп	—	—	ост. чв. XVIII ст.	—	ост. чв. XVIII ст.	—	ост. чв. XVIII ст.	ост. чв. XVIII ст.	ост. чв. XVIII ст.	ост. чв. XVIII ст.	ост. чв. XVIII ст.	ост. чв. XVIII ст.	ост. чв. XVIII ст.	ост. чв. XVIII ст.	ост. чв. XVIII ст.	ост. чв. XVIII ст.	ост. чв. XVIII ст.	ост. чв. XVIII ст.	ост. чв. XVIII ст.	ост. чв. XVIII ст.	1775-99/ 1813
Новомиргород, м., рц, Кр	2 чв. XVIII ст.	1740	1740	1740	1740	1740	1740	1740	1740	1740	1740	1740	1740	1740	1740	1740	1740	1740	1740	1740	1740
Новомосковськ, м., оз, рц, Днп	—	2 пол. XVIII ст.	сер. XVII ст., 1687	2 пол. XVII ст.	2 пол. XVII ст.	1 пол. XVIII ст.	1 пол. XVIII ст.	1 пол. XVIII ст.	1 пол. XVIII ст.	1 пол. XVIII ст.	1 пол. XVIII ст.	1 пол. XVIII ст.	1 пол. XVIII ст.	1 пол. XVIII ст.	1 пол. XVIII ст.	1 пол. XVIII ст.	1 пол. XVIII ст.	1 пол. XVIII ст.	1 пол. XVIII ст.	1 пол. XVIII ст.	1 пол. XVIII ст.
Новоозерне, смт, АРК	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1971	1969	1969	1969	1969	1969	1969	1969	1969	1969	1969	1971
Новоозерянка, смт, ЖТ	—	—	1963-65	—	—	—	—	—	1963	1963	1963	1963	1963	1963	1963	1963	1963	1963	1963	1963	—

Новоолександрівка, сmt, Лг	—	—	—	кін. XVII ст., 2 пол. XIX ст.	—	XVII ст.	XVII ст.	XVII ст.	1680-99/ 1850-99	—	—	—	—
Новоолексіївка, сmt, Хрс	—	—	1874	кін. XIX ст.	—	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	1874	—	—	—	—
Новооржицьке, сmt, Пл	—	—	—	—	—	1979	1979	1979	—	—	—	—	—
Новопокровка, сmt, Днп	—	—	ост. чв. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	—	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	1780-99	—	—	—	—
Новопокровка, сmt, Хрк	—	—	1818	1818	—	1818	1818	1880	1818	—	—	—	—
Новопсков, сmt, рц, Лг	—	—	1 пол. XVII ст.	сер. XVII ст.	—	сер. XVII ст.	сер. XVII ст.	сер. XVII ст.	1640-60 бл. 1643	—	—	—	сер. XVII ст.
Новосвітлівка, сmt, Лг	—	—	60-і рр. XIX ст.	60-і рр. XIX ст.	—	60-і рр. XIX ст.	60-і рр. XIX ст.	60-і рр. XIX ст.	1860-70	—	—	—	—
Новоселиця, м., рц, Чрв	—	—	1456, 1617	1456	1617	1456	1456	1455	1456	1456	1456	1456	—
Новоселівка, сmt, Днц	—	—	XVII ст.	XVII ст.	—	XVII ст.	XVII ст.	XVII ст.	1600-99	—	—	—	—
Новоселівське, сmt, АРК	—	—	1928	1928	—	1928	1928	1928	1928	—	—	—	—
Новотошківське, сmt, Лг	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Новотроїцьке, сmt, Днц	—	—	кін. XVIII ст.	1773	—	1773	1773	1773	1773	—	—	—	—
Новотроїцьке, сmt, рц, Хрс	—	—	поч. XIX ст.	60-і рр. XIX ст.	—	60-і рр. XIX ст.	60-і рр. XIX ст.	60-і рр. XIX ст.	1860-61	—	—	—	—
Новоукраїнка, м., рц, Кр	—	2 пол. XVIII ст.	1754	1754	1754	1754	1754	1754	1754	сер. XVIII ст.	1754	1754	1754

Новофедорівка, смт, АРК	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1992
Новояворівськ, м., Льв	—	—	1965	—	—	1965	—	1965	1965	1965	—	1965	—	—	—	—	1965
Носівка, м., рц, Чрг	1147	—	1147	1147	1147	1147	1147	1147	1147	1147	1147	1147	—	—	—	—	1147
Обертин, смт, ІФ	—	—	1416	—	1416	1416	1416	1416	1416	1416	1416	1416	—	—	—	—	—
Обухів, м., рц, Кв	XV ст.	—	XIV ст.	—	XIV ст.	XIV ст.	XIV ст.	XIV ст.	XIV ст.	XIV ст.	XIV ст.	XIV ст.	—	—	—	XIV ст.	1362
Овідіополь, смт, рц, Од	1793	—	1793	—	1793	1793	1793	1793	1793	1793	1793	1793	—	—	—	—	1793
Овруч, м., рц, Жт	—	977	977	946	977	977	977	977	977	977	977	946	—	—	—	—	946
Одеса, м., оц, оз, Од	1794	XIV ст.	1415, 1794	1415, 1794	1415, 1793, 1794	1415, 1793, 1794	1415, 1793, 1794	1415, 1793, 1794	1415, 1793, 1794	1793	1793	1794	—	—	—	—	1415, 2 пол. XV ст., 1793, 1794
Озерне, смт, Жт	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Октябрське, смт, АРК	—	—	1805	—	1805	1805	1805	1805	1805	1805	1805	—	—	—	—	—	1805
Олевськ, м., рц, Жт	—	—	1488	—	1488	1488	1488	1488	1488	1488	1488	1488	—	—	—	—	—
Олександрівка, смт, Днц (Краматорська міськрада)	—	—	1762	—	1762	1762	1762	1762	1762	1762	1762	—	—	—	—	—	—
Олександрівка, смт, Днц (Мар'їнський р-н)	—	—	1841	—	1841	1841	1841	1841	1841	1841	1841	—	—	—	—	—	—
Олександрівка, смт, рц, Днц (Олександрівський р-н)	—	—	—	—	1762	1762	1762	1762	1762	1762	1762	—	—	—	—	—	—
Олександрівка, смт, рц, Кр	—	—	1 пол. XVII ст.	—	1 пол. XVII ст.	1 пол. XVII ст.	1 пол. XVII ст.	1 пол. XVII ст.	1 пол. XVII ст.	1 пол. XVII ст.	1 пол. XVII ст.	—	—	—	—	—	—

Олександрівка, смт, Мк	—	—	1 пол. XVIII ст.	—	поч. XVIII ст.	поч. XVIII ст.	1700-20	—	—	—	—
Олександрівка, смт, Од	—	—	70-і рр. XIX ст.	—	70-і рр. XIX ст.	70-і рр. XIX ст.	1870-80	—	—	—	1798
Олександрівськ, м., Лг	—	—	2 пол. XVIII ст.	—	70-і рр. XVIII ст.	70-і рр. XVIII ст.	1770-80	—	1772	—	—
Олександрівське, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Олександрія, м., оз, рц, Кр	1754	1754	1751, 1784	40-і рр. XVII ст., 1754	XVIII ст.	50-і рр. XVIII ст.	1754	1751	1784	—	1746
Олексієво-Дружківка, смт, Днц	—	—	XVII ст.	—	поч. XVIII ст.	XVII ст.	1600-99/ 1830-40	—	—	—	—
Оленівка, смт, Днц (Волноваський р-н)	—	—	1840	—	1840	1840	1840	—	—	—	—
Оленівка, смт, Днц (Єнакієвська міськрада)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Олесько, смт, Лв	—	1327	1366	—	XII-XIII ст.	XIII ст.	1366	1366	—	1327	1366
Олика, смт, Вл	—	—	1149	—	1149	1149	1149	1149	—	—	—
Олишівка, смт, Чрг	—	—	поч. XVI ст.	—	поч. XVI ст.	поч. XVI ст.	1500-20	—	—	—	—
Ольгинка, смт, Днц	—	—	1779	—	1779	1779	1779	—	—	—	—
Ольховатка, смт, Днц	—	—	—	—	1 пол. XVIII ст.	1 пол. XVIII ст.	1700-50	—	—	—	—
Ольшанське, смт, Мк	—	—	1957	—	1957	1957	1957	—	—	—	—

Онуфрїївка, смт, рц, Кр	—	—	поч. XVII ст.	—	поч. XVII ст.	поч. XVII ст.	поч. XVII ст.	1600-20	—	—	—	—
Опїшня, смт, Пл	—	—	XVII ст.	—	XVII ст.	XVII ст.	XVII ст.	1600-20	1 пол. XVII ст.	—	—	—
Оратів, смт, рц, Вн	—	—	1545	—	1545	1545	1545	1545	1545	—	1448	1448
Орджонїкїдзе, м., оз, Днп	—	1956	1934	—	1934	1934	1934	1934	—	1934	—	—
Орджонїкїдзе, смт, АРК	—	—	—	—	1900	1900	1914	1914	—	—	—	—
Ореанда, смт, АРК	—	—	—	—	—	—	—	—	VIII-IX ст.	—	—	XVIII ст.
Оржїця, смт, рц, Пл	XVI ст.	—	XVI ст.	—	XVI ст.	XVI ст.	1630	1600-20/ 1630	—	—	—	1552
Оржїв, смт, Рв	—	—	поч. XVI ст.	—	поч. XVI ст.	поч. XVI ст.	поч. XVI ст.	1500-20	—	—	—	—
Орїлька, смт, Хрк	—	—	1902	—	1904	1902	1902	1902	—	—	—	—
Орїхів, м., рц, Зп	—	—	бл. 1783	—	бл. 1783	бл. 1783	бл. 1783	1783	1775	1783	—	—
Остер, м., Чрг	1098	1098	1098	1098	1098	1098	1098	1300-25	1098	1098	—	1098
Острог, м., оз, рц, Рв	IX ст., 1100	1100	1100	1100	1100	1100	1100	800-99/ 1100	1100	1100	1100	1100
Отинїя, смт, Ф	—	1144	XIII ст.	—	XIII ст.	XIII ст.	XIII ст.	1200-90	XIII ст.	—	—	1144
Охтирка, м., оз, рц, См	1641	1641	—	1641	1641	1641	1641	1641	1641	1641	—	1641
Очаків, м., оз, рц, Мк	1492	1430-ї рр.	1415	30-ї рр. XV ст.	кін. XIV – поч. XV ст.	XV ст.	1 пол. XIV ст.	1415	XV ст.	1415	—	—
Очеретине, смт, Днц	—	—	1880	—	1880	1880	1880	1880	—	—	—	—

Павлиш, смт, Кр	—	1776	поч. XVII ст.	—	поч. XVII ст.	1600-20	—	—	поч. XVII ст.	—
Павлівка, смт, Лг	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Павлоград, м., оз, рц, Днп	1779	1780	1770, 1775, 1779, 1780	1780	1784	1780	1780	1780	1780	1779
Пантаївка, смт, Кр	—	—	—	—	—	1880-99	—	—	кін. XIX ст.	—
Пантелеймонівка, смт, Днц	—	—	1876	1876	1876	1876	—	—	1876	—
Панютине, смт, Хрк	—	—	1869	1869	1869	1869	—	—	1869	—
Парафіївка, смт, Чрг	—	—	XVII ст.	XVII ст.	XVII ст.	1600-99	—	—	XVII ст.	—
Паркове, смт, АРК	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1784
Партевіт, смт, АРК	—	—	—	VIII– XII ст.	VIII– XII ст.	700– 1100	VIII– X ст.	—	—	VIII ст.
Партизани, смт, Хрс	—	—	1874	1874	1874	1874	—	—	1874	—
Пелагіївка, смт, Днц	—	—	—	1915	1915	1915	—	—	1915	—
Первомайськ, м., оз, Лг	—	—	1765	1765	1765	1765	—	—	1765	1765
Первомайськ, м., оз, рц, Мк	—	сер. XVIII ст, 1919	1676, 1750	1750, 1774, 1919	1750, 1774, 1919	1676	1743	1676	1750, 1774, 1919	1676, 1750, 1919
Первомайське, смт, рц, АРК	—	—	1798	1798	1798	1798	—	—	1798	—
Первомайське, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Первомайське, смт, Мк	—	—	1932	—	1932	—	1932	1932	—	—	—	—	—
Первомайський, м., оз, рц, Хрк	—	—	1924	—	1924	—	1924	1924	—	—	1924	—	1924
Первомайський, смт, Днц	—	—	—	—	1910	—	1910	1910	—	—	—	—	—
Перевальськ, м., рц, Лг	—	—	2 пол. XIX ст., 1900, 1902	—	кін. XIX – поч. XX ст.	—	1964	кін. XIX – поч. XX ст., 1964	—	—	1902	—	—
Перегінське, смт, ІФ	—	кін. XIV ст.	1 пол. XIII ст.	—	1 пол. XIII ст.	—	XIII ст.	XIII ст.	—	—	—	—	1292
Перемишляни, м., рц, Льв	—	—	1437	—	1473	—	1473	1473	1437	1437	1623	—	1437
Пересічна, смт, Хрк	—	—	1650	—	1650	—	1650	1650	—	—	—	—	—
Перечин, м., рц, Зк	—	—	1427	—	1427	—	1427	XIII ст.	XIII ст.	—	1399	—	XIII ст., 1399
Перецепине, м., Днп	—	—	1764	—	1764	—	1764	1764	—	—	1764	—	—
Переяслав-Хмельницький, м., оз, рц, Кв	—	907	907	911	906	—	906	907	907	907	906	—	907
Першотравенськ, м., оз, Днп	—	1954	1954	—	1954	—	1954	1954	—	—	1954	—	1954
Першотравенськ, смт, Жт	—	—	кін. XIX ст.	—	кін. XIV ст.	—	кін. XIV ст.	кін. XIV ст.	—	—	—	—	—
Першотравневе, смт, Жт	—	—	1936	—	1936	—	1936	1936	—	—	—	—	—
Петрівка, смт, рц, Днп	—	1772	1756, 1772	—	1756	—	1756	1756	—	—	—	—	1772
Петрівка, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Петрівка, смт, Лг	—	—	2 пол. XVII ст.	—	2 пол. XVII ст.	2 пол. XVII ст.	2 пол. XVII ст.	1650-99	—	—	—	—
Петрівка, смт, Од	—	—	1927	—	1927	1927	1927	1927	—	—	—	—
Петрове, смт, рц, Кр	—	—	кін. XVII ст.	—	кін. XVII ст.	кін. XVII ст.	кін. XVII ст.	1680-99	—	—	—	кін. XVII ст.
Петровське, м., Лг	—	—	1896	—	1896	1896	1896	1896	—	1920	—	—
Петропавлівка, смт, рц, Днп	—	—	кін. 1775 – поч. 1776	—	кін. 1775 – поч. 1776	кін. 1775 – поч. 1776	кін. 1775 – поч. 1776	1775	—	—	—	1775
Печеніги, смт, рц, Хрк	—	1646	1646	—	1646	1646	1646	1646	—	—	—	1654
Печеніжин, смт, Іф	—	—	XIV ст, 1433	—	1433	1433	1433	1100-99/ 1443	—	—	—	1443
Пирятин, м., рц, Пл	1154	1154	1155	1154	1155	1155	1155	1155	1155	1781	—	1154
Письменне, смт, Днп	—	—	—	—	1884	1884	1884	1884	—	—	—	—
Південне, м., Хрк	—	—	2 пол. XVII ст.	—	XVII ст., 1963	XVII ст., 1963	XVII ст., 1963	1600-99/ 1963	—	1906	—	1906
Підбуж, смт, Лв	—	—	поч. XVI ст.	—	поч. XVI ст.	поч. XVI ст.	поч. XVI ст.	1500-20	—	—	—	—
Підволочиськ, смт, рц, Тр	—	—	1463	—	1463	1463	1463	1463	1463	—	—	—
Підгайці, м., рц, Тр	—	1463	1463	сер. XV ст.	1463	1463	1463	1463	1463	1445	—	—
Підгородна, смт, Мк	—	—	—	—	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	1840-60	—	—	—	—
Підгородне, м., Днп	—	—	поч. XVII ст.	—	поч. XVII ст.	поч. XVII ст.	поч. XVII ст.	1600-20	—	поч. XVII ст.	—	1600

Підкамінь, смт, Льв	—	1 пол. XIII ст.	1441	—	1441	1441	1441	1441	1441	1441	—	—	—
Пісківка, смт, Кв	—	—	кін. XVI— поч. XVII ст.	—	кін. XVI— поч. XVII ст.	кін. XVI— поч. XVII ст.	кін. XVI— поч. XVII ст.	1590- 1610	—	—	—	—	—
Пісочин, смт, Хрк	—	—	—	1732	1732	1732	1732	1732	—	—	—	—	1670
Піщанка, смт, рц, Вн	—	—	1734	1734	1734	1734	1734	1734	—	—	—	—	1734
Победа, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Побузьке, смт, Кр	—	1959	—	1959	1959	1959	1959	1959	—	—	—	—	—
Погребище, м., рц, Вн	—	—	XII ст.	XII ст.	1570	XII ст.	1500-20	—	поч. XVI ст.	XII ст.	—	—	поч. XIII ст.
Покотилівка, смт, Хрк	—	—	1959	1959	1920	1920	1920	1590- 1610 /1880-99	—	—	—	—	кін. XVI ст., 80-90-і рр. XIX ст., 1959
Покровка, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Покровське, смт, рц, Днп	—	1765	1760, 1779	1760	1760	1760	1760	1760	—	—	—	—	—
Пологи, м., рц, Зп	—	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	1887	1887	—	—	—	1887
Полонне, м., рц, Хм	Х ст.	1171	996	1171	996	996	996	1169	996	1171	996	—	996
Полтава, м., оц, оз, рц, Пл	1174	1174	1174	1174	1174	1174	1174	1174	1174	IX ст.	1174	—	IX ст.
Полянка, смт, Жт	—	—	1880	1880	1880	1880	1880	1880	—	—	—	—	—

Помічна, м., Кр	—	1869	1868	—	70-і рр. XIX ст.	1868	1868	1868	—	1868	—	1868
Поморяни, смт, Лв	—	—	1437	—	1437	1437	1437	1437	1437	—	—	—
Понизівка, смт, АРК	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	кін. I ст. до н.е. — поч. I ст. VIII-X ст., н.е., 1830
Понінка, смт, Хм	—	1870	XVIII ст.	—	XVIII ст.	XVIII ст.	1700-99	—	—	—	—	—
Понорниця, смт, Чрг	—	—	1654	—	1654	1654	1654	1654	—	—	—	—
Поласна, м., рц, Лг	—	1860-і рр.	1878	60-і рр. XIX ст.	1878	кін. XIX ст.	1878	поч. XIX ст., 1878	—	1878	—	—
Попільня, смт, рц, Жт	—	—	60-і рр. XIX ст.	—	60-і рр. XIX ст.	60-і рр. XIX ст.	1860-70	—	—	—	—	60-і рр. XIX ст.
Почаїв, м., Тр	—	—	1450	—	1450	1450	1450	1450	1450	1450	—	—
Поштове, смт, АРК	—	2 чв. XIX ст.	поч. XVII ст.	—	поч. XVII ст.	поч. XVII ст.	1600-20/ 1825-50	—	—	—	—	—
Приазовське, смт, рц, Зп	—	кін. XVIII ст.	1860	—	бл. 1860	бл. 1860	1860	1860	—	—	—	—
Прибережне, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Привілля, м., Лг	—	1695	1695, 20-і рр. XVIII ст.	—	1753	1753	1753	1753	—	1695	—	—
Приколотне, смт, Хрк	—	—	1864	—	1864	1900	1864	1864	—	—	—	—

Радивилів, м., рц, Рв	—	—	1564	—	1564	1564	1564	1564	1564	1564	1564	1564	—	—	1564
Радісне, смт, Од	—	—	—	—	1965	1965	1965	1965	1965	1965	1965	1965	—	—	—
Радомишль, м., рц, Жт	1150	1150	1150	1150	1150	1150	1150	1150	1150	1150	1150	1150	бл. 1150	1150	1150
Радуль, смт, Чрг	—	—	кін. XVII ст.	—	кін. XVII ст.	кін. XVII ст.	кін. XVII ст.	кін. XVII ст.	кін. XVII ст.	кін. XVII ст.	кін. XVII ст.	кін. XVII ст.	—	—	—
Радушне, смт, Днп	—	—	1930	—	1903	1903	1903	1903	1903	1903	1903	1903	—	—	—
Райгородок, смт, Днц	—	—	XV ст.	—	1685	1685	1685	1685	1685	1685	1685	1685	—	—	—
Райське, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	пoch. 20-х рр. XX ст.	—	1920-23	—	—	—	—	—
Ратне, смт, рц, Вл	—	XIII ст.	кін. XI–поч. XIII ст.	—	кін. XI–поч. XIII ст.	кін. XI–поч. XIII ст.	кін. XI–поч. XIII ст.	кін. XI–поч. XIII ст.	кін. XI–поч. XIII ст.	1190- 1210	кін. XI–поч. XIII ст.	—	—	—	XII ст.
Раухівка, смт, Од	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1998	—	—	—	—	—
Рафалівка, смт, Рв	—	—	1902	—	1902	1902	1902	1902	1902	1902	1902	1902	—	—	—
Рахів, м., рц, Зк	—	XV ст.	1447	XV ст.	1447	1447	1447	1447	1447	1447	1447	1447	1447	1447	1447
Рені, м., рц, Од	пoch. XVI ст.	—	1548	—	1548	1548	1548	1548	1548	1548	1548	1548	1548	1821	1548
Решетилівка, смт, рц, Пл	XVII ст.	1638	1 пол. XVII ст.	—	1 пол. XVII ст.	1 пол. XVII ст.	1 пол. XVII ст.	1 пол. XVII ст.	1 пол. XVII ст.	1600-20/ 1638	—	—	—	—	1638
Ржищів, м., оз, Кв	—	—	1151, 1506	—	1151	1151	1151	1151	1151	1506	XI-XII ст.	1151	—	—	1151
Рівне, м., оз, рц, Рв	кін. XIII ст.	1282	сер. XIII ст.	1282	1283	1283	1283	1283	1283	1282	1283	1283	1283	1283	1283
Ріпки, смт, рц, Чрг	—	1651	1607	—	1607	1607	1607	1607	1607	1607	1607	1607	—	—	1607

Рокитне, смт, рц, Рв	—	—	80-і рр. XIX ст.	—	80-і рр. XIX ст.	80-і рр. XIX ст.	80-і рр. XIX ст.	1888	—	—	—	—
Романів, смт, рц, Жт	—	—	1471	—	1471	1471	1471	1471	—	—	—	—
Ромни, м., оз, рц, См	не пізніше 1096	1096	1096	1096	1096	1096	1095	1095/ 1185	1096	1185	—	1096
Ромодан, смт, Пл	—	1880-і рр. XIX ст.	80-і рр. XIX ст.	—	80-і рр. XIX ст.	80-і рр. XIX ст.	80-і рр. XIX ст.	1880-90	—	—	—	—
Рубжне, м., оз, Лг	—	1915	1895, 1915	1895, 1915	—	сер. 10-х рр. XX ст.	—	1915	—	1895	—	1895
Рудки, м., Лв	—	—	XIV ст.	1472	1472	1472	1472	1472	1462	1472	—	1472
Рудне, смт, Лв	—	—	—	—	XIV ст.	XIV ст.	XIV ст.	1500-99	—	—	—	—
Рудниця, смт, Вн	—	—	—	—	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	1700-99	—	—	—	—
Ружин, смт, рц, Жт	—	—	кін. XIV ст.	—	кін. XIV ст.	кін. XIV ст.	кін. XIV ст.	1480-99	—	—	—	XIV ст.
Савинці, смт, Хрк	—	2 пол. XIX ст.	1671	—	1671	1671	1671	1671	—	—	—	—
Саврань, смт, рц, Од	XVII ст.	—	кін. XIV ст.	—	кін. XIV ст.	кін. XIV ст.	кін. XIV ст.	1380-99	—	—	—	—
Сад, смт, Днп	—	—	—	—	—	—	—	1850-99	—	—	—	—
Садово-Хрустальненський, смт, Лг	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Саки, м., рз, рц, АРК	—	поч. XIX ст.	кін. XVIII ст.	—	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	1775-99	XIX ст.	ост. чв. XVIII ст.	—	—

Салькове, смт, Кр	—	—	кін. XVIII ст.	—	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	1780-99	—	—	—	—
Самбір, м., оз, рц, Льв	—	—	40-і рр. XIII ст.	1241	1238	1238	1241	1238	1241	1241	1241
Санаторне, смт, АРК	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	30-і рр. XIX ст.
Сарата, смт, рц, Од	1822	1822	1822	—	1822	1822	1822	1822	—	—	1822
Сарни, м., рц, Рв	—	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	1880-99	—	1885	—	1885
Сартана, смт, Днц	—	1870	—	—	1780	1780	1780	—	—	—	—
Сатанів, смт, Хм	—	1404	поч. XV ст.	—	XV ст.	поч. XV ст.	1404	поч. XV ст.	—	—	—
Сахновщина, смт, рц, Хрк	—	поч. 90-х рр. XIX ст.	поч. 90-х рр. XIX ст.	—	поч. 90-х рр. XIX ст.	поч. 90-х рр. XIX ст.	1890-95	—	—	—	—
Свалява, м., рц, Зк	—	XII ст.	XII ст.	XII ст.	XII ст.	XII ст.	1263	XII ст.	1263	—	XII ст.
Сватове, м., рц, Лг	—	60-і рр. XVII ст.	60-і рр. XVII ст.	60-і рр. XVII ст.	60-і рр. XVII ст.	60-і рр. XVII ст.	1660-70	1665	1660	—	60-і рр. XVII ст.
Свердлове, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Свердловськ, м., оз, рц, Лг	—	1938	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст., 1938	1780-90	—	1780-і рр.	—	кін. XVIII ст.
Свеса, смт, См	—	1670-і рр.	70-і рр. XVII ст.	—	70-і рр. XVII ст.	70-і рр. XVII ст.	1670-80	—	—	—	—

Світловодськ, м., оз, рц, Кр	—	1615, 1962	1961	—	—	кін. XII ст., 1954, 1961	1961	1961	1954	—	1954	—	1954
Світлодарськ, м., Днц	—	—	—	—	—	1970	1970	1970	1970	—	1970	—	—
Святогірськ, м., Днц	—	—	1538-39	—	—	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	1571	1538-39	поч. XVI ст.	—	1538-39
Святогорівка, смт, Днц	—	1966	XVIII ст.	—	—	2 пол. XVIII ст.	2 пол. XVIII ст.	2 пол. XVIII ст.	1750-99	—	—	—	—
Севастополь, м., спеціальний статус	1783	1783	1782	1783	1783	1783	1783	1783	1783	1783	1783	—	1783
Седнів, смт, Чрг	1067	1068	1068	—	—	1068	1068	1068	1068	1068	—	—	1068
Селезнівка, смт, Лг	—	XVII ст.	XVII ст.	—	—	XVII ст.	XVII ст.	XVII ст.	1600-99	—	—	—	—
Селдове, м., оз, Днц	—	1770-73	1770-73	1770-73	1770-73	1770-73	1770-73	1770-73	1770-73	—	1770	—	—
Семенівка, м., рц, Чрг	—	1680-ї рр.	80-ї рр. XVII ст.	80-ї рр. XVII ст.	80-ї рр. XVII ст.	80-ї рр. XVII ст.	80-ї рр. XVII ст.	80-ї рр. XVII ст.	1680-90	—	1780	—	1680
Семенівка, смт, рц, Пл	—	—	кін. XVII ст.	—	—	кін. XVII ст.	кін. XVII ст.	кін. XVII ст.	1680-99	—	—	—	—
Сенкевичівка, смт, Вл	—	1920-ї рр.	1924-25	—	—	1924-25	1924-25	1924-25	1924-25	—	—	—	—
Сергіївка, смт, Од	—	—	—	—	—	1921	1921	1921	1921	—	—	—	—
Сердите, смт, Днц	—	1904	—	—	—	1904	1904	1904	1904	—	—	—	1903
Середина-Буда, м., рц, См	—	1770	2 пол. XVII ст.	70-ї рр. XVIII ст.	2 пол. XVII ст.	2 пол. XVII ст.	2 пол. XVII ст.	2 пол. XVII ст.	1650-80	сер. XVII ст.	сер. XVII ст.	—	1638
Середнє, смт, Зк	—	—	—	—	—	XIV ст.	XIV ст.	XIV ст.	1300-99	—	—	—	XIV ст.

Серпневе, смт, Од	—	поч. XIX ст.	—	1816	1816	1816	1816	1816	1816	1816	—	—	—	—	—
Северне, смт, Днц	—	1938	—	1928	1928	1928	1928	1928	1928	1928	—	—	—	—	—
Северний, смт, Лг	—	—	1949	1949	1949	1949	1949	1949	1949	1947	—	—	—	—	—
Северо-Гундорівський, смт, Лг	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Северодонецьк, м., оз, Лг	—	1932	1934	1934	1934	1934	1934	1934	1934	1934	1934	1934	1934	1934	1934
Сєдове, смт, Днц	—	кін. XVII ст.	1750	1750	1750	1750	1750	1750	1750	1750	—	—	—	—	—
Сиваське, смт, Хрс	—	—	1816	1816	1816	1816	1816	1816	1816	1816	—	—	—	—	—
Синельникове, м., оз, рц, Днп	—	поч. XIX ст.	1869	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	1869	1869	1869	1869	1869	поч. XIX ст.
Сиротине, смт, Лг	—	—	кін. XVII ст.	кін. XVII ст.	кін. XVII ст.	кін. XVII ст.	кін. XVII ст.	кін. XVII ст.	кін. XVII ст.	1680-99	—	—	—	—	—
Ситківці, смт, Вн	—	1629	—	XVI ст.	XVI ст.	XVI ст.	XVI ст.	XVI ст.	XVI ст.	1500-20	поч. XVI ст.	—	—	—	—
Сіверськ, м., Днц	—	—	—	1913	1913	1913	1913	1913	1913	1913	—	1913	1913	—	—
Сімеїз, смт, АРК	—	—	I-III ст., VIII-XI ст., XIII-XV ст.	—	VI-X ст.	VI-X ст.	VI-X ст.	VI-X ст.	VI-X ст.	700-900/1475	I-III ст.	—	—	—	I-III ст., VIII-XI ст., XIII-XV ст.
Сімейкине, смт, Лг	—	1910-14	1914	1910-14	1910-14	1910-14	1910-14	1910-14	1910-14	1910-14	—	—	—	—	—
Сімферополь, м., столиця АРК, рз, рц, АРК	1784	—	поч. XVI ст., 1784	XVI ст.	XVI ст.	XVI ст.	XVI ст.	XVI ст.	XVI ст.	1500-99	1784	1784	1784	1784	XV ст., 1784

Скадовськ, м., рц, Хрс	1893	1894	1894	1894	1894	1894	1894	1894	1894	1894	1894	1894	1894	1894	1894	1894	1894	1894	1894
Скала-Подільська, смт, Тр	XIV ст.	XIII ст.	1 пол. XIV ст.	—	1 пол. XIV ст.	1894	1894	1894	1894	1894	1894	1894	1894	1894	1894	1894	1894	1894	1894
Скалат, м., Тр	—	1569	1564	1569	1564	1564	1564	1564	1564	1564	1564	1564	1564	1564	1564	1564	1564	1564	1564
Сквира, м., рц, Кв	—	1390	кін. XIV ст.	1390	1390	1390	1390	1390	1390	1390	1390	1390	1390	1390	1390	1390	1390	1390	1390
Скопе, м., рц, Лв	—	XI ст., 1660	1397	XI ст., 1397	XI ст., 1397	XI ст., 1397	XI ст., 1397	XI ст., 1397	XI ст., 1397	XI ст., 1397	XI ст., 1397	XI ст., 1397	XI ст., 1397	XI ст., 1397	XI ст., 1397	XI ст., 1397	XI ст., 1397	XI ст., 1397	XI ст., 1397
Славгород, смт, Днп	—	2 пол. XIX ст.	1 пол. XIX ст.	—	1 пол. XIX ст.	1 пол. XIX ст.	1 пол. XIX ст.	1 пол. XIX ст.	1 пол. XIX ст.	1 пол. XIX ст.	1800-50	1800-50	1800-50	1800-50	1800-50	1800-50	1800-50	1800-50	1800-50
Славське, смт, Лв	—	—	1483	—	—	—	—	—	—	—	1483	1483	1483	1483	1483	1483	1483	1483	1483
Славуґа, м., оз, рц, Хм	поч. XVII ст.	1630-і рр.	XVII ст.	1 трет. XVII ст., 1634.	1 трет. XVII ст., 1634	1634	1634	1634	1634	1634	1634	1634	1634	1634	1634	1634	1634	1634	1634
Славуґич, м., оз, Кв	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1987	1987	1987	1987	1987	1987	1987	1987	1987
Слатине, смт, Хрк	—	1913	1913	—	1913	1913	1913	1913	1913	1913	1913	1913	1913	1913	1913	1913	1913	1913	1913
Слобідка, смт, Од	—	—	кін. XIX ст.	—	1883	1883	1883	1883	1883	1883	1883	1883	1883	1883	1883	1883	1883	1883	1883
Слов'яносербськ, смт, рц, Лг	—	1753	1740	—	1753	1753	1753	1753	1753	1753	1740/1753	1740/1753	1740/1753	1740/1753	1740/1753	1740/1753	1740/1753	1740/1753	1740/1753
Слов'янськ, м., оз, рц, Днц	—	—	1645	1645	1676	1676	1676	1676	1676	1676	1645	1645	1645	1645	1645	1645	1645	1645	1645
Смиґа, смт, Рв	—	—	60-і рр. XIX ст.	—	60-і рр. XIX ст.	60-і рр. XIX ст.	60-і рр. XIX ст.	60-і рр. XIX ст.	60-і рр. XIX ст.	60-і рр. XIX ст.	1860-70	1860-70	1860-70	1860-70	1860-70	1860-70	1860-70	1860-70	1860-70
Сміла, м., оз, рц, Чрк	—	1 пол. XVII ст.	1536	30-40-і рр. XVII ст.	кін. XVI ст.	кін. XVI ст.	кін. XVI ст.	кін. XVI ст.	кін. XVI ст.	кін. XVI ст.	1575-99	1575-99	1575-99	1575-99	1575-99	1575-99	1575-99	1575-99	1575-99

Смоліне, смт, Кр	—	—	—	—	1976	1976	1976	2 пол. XVIII ст.	1750-80	—	—	—	—
Смотрич, смт, Хм	сер. XIII ст.	кін. XIV ст.	70-і рр. XIV ст.	—	70-і рр. XIV ст.	70-і рр. XIV ст.	70-і рр. XIV ст.	70-і рр. XIV ст.	1370-80	XIV ст.	—	—	—
Снігурівка, м., рц, Мк	—	1812	1812	1812	1812	1812	1812	1812	1812	—	1812	—	—
Сніжне, м., оз, Днц	—	—	1784	1784	1784	1784	1784	1784	1784	—	1784	—	1784
Снятин, м., рц, Іф	—	1158	1158	1158	1158	1158	1158	1158	1158	1158	1158	—	1158
Советське, смт, АРК	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1928
Советський, смт, рц, АРК	—	—	1798	—	1798	1798	1798	1798	1798	—	—	—	—
Сокаль, м., рц, Лв	—	1411	1411	1411	1411	1411	1411	1411	1411	1441	1424	—	1377
Сокиряни, м., рц, Чрв	—	—	1666	—	1666	1666	1666	1666	1666	—	1667	—	—
Соледар, м., Днц	—	—	ост. чв. XVII ст.	—	1965	1965	1965	1965	1675-99	—	кін. XVII ст.	—	ост. чв. XVII ст., 1965
Солоне, смт, рц, Днп	—	поч. XVIII ст.	поч. XVIII ст.	—	поч. XVIII ст.	поч. XVIII ст.	поч. XVIII ст.	поч. XVIII ст.	1700-20	—	—	—	—
Солоницівка, смт, Хрк	—	—	—	—	XVII ст.	XVII ст.	XVII ст.	XVII ст.	1600-99	—	—	—	—
Солотвин, смт, Іф	—	XII ст.	XII ст.	—	XII ст.	XII ст.	XII ст.	XII ст.	1100-99	XII ст.	—	—	—
Солотвино, смт, Зк	—	XIII ст.	XIV ст.	—	XIV ст.	XIV ст.	XIV ст.	XIV ст.	1360	XIV ст.	—	—	—
Сосниця, смт, рц, Чрг	1234	1234	1234	—	1234	1234	1234	1234	1234	1234	—	—	1234
Соснівка, м., Лв	—	1955	—	—	1955	1955	1955	1955	1955	—	1955	—	—
Соснове, смт, Рв	—	—	1708	—	1708	1708	1708	1708	1708	—	—	—	—
Софіївка, смт, рц, Днп	—	—	1786, 1793	—	1793	1793	1793	1793	1793	—	—	—	1793

Суми, м., оз, оз, рц, См	1658	1652	1655	поч. 50-х рр. XVII ст.	1652	1652	1652	1652	1652	1655	1652	—	1655
Сулиски, смт, Вн	—	—	до XVI ст.	—	—	—	до XVI ст.	1450-99	—	—	—	—	—
Суходільськ, м., Лг	—	—	—	—	50-і рр. XX ст.	50-і рр. XX ст.	1950	1950	1914	—	—	—	—
Східниця, смт, Лв	—	—	—	—	XIV ст.	XIV ст.	1300-20	—	—	—	—	—	—
Таврійськ, м., Хрс	—	—	—	—	1983	1983	1983	1983	1983	—	—	—	1983
Тайрове, смт, Од	—	—	—	—	1905	1905	1905	1905	—	—	—	—	—
Талаківка, смт, Днц	—	—	—	—	1889	1889	—	1889	—	—	—	—	—
Талалаївка, смт, рц, Чрг	—	1877	1877	—	1877	1877	1877	1877	—	—	—	—	—
Талове, смт, Лг	—	—	1815	—	—	—	1815	—	—	—	—	—	—
Тальне, м., рц, Чрк	—	1664	1609	1664	XVII ст.	XVII ст.	1664	1664	1664	1609	1664	—	—
Тараша, м., рц, Кв	—	1709	1709	1709	1709	1709	1709	1709	1709	—	1709	—	1709
Тарутине, смт, рц, Од	1814	1814	1814	—	1814	1814	1814	1814	—	—	—	—	—
Татарбунари, м., рц, Од	XVI ст.	XVI ст.	XVI ст.	—	бл. XVI ст.	бл. XVI ст.	1500-99	1500-99	XVI ст.	—	XVI ст.	—	XVI ст.
Тацине, смт, Лг	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	поч. XIX ст.
Тельманове, смт, рц, Днц	—	—	1835-52	—	сер. XIX ст.	сер. XIX ст.	1840-60	—	—	—	—	—	—
Теофіполь, смт, рц, Хм	—	1420	1420	—	1420	1420	1420	1420	—	—	—	—	1420
Теплик, смт, рц, Вн	—	—	XV ст.	—	XV ст.	XV ст.	1400-99	1400-99	—	—	—	—	XV ст.
Теплогірськ, м., Лг	—	—	—	—	—	1977	—	—	—	—	1808	—	—

Теплодар, м., оз, Од	—	—	—	—	1981	1981	1981	1981	1981	1983	—	—
Теребовля, м., рц, Тр	XI ст.	1097	1097	1097	1097	1097	1097	1097	1097	1097	—	1097
Терезине, смт, Кв	—	—	—	—	—	кін. XVIII ст.	1780-99	—	—	—	—	—
Тересва, смт, Зк	—	—	1 пол. XIV ст.	—	1 пол. XIV ст.	1643	1643	1340-60	1 пол. XIV ст.	—	—	—
Терни, смт, См	—	1652	1652	—	1643	1643	1643	2 пол. XVII ст.	—	—	—	—
Тернівка, м., оз, Днп	—	—	1777	—	1777	1777	1777	—	—	1887	—	1775
Тернопіль, м., оц, оз, рц, Тр	—	1540	1540	1540	1540	1549	1540	1540	1540	1540	—	1540
Тернувате, смт, Зп	—	—	1898	—	1900	1896	1900	1896	—	—	—	—
Тетіїв, м., рц, Кв	—	1602	XII ст.	—	XII ст.	XII ст.	1514	1514	—	1185	—	1185, 1514
Тиврів, смт, рц, Вн	—	—	поч. XVI ст.	—	1505	1505	1505	1505	1629	—	—	1393
Тисмениця, м., рц, Іф	—	сер. XII ст.	1143	—	1143	1143	1143	1143	1143	1143	—	1144
Тлумац, м., рц, Іф	—	1212	XII ст.	XII ст., 1213	XII ст.	XII ст.	1213	1213	XII ст.	1213	—	—
Товсте, смт, Тр	—	1449	1449	—	1449	1449	1442-49	1449	1449	—	—	—
Токмак, м., оз, рц, Зп	1784	—	1784	1784	1784	1784	1784	1784	1784	1784	—	1784
Томаківка, смт, рц, Днп	—	XVIII ст.	1740	—	1740	1740	1740	1740	—	—	—	1740
Томашгород, смт, Рв	—	—	1900-і рр.	—	поч. XX ст.	поч. XX ст.	1900-10	—	—	—	—	—

Томашпіль, смт, рц, Вн	—	—	1616	—	1616	1616	1616	1616	1616	1616	—	—	1616
Торез, м., оз, Днц	—	1770-ї рр.	70-ї рр. XVIII ст.	—	70-ї рр. XVIII ст.	1230	70-ї рр. XVIII ст.	1770-80	1770-ї рр.	—	—	—	1778
Торчин, смт, Вл	1093	—	1230	—	1230	1230	1230	1190/ 1230	—	—	—	—	—
Тошківка, смт, Лг	—	—	1871	—	1871	1871	1871	1871	—	—	—	—	—
Троїцьке, смт, рц, Лг	—	1827-30	40-ї рр. XVIII ст.	—	40-ї рр. XVIII ст.	1786	40-ї рр. XVIII ст.	1740-50	—	—	—	—	—
Троїцько-Харцизьк, смт, Днц	—	—	—	—	1786	1786	1786	1786	—	—	—	—	1786
Тростянець, м., рц, См	—	сер. XVII ст.	50-ї рр. XVII ст.	сер. XVII ст.	1598	1660	1660	1660	сер. XVII ст.	1660	—	—	1660
Тростянець, смт, рц, Вн	—	—	—	—	1598	1598	1598	1598	—	—	—	—	1598
Трускавець, м., оз, Лв	—	—	—	XV ст.	1462	1462	1462	1462	—	1462	—	—	1462
Тулпчин, м., рц, Вн	—	1607	1607	1607	1607	1607	1607	1607	1607	1607	—	—	1607
Турбів, смт, Вн	—	—	1545	—	1545	1545	1545	1545	—	—	—	—	1545
Турийськ, смт, рц, Вл	XI ст.	—	1097	—	1097	1097	1097	1097	—	1097	—	—	1097
Турка, м., рц, Лв	—	поч. XV ст.	поч. XV ст.	поч. XV ст.	1431	1431	1431	1431	1431	1431	—	—	1431
Тячів, м., рц, Зк	—	сер. XIII ст.	сер. XIII ст.	сер. XIII ст.	сер. XIII ст.	сер. XIII ст.	сер. XIII ст.	1240-60	сер. XIII ст.	1329	—	—	1329
Угнів, м., Лв	—	1360	1360	—	1360	1360	1360	1360	1360	1462	—	—	—
Угроїди, смт, См	—	1652	1652	—	1652	1652	1652	1652	—	—	—	—	—
Удачне, смт, Днц	—	—	1890	—	—	1890	1890	1890	—	—	—	—	—

Ужгород, м., оц, оз, рц, Эк	—	VIII-IX ст.	кін. IX ст.	VIII-IX ст.	бл. IX ст.	сер. IX ст.	бл. IX ст.	800-99	VIII ст.	872	—	872
Узин, м., Кв	—	—	1651	—	1651	1651	1651	1651	—	1651	—	—
Українка, м., Кв	—	—	XV ст.	—	XV ст.	XV ст.	XV ст.	1400-99	—	XV ст.	—	XV ст.
Українськ, м., Днц	—	—	1952	—	1952	1952	1952	1952	—	1952	—	—
Ульяновка, м., рц, Крв	—	—	поч. 80-х рр. XIX ст.	—	поч. 80-х рр. XIX ст.	поч. 80-х рр. XIX ст.	поч. 80-х рр. XIX ст.	1880-99	—	кін. XIX ст.	—	поч.
Улянівка, смт, См	—	—	кін. XVII ст.	—	кін. XVII ст.	кін. XVII ст.	кін. XVII ст.	1680-99	—	—	—	—
Умань, м., оз, рц, Чрк	—	1629	1616	1616	1616	1616	1616	1616	1616	1616	—	1616
Урапо-Кавказ, смт, Лг	—	1914	1914	—	1914	1914	1914	1914	—	—	—	—
Успенка, смт, Лг	—	—	1755	—	1755	1755	1755	1755	—	—	—	—
Устилуг, м., Вл	—	1150	1150	1150	1150	1150	1150	1150	1150	1150	—	1150
Устинівка, смт, рц, Крв	—	—	40-і рр. XVIII ст.	—	40-і рр. XVIII ст.	40-і рр. XVIII ст.	40-і рр. XVIII ст.	1740-50	—	—	—	30-40-і рр. XVIII ст.
Усть-Чорна, смт, Эк	—	1760-і рр. XVIII ст.	60-80-і рр. XVIII ст.	—	60-80-і рр. XVIII ст.	60-80-і рр. XVIII ст.	60-80-і рр. XVIII ст.	1760-90	—	—	—	—
Утківка, смт, Хрк	—	—	сер. XVIII ст.	—	сер. XVIII ст.	сер. XVIII ст.	сер. XVIII ст.	1740-60/1785	—	—	—	1785
Фастів, м., оз, рц, Кв	кін. XV – поч. XVI ст.	1390	1390	1390	1390	1390	1390	1390	1390	1390	—	1390
Фащівка, смт, Лг (Антрацитівський р-н)	—	поч. XVIII ст.	1773	—	1773	1773	1773	1773	—	—	—	—

Фащівка, смт, Лг (Перевальський р-н)	—	1870	1795	—	1893	1893	1893	1893	—	—	—	—
Федорівка, смт, Лг	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Феодосія, м., рз, АРК	VI ст. до н.е.	—	VI ст. до н.е.	2 пол. VI ст. до н.е.	1893	1893	2 пол. VI ст. до н.е.	2 пол. VI ст. до н.е.	VI ст. до н.е.	VI ст.	—	VI ст.
Форос, смт, АРК	—	—	XIII ст.	—	1893	1200-99	XIII ст.	XIII ст.	XIII ст.	—	—	кін. I тис. до н.е.— XV ст.
Фрунзе, смт, Лг	—	—	60-80-і рр. XVIII ст.	—	1893	1840-60	сер. XIX ст.	сер. XIX ст.	—	—	—	—
Фрунзівка, смт, рц, Од	—	—	2 пол. XVIII ст.	—	1893	1750-99	2 пол. XVIII ст.	2 пол. XVIII ст.	—	—	—	2 пол. XVIII ст.
Харків, м., оц, оз, рц, Хрк	1654-55	—	1654	1654-56	1869	1620-30	поч. 50-х рр. XVII ст.	поч. 50-х рр. XVII ст.	1654	1654	—	1654
Харцизьк, м., оз, Днц	—	1869	1786	ост. чв. XVII ст.	1869	1869	2 пол. XIX ст.	2 пол. XIX ст.	—	1869	—	1869
Херсон, м., оц, оз, Хрс	1737, 1778	1778	1737, 1778	1737, 1778	1869	1737	1778	1737, 1778	1778	1778	—	1778
Хирів, м., Лв	—	—	1374	—	1869	1374	1374	1374	1374	1528	—	1374
Хлібодарське, смт, Од	—	—	—	—	—	—	—	1987	—	—	—	—
Хмельницький, м., оц, оз, рц, Хм	XV ст.	кін. XV ст.	поч. XV ст., 1493	1493	1493	1493	1493	1493	поч. XV ст.	1493	—	1431
Хмільник, м., оз, рц, Вн	XIV ст.	XIV ст.	1362	XIV ст.	1362	1362	1362	1362	1362	1362	—	1362
Ходорів, м., Лв	—	1394	1394	1394	1394	1394	1394	1394	1394	1394	—	—

Холми, смт, Чрг	—	—	сер. XVI ст.	—	сер. XVII ст.	сер. XVII ст.	1540-60	—	—	—	—
Хорол, м., рц, Пл	—	1083	1083	1083	1083	1083	1083	1092	1083	—	1083
Хоростків, м., Тр	—	—	1564	1564	1564	1564	1564	1564	1564	—	—
Хорошеве, смт, Хрк	—	—	—	сер. XVII ст.	сер. XVII ст.	сер. XVII ст.	1654	—	—	—	1654
Хотин, м., рц, Чрв	—	—	VIII ст., X ст.	X ст.	X ст.	VIII ст.	900-99	XIII ст.	X ст.	—	—
Хотінь, смт, См	—	XVII ст.	2 пол. XVII ст.	2 пол. XVII ст.	2 пол. XVII ст.	кін. XIV ст.	1380-99	—	—	—	XIV ст.
Христинівка, м., рц, Чрк	1654	1574	1574	1574	1574	1889	1574	—	1574	—	1574
Христофорівка, смт, Днп	—	—	—	30-і рр. XIX ст.	30-і рр. XIX ст.	30-і рр. XIX ст.	1830-40	—	—	—	—
Хрустальне, смт, Лг	—	—	1784	1784	1784	1784	1784	—	—	—	—
Хуст, м., оз, рц, Зк	—	—	X ст.	X ст.	X ст.	X ст.	900-99	X-XI ст.	1090	—	1090
Царичанка, смт, рц, Днп	—	1604	1604	1604	1604	1604	1604	—	—	—	1604
Цвіткове, смт, Чрк	—	1876	1876	1876	1876	1876	1876	—	—	—	—
Цебрикове, смт, Од	—	—	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	1780-99	—	—	—	—
Центральний, смт, Лг	—	—	—	—	—	1987	—	—	—	—	—
Цибулів, смт, Чрк	—	—	XVI ст.	XVI ст.	XVI ст.	XVI ст.	1500-99	—	—	—	—
Цукурине, смт, Днц	—	—	—	1939	1939	1939	1939	—	—	—	—
Цумань, смт, Вл	—	—	1557	1557	1557	1557	1557	1557	—	—	—

Цюрупинськ, м., рц, Хрс	Х ст.	1784	1711, 1784	1784	1784	1784	1711	1784	1711	1711	1711	1084	—	—
Чабани, смт, Кв	—	—	—	—	поч. XVIII ст.	поч. XVIII ст.	1700-20	1700-20	1700-20	1700-20	1700-20	—	—	—
Чапаєве, смт, Хрк	—	—	2 пол. XIX ст.	—	2 пол. XIX ст.	2 пол. XIX ст.	1850-99	1850-99	1850-99	1850-99	1850-99	—	—	—
Чаплине, смт, Днп	—	—	1881-84	—	1881-84	1881-84	1881	1881	1881	1881	1881	—	—	—
Чаплинка, смт, рц, Хрс	—	—	1794	—	1794	1794	1794	1794	1794	1794	1794	—	—	1794
Часів Яр, м., Днц	—	—	80-і рр. XIX ст.	—	ост. чв. XIX ст.	кін. XIX ст.	1875-99	кін. XIX ст.	кін. XIX ст.	1875-99	кін. XIX ст.	—	—	1876
Челюскінець, смт, Лг	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Чемерівці, смт, рц, Хм	—	—	1565	—	1565	1565	1565	1565	1565	1565	1565	—	—	1565
Червоне, смт, Жт	—	—	1737	—	1737	1737	1737	1737	1737	1737	1737	—	—	—
Червоне, смт, См	—	—	1615	—	1615	1615	1615	1615	1615	1615	1615	—	—	—
Червоний Донець, смт, Хрк	—	—	—	—	1959	1959	1956	1956	1956	1956	1956	—	—	—
Червоноармійськ, смт, рц, Жт	—	—	сер. XII ст.	—	сер. XII ст.	сер. XII ст.	1140-60	сер. XII ст.	сер. XII ст.	1140-60	сер. XII ст.	—	—	сер. XII ст.
Червоногвардійське, смт, Лг	—	—	1948	—	1948	1948	1948	1948	1948	1948	1948	—	—	—
Червоноград, м., оз, Лв	—	1692	1692	—	1692	1692	1692	1692	1692	1692	1692	1951	—	1692
Червоногригорівка, смт, Днп	—	—	кін. 70-х рр. XVIII ст.	—	кін. 70-х рр. XVIII ст.	70-і рр. XVIII ст.	1775-80	70-і рр. XVIII ст.	70-і рр. XVIII ст.	1775-80	70-і рр. XVIII ст.	—	—	—
Червонозаводське, м., Пл	—	1928	1928	—	1928	1928	1928	1928	1928	1928	1928	1928	—	—

Червонопартизанськ, м., Лг	—	1947	1956	—	1956	1956	1956	1906/195 6	—	1956	—	—
Черкаси, м., оц, оз, рц, Црк	кін. XIII ст., поч. XIV ст.	1384	1394	1394	ост. трет. XIII ст.	80-і рр. XIII ст.	ост. трет. XIII ст.	1270-99	1147	1286	—	кін. XIII ст.
Черкаське, смт, Днп	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Черкаське, смт, Днц	—	—	1698	—	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVII ст.	1680-99	—	—	—	—
Чернелиця, смт, ІФ	—	—	—	—	1459	1459	1459	1459	—	—	—	—
Чернівці, м., оц, оз, Црв	—	2 пол. XII ст.	1408	2 пол. XII ст., 1408	2 пол. XII ст., 1408	2 пол. XII ст., 1408	2 пол. XII ст., 1408	1150-99/ 1407	XII ст.	1407	—	1408
Чернівці, смт, рц, Вн	—	—	—	—	—	—	1392	1392	—	—	—	1392
Чернігів, м., оц, оз, рц, Црг	—	907	907	IX ст.	IX ст., 907	IX ст.	VII ст., 907	600-99/ 907	VII ст.	907	—	907
Чернігівка, смт, рц, Зп	—	—	1783	—	1783	1783	1783	1783	—	—	—	1783
Черняхів, смт, рц, Жт	—	—	1545	—	1545	1545	1545	1545	—	—	—	1545
Чечельник, смт, рц, Вн	XVII ст.	—	поч. XVII ст.	—	поч. XVII ст.	поч. XVII ст.	поч. XVII ст.	1600-20	поч. XVII ст.	—	—	—
Цигирин, м., рц, Црк	1589	1 пол. XVI ст.	1 пол. XVI ст.	1 пол. XVI ст.	1 пол. XVI ст.	1 пол. XVI ст.	1 пол. XVI ст.	1500-25	1589	поч. XVI ст.	—	—
Цинадійово, смт, Зк	—	—	1214	—	1214	1214	1214	1214	1214	—	—	1214
Цкаловське, смт, Хрк	—	—	1929	—	1929	1929	1929	1929	—	—	—	—
Цоп, м., оз, Зк	—	—	1281	1281	1281	1281	1281	1281	—	1281	—	1281

Чоловичі, смт, ЖТ	—	—	1519	—	1519	1519	1519	1519	1519	1519	1519	1519	—	—	—	—
Чорний Острів, смт, Хм	XIV ст.	1366	1366	—	1366	1366	1366	1366	1366	1366	1366	1366	—	—	—	—
Чорнобай, смт, рц, Чрк	—	—	сер. XVII ст.	—	1656	1656	1656	1656	1656	1656	1656	1656	—	—	—	—
Чорнобиль, м., Кв	1193	1193	1193	1193	1193	1193	1193	1193	1193	1193	1193	1193	—	1193	—	—
Чорноморське, смт, рц, АРК	—	—	VIII-X ст.	—	IV ст. до н.е.	XVI ст.	IV ст. до н.е., XVI ст.	1500-99	IV ст. до н.е.	IV ст. до н.е.	IV ст. до н.е.	IV ст. до н.е.	—	—	—	—
Чорноморське, смт, Од	—	—	—	—	—	—	—	1850-99	2 пол. XIX ст.	—	—	—	—	—	—	—
Чорнухи, смт, рц, Пл	—	—	1261, поч. XVII ст.	—	XIII ст., XVII ст.	XIII ст., XVII ст.	XIII ст., XVII ст.	1500-99	XIII ст., XVII ст.	—	—	—	—	—	—	XIII ст.
Чорнухине, смт, Лг	—	—	1600	—	1600	1600	1600	1600	1600	1600	1600	1600	—	—	—	—
Чортків, м., рц, Тр	—	1522	1522	XIV ст.	1522	1522	1522	1522	1522	1522	1522	1522	1522	1522	—	1522
Чортомлик, смт, Днп	—	—	—	—	—	—	—	1850-99	—	—	—	—	—	—	—	—
Чугуїв, м., оз, рц, Хрк	—	1627	поч. XVII ст.	1627	поч. XVII ст.	поч. XVII ст.	1638-39	1638-39	1627	1638-39	1627	1638	1638	1638	—	1638
Чуднів, смт, рц, ЖТ	—	1471	1471	—	1471	1471	1471	1471	1471	1471	1471	1471	—	—	—	—
Чулахівка, смт, См	—	—	30-і рр. XVII ст.	—	кін. 30-х рр. XVII ст.	кін. 30-х рр. XVII ст.	кін. 30-х рр. XVII ст.	1635-45	кін. 30-х рр. XVII ст.	кін. 30-х рр. XVII ст.	кін. 30-х рр. XVII ст.	1635-45	—	—	—	—
Чулове, смт, рц, Пл	—	—	кін. XVII ст.	—	кін. XVII ст.	кін. XVII ст.	кін. XVII ст.	1680-99	кін. XVII ст.	кін. XVII ст.	кін. XVII ст.	1680-99	—	—	—	1743

Шабельківка, смт, Днц	—	1767	—	—	—	1767	1767	1767	1767	1767	—	—	—	1758
Шалигине, смт, См	—	кін. XVI– поч. XVII ст.	кін. XVI– поч. XVII ст.	—	—	кін. XVI– поч. XVII ст.	кін. XVI– поч. XVII ст.	кін. XVI– поч. XVII ст.	кін. XVI– поч. XVII ст.	1590– 1610	—	—	—	кін. XVI– поч. XVII ст.
Шаргород, м., рц, Вн	—	—	1383	—	—	кін. XIV ст.	кін. XIV ст.	1383	1383	1383	XIV ст.	1383	—	кін. XIV ст.
Шарівка, смт, Хрк	—	1700	поч. XVIII ст.	—	—	1700	1700	1700	1700	1700	поч. XVIII ст.	—	—	—
Шахтарськ, м., оз, рц, Днц	—	—	1953	1953	—	1764, 1953	1953	1764, 1953	1764, 1953	1764	—	1764	—	1764, 1953
Шахтарське, смт, Лг	—	—	—	—	—	—	—	1987	—	—	—	—	—	—
Шахтне, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Шацьк, смт, рц, Вл	—	1410	1410	—	—	1410	1410	1410	1410	1410	1410	—	—	—
Шевченко, смт, Днц	—	1912	—	—	—	1912	1912	1903	1903	1903/ 1912	—	—	—	—
Шевченкове, смт, рц, Хрк	—	—	—	—	—	поч. XX ст.	поч. XX ст.	поч. XX ст.	поч. XX ст.	1896	—	—	—	1896
Шепелівка, м., оз, рц, Хм	—	кін. XVI ст.	1594	1594	—	1594	1594	1594	1594	1594	1594	1594	—	1594
Широке, смт, рц, Днп	—	XVIII ст.	2 пол. XVIII ст.	—	—	2 пол. XVIII ст.	2 пол. XVIII ст.	1787	1787	1750-60/ 1787	—	—	—	—
Широке, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ширяєве, смт, рц, Од	кін. XVIII ст.	—	кін. XVIII ст.	—	—	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	1780-99	—	—	—	кін. XVIII ст.
Шишаки, смт, рц, Пл	—	поч. XIV ст.	поч. XIV ст.	—	—	поч. XIV ст.	поч. XIII ст.	поч. XIV ст.	поч. XIV ст.	1300-20	—	—	—	1399

Шкло, смт, Лв	—	—	XIV ст.	—	XV ст.	XV ст.	1400-99	XV ст.	—	—	—	—
Шостка, м., оз, рц, См	—	1 пол. XVIII ст.	2 пол. XVI ст.	1 пол. XVIII ст.	XVIII ст.	XVIII ст.	1700-20	поч. XVIII ст.	поч. XVIII ст.	—	—	поч. XVIII ст.
Шпиків, смт, Вн	—	XVI ст.	XVI ст.	—	XVI ст.	XVI ст.	1507	XVI ст.	—	—	—	—
Шпола, м., рц, Чрк	—	XVIII ст.	XVIII ст.	сер. XVIII ст.	XVIII ст.	XVIII ст.	1700-99	XVIII ст.	XVIII ст.	—	—	—
Шрамківка, смт, Чрк	—	XVI ст.	—	—	XVI ст.	XVI ст.	1500-99	XVI ст.	—	—	—	—
Штерівка, смт, Лг	—	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	—	кін. XVIII ст.	кін. XVIII ст.	1780-99	кін. XVIII ст.	—	—	—	—
Шумськ, м., рц, Тр	1152	1149	1149	—	1149	1149	1149	1149	1149	1149	—	1149
Щастя, м., Лг	—	сер. XVIII ст., 1963	сер. XVIII ст.	—	1953	1953	1740-60/ 1953	XVIII ст.	XVIII ст.	—	—	—
Щебетовка, смт, АРК	—	1461	VIII-X ст., 1461	—	1461	1461	1461	1461	—	—	—	XV ст.
Щербинівка, смт, Днц	—	XVII ст.	—	—	XVII ст.	XVII ст.	1600-20	XVII ст.	—	—	—	—
Щирець, смт, Лв	—	1125	поч. XII ст.	—	поч. XII ст.	поч. XII ст.	1100-20	поч. XII ст.	—	—	—	—
Щолкіне, м., АРК	—	—	—	—	—	1977	1978	1978	1978	—	—	—
Щорс, м., рц, Чрг	—	1860-ї рр.	60-ї рр. XIX ст.	70-ї рр. XIX ст.	60-ї рр. XIX ст.	60-ї рр. XIX ст.	1860-69	60-ї рр. XIX ст.	1860	—	—	60-ї рр. XIX ст.
Щорськ, смт, Днп	—	1881	1881	—	1881	1881	1881	1881	—	—	—	—
Щотове, смт, Лг	—	—	1783	—	1938	1938	1879	1783	—	—	—	—
Ювілейне, смт, Днп	—	—	—	—	—	—	1987	1987	—	—	—	—

Ювілейне, смт, Лг	—	—	—	1954	1954	1954	1954	1954	1954	1954	—	—	—	1955
Южна Ломуватка, смт, Лг	—	1953	—	1953	1953	1953	1953	1953	1953	1953	—	—	—	—
Южне, м., оз, Од	—	—	—	1978	1978	1974	1974	1974	1974	1974	—	1974	—	1978
Южноукраїнськ, м., оз, Мк	—	—	—	—	—	—	1975	1975	1975	1975	—	1975	—	1975
Юнокомунарівськ, м., Днц	—	1908	—	1908	1908	1908	1908	1908	1908	1908	—	1908	—	—
Юр'ївка, смт, рц, Днп	—	—	—	поч. XVIII ст.	поч. XVIII ст.	поч. XVIII ст.	1700-20	1700-20	1700-20	1700-20	—	—	—	—
Юр'ївка, смт, Лг	—	1840-і рр.	—	40-і рр. XIX ст.	40-і рр. XIX ст.	40-і рр. XIX ст.	1840-50	1840-50	1840-50	1840-50	—	—	—	—
Яблунець, смт, Жт	—	1910	—	1910	1910	1910	1910	1910	1910	1910	—	—	—	—
Яблунів, смт, Іф	—	—	—	кін. XVI ст.	кін. XVI ст.	кін. XVI ст.	1580-99	1580-99	1580-99	1580-99	—	—	—	—
Яворів, м., рц, Лв	—	1376	1376	1408	1376	1376	1408	1376	1376	1376	1376	1376	—	—
Яготин, м., рц, Кв	—	1552	1552	1552	1552	1552	1552	1552	1552	1552	1552	1552	—	1552
Якимівка, смт, рц, Зп	—	—	—	1833	1833	1833	1833	1833	1833	1833	—	—	—	1833
Ялта, м., рз, АРК	II ст.	перші ст. н.е.	1145	перші ст. н.е.	1145	1145	0-99/ 1145	1145	1145	1145	1837	1145	—	поч. XII ст.
Ялта, смт, Днц	—	1780	1780	1780	1780	1780	1780	1780	1780	1780	—	—	—	—
Ямпіль, м., рц, Вн	XVI ст.	XVI ст.	XVI ст.	XVI ст.	XVI ст.	XVI ст.	1500-99	XVI ст.	XVI ст.	XVI ст.	XVI ст.	XVI ст.	—	1580
Ямпіль, смт, Днц	—	—	—	1665	1665	1665	1670	1665	1665	1665	—	—	—	—
Ямпіль, смт, рц, См	1703	—	—	1654	1654	1654	1600-20	1600-20	1600-20	1600-20	—	—	—	—
Ямпіль, смт, Хм	—	—	—	X ст., 1535	X ст., 1535	—	1535	1535	1535	1535	X ст.	—	—	—

Яремче, м., оз, ІФ	—	—	1788	поч. XVIII ст.	1895	1895	1895	1788	—	1787	—	1787
Ярмолинці, смт, рц, Хм	—	1400	1400	—	1400	1400	1400	1400/ 1670	—	—	—	1400
Ярова, смт, Днц	—	1670	1670	—	1670	1670	1670	1400	—	—	—	—
Ясенівський, смт, Лг	—	1892	1892	—	1892	1892	1892	1892	—	—	—	1903
Ясинівка, смт, Днц	—	—	—	—	1879	кін. XVII ст.	1690	1690/ 1879	—	—	—	1690
Ясинувата, м., оз, рц, Днц	—	—	1872	1872	1872	1872	1872	1872	—	1872	—	1872
Ясіня, смт, Зк	—	XVI ст.	1555	—	1583	1583	1583	1555	—	—	—	—
Ясна Поляна, смт, Днц	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ясногірка, смт, Днц	—	—	—	—	1865	1865	1865	1865	—	—	—	—
Ящикове, смт, Лг	—	1724	XVIII ст.	—	1724	1724	1724	1724	—	—	—	—

Коментарі

У Порівняльній таблиці дат заснування або першої згадки міст і селищ міського типу в колонці «Міста і селища міського типу» в алфавітному порядку станом на початок 2010 р. подано 1344 міста й селища міського типу України: 459 міст (*м.*) і 885 селищ міського типу (*смт*). До категорії міст належать 177 міст обласного значення (*оз*), до числа яких входять і міста республіканського значення (*рз*) Автономної Республіки Крим, та 280 міст районного значення (в таблиці окремим скороченим варіантом не зазначаються). 2 міста мають спеціальний статус: Київ — столиця України та Севастополь. Крім того, населені пункти, які є обласними (24) чи районними (489) центрами, позначено відповідно — *оц* і *рц*. Виокремлено столицю Автономної Республіки Крим — Сімферополь. Останнім подано скорочений варіант назв областей (також Києва і Севастополя), до складу яких територіально належать міста і селища міського типу.

Порівняльна таблиця, крім вказаної колонки, має ще 12, які відповідають порядковим номерам Переліку використаних енциклопедичних і довідкових видань. До Переліку входять за хронологією їх видання найпопулярніші та найбільш використовувані енциклопедії та довідники, в яких вказані дати заснування або першої писемної згадки міста і селища міського типу.

Охарактеризуємо ці видання в рамках мети нашого дослідження, коротко зупинившись на кожному із них:

1. **«Енциклопедический словарь»** (видавці Ф. А. Брокгауз, І. А. Єфрон) — хронологічно найстаріше видання, однак найбільше за обсягом поданого матеріалу. Незважаючи на це, зі всіх використаних нами джерел саме це видання містить найменше інформації про дати заснування або першої писемної згадки населених пунктів, хоча історична і статистична складова енциклопедичних статей досить глибока.

2. **«Енциклопедія Українознавства»** — перше фундаментальне наукове україномовне видання, що містить систематизовану історичну інформацію про Україну. Хоча в «Енциклопедії Українознавства» подано статті лише в основному про міста і містечка, які залишили помітний слід в історії України, однак це не применшує значення цього видання.

3. **«Історія міст і сіл Української РСР»** — перше фундаментальне енциклопедичне видання про історію населених пунктів України. Незважаючи на певні структурні недоліки, окремі фактичні неточності, виразну заідеологізованість, переважно на це видання орієнтувалися і орієнтуються вже кілька поколінь дослідників рідного краю, визначаючи дати народження своїх міст і сіл. Як виявилось, і для переважної більшості інших енциклопедичних і довідкових

видань інформація, подана в «Історії міст і сіл Української РСР», була основною і переписувалася з енциклопедії в енциклопедію, з довідника в довідник.

4. У **«Радянській енциклопедії історії України»**, що виходила у світ майже паралельно з «Історією міст і сіл Української РСР» і мала ті ж характерні особливості, цікаві для нас статті присвячувалися історії лише обласних і районних центрів, а також відомих історичних міст і селищ міського типу.

5, 6, 7. **«Українська Радянська Енциклопедія», «Український радянський енциклопедичний словник» і «Географічна енциклопедія України»**, час видання яких почергово припав на кінець 70-х — початок 90-х рр. ХХ ст., майже тотожні у визначенні літочислення населених пунктів, а статті є короткими анотаціями інформації, поданої в «Історії міст і сіл Української РСР». Виняток становить лише незначна частина статей.

8. У довідниках **А. С. Івченка «Міста України» та «Містечка України»** подається статистична й історична характеристика міст і селищ міського типу України, наводяться дати їх заснування чи першої згадки. Однак в окремих випадках подається дві дати в залежності від критеріїв визначення дати заснування або ж різночитання у джерелах. Якщо ж точна дата не відома, то автор указував приблизні роки (від — до). У даному випадку ми залишили такий варіант у нашому виданні.

9. Окремо потрібно виділити **Список історичних населених місць України** (міста і селища міського типу), адже на сьогодні це єдиний офіційно затверджений державний документ із фіксацією дати заснування або першої писемної згадки (постанова Кабінету Міністрів України від 26 липня 2001 р., № 878). Однак потрібно врахувати певні особливості цього джерела. По-перше, значна кількість поданих відомостей про міста і селища міського типу базується не на точній даті, а в межах десятиліть, століття, а то й декількох століть. По-друге, в багатьох варіантах дата заснування визначається не історичними документами, а на основі археологічних пам'яток.

10. Інформаційно-статистичний довідник **«Міста України» (упорядник — О. А. Панасенко)** за інформаційним наповненням подібний до довідника А. С. Івченка «Міста України». На жаль, для нашого видання він є не повним у зв'язку з відсутністю в ньому відомостей про селища міського типу.

11. Найповнішим і найґрунтовнішим виданням, в якому на високому науковому рівні розкриваються питання історії України є **«Енциклопедія історії України»**. На її сторінках ми знаходимо багато інформації і з історії населених пунктів України, зокрема їх першопочатків. На сьогодні побачили світ лише 6 із 10 запланованих томів, що не дає змоги відтворити картину нових підходів у визначенні дат заснування міст і селищ міського типу.

12. Як останнє джерело ми свідомо ввели до порівняльної таблиці дані з **офіційних інтернет-сайтів місцевих органів державної влади та самоврядування**. Саме на їх сторінках фіксуються найновіші відомості з історії рідного краю. Умовно ми поділили офіційні інтернет-сайти на 4 групи: 1) міських і селищних рад; 2) районних рад і райдержадміністрацій; 3) обласних рад і облдержадміністрацій; 4) вищих органів державної влади і управління. У разі відсутності інформації на інтернет-сайтах першої групи до уваги бралися відомості з другої групи, потім — відповідно третьої. Щодо четвертої групи, то єдиним джерелом інформації з даного питання може бути лише офіційний веб-сайт Верховної Ради України. Однак у розділі «Україна. Адміністративно-територіальний устрій» в облікових картках органів місцевого самоврядування в Україні під пунктом «Історична дата утворення» в переважній більшості подано недостовірну інформацію, або ж вона взагалі відсутня. Досить часто замість історичної дати утворення вказано дату надання магдебурзького права, статусу міста чи селища міського типу. Таким чином, ми враховували інформацію лише з інтернет-сайтів перших трьох груп. Проте і до неї потрібно відноситись критично. Адже в окремих випадках, наприклад, на веб-сторінках районних рад та райдержадміністрацій, зустрічалися різні дані щодо часу заснування якщо не райцентру, то інших міст чи селищ міського типу району. Подібне є і на інтернет-сторінках обласних органів влади. Крім того, навіть при відсутності названих недоліків, інформація, що стосується питання літочислення населених пунктів, часто ґрунтується на припущеннях або ж недостовірних фактах, які породжуються непрофесійністю місцевих дослідників чи бажанням місцевої влади відзначити чергові чи позачергові ювілеї. Звісно, це стосується не усіх офіційних інтернет-сайтів, тому потрібно вміти розрізняти достовірність і припущення, що можливо зробити лише на основі документального підтвердження і перевірки того чи іншого факту.

Загалом, оцінюючи всі перераховані енциклопедичні та довідкові видання, не можемо відзначити жодного, в якому не було б помилок щодо визначення дати заснування чи першої згадки міста і селища міського типу. Досить часто зустрічаються технічні помилки, або ж помилки, які сталися в результаті відсутності достовірних джерел. Можна було б і не наголошувати на таких фактах, однак помилка, зроблена в одному виданні, «непомітно перетікає» в інше. Красномовно це проглядається у порівняльній таблиці, де дати в одній чи в кількох колонках дисонують з іншими (різниця в десятиріччя, століття і навіть тисячоліття).

Іншою проблемою, яка постала останнім часом у визначенні літочислення населених пунктів, є штучне «заглиблення» дати заснування. У порівняльній таблиці це добре видно, особливо на прикладі даних інтернет-сайтів. Такі факти характерні для усіх

регіонів України, оскільки не існує вироблених усталених критеріїв визначення дати заснування, розробка яких змогла б поставити всі крапки над «і» в цьому питанні.

Ще одна проблема виникла у зв'язку з подвійним адміністративно-територіальним підпорядкуванням багатьох селищ міського типу і навіть міст. Завдяки адміністративному підпорядкуванню іншим містам або міським районам значна частина з них втратила не лише дату заснування, а й власну історію. Сьогодні таких міст і селищ міського типу понад 100, переважно в Донецькій і Луганській областях та Автономній Республіці Крим. При проведенні у майбутньому адміністративно-територіальної реформи доведеться враховувати не лише економічні і політичні втрати від подвійного підпорядкування, але й відчутну шкоду, завдану ним історичній пам'яті.

У багатьох випадках відсутність у порівняльній таблиці дати заснування певного міста чи селища міського типу пояснюється відсутністю будь-яких відомостей про населений пункт.

Кожну дату подано у формі, якою зафіксовано її у використаних виданнях (наприклад, 30-і рр. XVIII ст., 1730-і рр., 1730-39).

В окремих джерелах у порівняльній таблиці зафіксовано по дві і більше дат. Варіанти визначення датування в таких випадках, які є типовими для ряду населених пунктів, можна проілюструвати на таких прикладах.

Батурич — на офіційному веб-сайті подано три дати, від яких можна починати відлік літочислення міста. XI–XII ст. — за археологічними даними, 1575 — закладення міста Стефаном Баторієм (ця дата фігурує і в «Енциклопедичному словнику» (видавці: Ф. А. Брокгауз, І. А. Єфрон) та є першою датою в «Енциклопедії Українознавства»), в інших виданнях зафіксований 1625 р. — закладення фортеці.

Бахмач — літочислення міста так різко відрізняється через те, що 1147 рік відповідає однойменному селу Бахмацького району, поблизу якого в 60–70-х рр. XIX ст. виникло селище залізничників (майбутнє місто).

Бердичів — досить розбіжними є дані щодо часу заснування міста в різних виданнях: 1320 р., 1430 р., XV ст., середина XV ст., 1545 р. та 1546 р., хоча саме останній на сьогодні офіційно вважається роком заснування. Однак, за результатами останніх досліджень, першою зафіксованою документально датою, в якій згадується Бердичів, слід вважати 1545 р. — рік, коли назва «Бердичів» зустрічається в переписі населених пунктів як власність Василя Тишкевича.

Берислав — 1784 р. лише на офіційному сайті вважається роком заснування міста, в усіх інших виданнях фігурують XIV–XVI ст. Насправді міська еволюція проглядається у такому вигляді. Берислав заснований на поч. XV ст. під назвою Вітовтова Митниця. У середині

XV ст. захоплений татарами, наприкінці XVI ст. — турками, які спорудили тут фортецю Кизикермен (Казикермен). 1774 р. приєднаний до Росії. 1784 р. перейменований на Берислав.

Богуслав — за переважною більшістю видань місто відоме з 1195 р., однак, за Густинським літописом, він заснований 1032 р.

Бориспіль — уперше як містечко згадується 1590 р., що зафіксовано в більшості видань і подано як першу згадку. Однак сьогодні штучно офіційну дату «задавнили» аж до 1015 р., пов'язавши місто з першою літописною згадкою про місцевість.

Брусилів — у більшості видань згадку про Брусилів відносять до XVI ст., однак останнім часом з'явилися дослідження, в яких першовитоки пов'язують зі згадкою про літописне місто Здвиженськ 1097 р.

Брянка — заснування пов'язують у різних виданнях з двома датами: 1696 р. — поява перших поселенців і утворення селища, 1889 р. — закладення шахти №6 і заснування навколо неї селища Брянський Рудник.

Буча — офіційною датою заснування є 1901 р. (в окремих виданнях 1900 р.), хоча попередницею міста вважається с. Яблунька (вперше згадується в письмових джерелах 1630 р.).

Войнилів — в усіх виданнях першою згадкою вважається 1443 р., однак на сайті поряд із цією датою вказано і 1352 р., причому Войнилів пов'язується із с. Прокопівка.

Городок (Ль) — усі енциклопедичні та довідкові видання, офіційний інтернет-сайт подають першу згадку про місто під 1213 р., однак в «Енциклопедії історії України» на основі нових досліджень М.Ф.Котляр подає за Галицько-Волинським літописом іншу дату — 1219 рік.

Горохів — перша писемна згадка про нього — 1240 р. в Іпатіївському літопису. Інша дата, подана в ряді видань, — 1450 р., коли польський король Казимир IV Ягеллончик віддає Горохів з навколишніми селами у власність Олізару Шиловичу.

Демидівка — «Історія міст і сіл Української РСР» найдавнішою згадкою про Демидівку називає 1570 р., що повторили і наступні видання, однак це згадка про вже існуюче на той час поселення. На сьогодні стало відомо про 1513 р., коли було надано право на магдебургію.

Дніпропетровськ — місто має кілька дискусійних дат заснування: 1635 р. — будівництво фортеці Кодак (Старий Кодак), 1776 р. — перша згадка в історичних джерелах про Катеринослав на р. Кільчень, 1783 р. — перенесення Катеринослава на правий берег Дніпра, згадується і ряд інших дат.

Добропілля — в «Історії міст і сіл Української РСР» та в довідниках «Міста України» (А.С.Івченко) та «Міста України» (О.А.Панасенко) час

заснування відноситься до середини XIX ст. як хутір Парасковіївка. Однак такі видання як «Радянська енциклопедія історії України», «Українська Радянська Енциклопедія», «Український радянський енциклопедичний словник», «Географічна енциклопедія України» подають лише 1953 рік — час, коли Добропілля дістало статус міста.

Донецьк — офіційною датою заснування міста під назвою Юзівка вважається 1869 р., і саме її зафіксовано в усіх виданнях порівняльної таблиці і на офіційному інтернет-сайті. Однак в «Історії міст і сіл Української РСР» та на інтернет-сторінці зазначається, що згадки про проживання на території сучасного міста відносяться до кінця XVII ст., а перша писемна згадка про заснування постійного населеного пункту і безперервного проживання населення на території сучасного міста відноситься до 1779 р. (слободи Олександрівка і Крутоярівка). Останнім часом особливо активізувалася діяльність місцевих краєзнавців щодо визнання іншої офіційної дати заснування Донецька.

Дрогобич — в порівняльній таблиці дані щодо літочислення міста різняться. З'ясувати, яка з указаних дат є більш імовірною, немає можливості, оскільки в запропонованих виданнях відсутнє посилання на джерела, а в довіднику «Міста України» (упорядник — О. А. Панасенко) зафіксований 1422 р. є роком надання місту магдебурзького права.

Дружківка — існує три версії щодо дати заснування міста. «Енциклопедичний словник» (видавці Ф. А. Брокгауз, І. А. Єфрон) та «Радянська енциклопедія історії України» відносять її до XVII ст., «Український радянський енциклопедичний словник», довідник «Міста України» (упорядник — О. А. Панасенко) та офіційний сайт називають 1781 р. (с. Дружківка належало полковнику Н.Я.Аршеневському). «Історія міст і сіл УРСР», «Українська радянська енциклопедія», «Географічна енциклопедія України», довідник А.С.Івченка «Міста України» пов'язують заснування міста з 70-ми рр. XIX ст., коли при станції Дружківка Курсько-Харківсько-Азовської залізниці виросло робітниче селище.

Житомир — роком заснування вважається 884 р., але подані в порівняльній таблиці інші варіанти дат підтверджують факт, що насправді документально засвідченої дати на сьогодні не існує.

Зачепилівка — за одними джерелами, вона була заснована запорозькими козаками в першій половині XVII ст., за іншими — наприкінці XVII — на початку XVIII ст., коли переселенці з Полтавщини осіли тут хуторами.

Зоринськ — заснування міста в різних виданнях пов'язують із трьома датами: 1878 р. (станція Мануйлівка) вважають відправною «Українська радянська енциклопедія» та довідник А.С.Івченка «Міста України», з 1930 роком (будівництво шахти «Никанор») пов'язане заснування міста в «Історії міст і сіл УРСР», «Географічній енциклопедії

України», довіднику «Міста України» (упорядник — О. А. Панасенко) та на офіційному сайті, з 1963 роком (надання статусу міста) — в «Українській радянській енциклопедії» та «Українському радянському енциклопедичному словнику».

Ізмаїл — усталеної дати заснування міста на сьогодні не існує. В різних виданнях хронологічні рамки охоплюють досить значний період — від V ст. до н. е. до кінця XVI ст. Приблизно в V — IV ст. до н. е. на території сучасного Ізмаїла грецькими колоністами засновано поселення Антифіла, згодом, у I—IV ст., на зміну йому приходить римська фортеця Сморніс. З IV до XV ст. існувало слов'янське поселення Сміл. У деяких виданнях зафіксований 1484 р. — початок турецького володарювання.

Ізяслав — офіційною датою заснування міста на сьогодні є 1096 р.; її вивели на основі археологічних досліджень. Інші дані пов'язані з літописними згадками, частина яких, як з'ясувалося, не відноситься до Ізяслава Хмельницької області.

Іллінці — офіційною датою першої згадки про місто на основі історичних документів є 1448 р. під назвою Лінці, однак цей факт не враховано як в «Енциклопедії історії України», так і в ряді інших видань, в яких вказується середина XVII ст.

Ірпінь — 1902 р. — офіційна дата заснування, однак у довіднику «Міста України» (упорядник — О. А. Панасенко) вказано 1956 р., хоча цього року Ірпеню надано статус міста районного значення.

Кілія — щодо часу заснування міста одностайної думки немає. Хронологічні межі охоплюють період VII ст. до н. е. — XIV ст. Причиною цього різною є вимушений пріоритет археологічного у сплетінні з приблизними літописними відомостями, що є характерним для більшості південних населених пунктів України. Як порт Кілія вперше позначена 1318 р. на генуезькій карті морських шляхів.

Ковель — в усіх енциклопедичних і довідкових виданнях, включаючи і «Енциклопедію історії України», датою першої писемної згадки вважається 1310 р. Однак останнім часом, що вже зафіксовано на офіційному веб-сайті міста, з'ясувалося, що ця дата відноситься до польського міста Коваль, де народився польський король Казимир Великий. Таким чином, від сьогодні першою писемною згадкою про Ковель вважається 1518 р., коли польський король Сигізмунд I дозволив князю Василю Сангушку утворити з села місто з наданням йому магдебурзького права.

Конотоп — 1638 р. — одна з перших згадок про Конотоп як місто (і це зафіксовано в переважній більшості видань), хоча як форпост і прикордонне містечко згадується 1625 р. та 1634 р.

Коростень — один із прикладів датування міста на основі даних археологічних розкопок. Так, на офіційному інтернет-сайті вказу-

ється, що Коростень існував ще на початку VIII ст. У більшості енциклопедичних і довідкових видань на основі даних «Повісті минулих літ» фігурує 945 рік. На замовлення Коростенської міської ради протягом 2002–2004 рр. постійно діючою Житомирською археологічною експедицією Інституту археології НАН України проводилися археологічні розкопки. Учасники Міжнародної археологічної конференції «Стародавній Іскоростень і слов'янські гради VIII–X ст.», яка відбулася в місті у вересні 2004 р. дійшли висновку: Коростень може відзначити свій 1300-літній ювілей 2005 р.

Коростишів — у порівняльній таблиці подано п'ять варіантів дат заснування міста, однак перша достовірна писемна згадка про місто датована 1499 р., коли литовський князь Олександр подарував поселення боярину Кмиті Олександровичу.

Кузнецовськ — незважаючи на те, що місто досить молоде, на офіційному сайті, в довідниках «Міста України» (А.С.Івченко) та «Міста України» (О.А.Панасенко) подається 1973 р., а в «Українській Радянській Енциклопедії» та «Географічній енциклопедії України» — 1977 р. Остання дата з'явилася тому, що саме 1977 р. йому було присвоєно назву — селище Кузнецовськ.

Лівадія — в усіх виданнях, де фіксується інформація про селище міського типу, перша згадка відноситься до XVIII ст. (грецьке поселення Ай-Ян). Останнім часом з'явилася інформація про існування поселення у VIII ст., але вона базується на археологічних даних (залишки великого гончарного виробництва, середньовічне поселення з храмом і могильником).

Макіївка — за найновішими даними, місто веде власну історію з 1690 р., починаючи з козацьких поселень Ясинівка, Нижня Кринка, Землянки, Макіївка, Щеглове. Ці дані уже зафіксовано на офіційному сайті міста та в «Енциклопедії історії України» (кінець XVII ст.).

Межова — селище міського типу створене 1957 р. шляхом об'єднання сіл Григорівка, Кам'янка і Новослов'янка. У 1883–1884 рр. була збудована залізнична станція Межова, яка дала назву сучасному селищу. У зв'язку з цим існує дві дати.

Миусинськ — на відміну від інших видань, офіційний сайт подає датою заснування міста — 1887 р. — під назвою с. Новопавлівка. «Українська радянська енциклопедія» і «Український радянський енциклопедичний словник» подають 1965 р., однак це рік, коли Миусинськ отримав статус міста.

Мукачеве — різні видання подають рік заснування міста в межах IX–XIV ст. Найдавнішою згадкою і на сьогодні офіційною датою є 896 р., коли, за літописом «Діяння угорців», угорський вождь Алмош захопив місто. Найпізнішу дату (1376 р.) подано в довіднику «Міста України»

(упорядник — О. А. Панасенко), проте того року місту було надано статус привілейованого та дозвіл мати свою печатку.

Нікополь — перше документальне свідчення про місцевість, де знаходиться сучасне місто Нікополь — Микитин Ріг та Лиса Гора, відноситься до 1594 р. У 1780 р. (1781 р., 1782 р.) — поселення отримує назву Нікополь.

Нова Каховка — розбіжності в датуванні пов'язані з початком будівництва Каховської ГЕС (1950 р.) та присвоєнням новому місту назви — Нова Каховка (1952 р.), яка є офіційною.

Новий Буг — офіційною датою заснування міста є 1798 р., однак перші поселенці з'являються тут ще 1753 р.

Нові Санжари — розбіжності у датах — 1243 р. і друга половина XVI ст. — пов'язують зі згадкою про урочище Сан-Чаров. 1636 р. — перша документальна згадка про королівську маєтність «Санжаров».

Новомосковськ — у більшості видань заснування міста відносять до XVII — XVIII ст., однак за даними інтернет-сайту дату заснування пов'язують з писемною згадкою про Самар 1576 р.

Олександрівка (Од) — 1798 р. на карті І. Беллінгса вперше відзначений хутір на місці нинішньої Олександрівки (дані інтернет-сайту), однак у всіх виданнях заснування Олександрівки відносять до 70-х рр. XIX ст.

Олександрія — на офіційному інтернет-сайті дату заснування міста пов'язують з козацьким зимівником Усівка (1746). Більшість видань вказують на 50-і рр. XVIII ст., коли тут почали селитися серби, перейменувавши Усівку на Бечею. У довіднику «Міста України» (упорядник — О. А. Панасенко) історія міста розпочинається з 1784 р., коли Бечею перейменовано на Олександрію.

Одесько — офіційно та за «Історією міст і сіл Української РСР» датою першої писемної згадки є 1366 р., що продублювали й інші видання, однак у деяких із них перша писемна згадка про Одесько датується 1327 і пов'язується з існуванням Одеського замку.

Оратів — в усіх енциклопедіях і довідниках першою згадкою про Оратів вважається 1545 р. Однак, за сьгоднішніми даними, він згадується вперше в матеріалах Віленського сейму 1448 р.

Ореанда — відомості щодо початкової історії майже ідентичні з інформацією про Лівадію.

Первомайськ (Мк) — різнобій у датах стався тому, що місто утворилося 1919 р. в результаті об'єднання Ольвіополя (1676–1774 рр. — Орлик), Голти (1762) і Богополя (1750).

Перечин — заснування міста відносять до XIII ст., однак як населений пункт вперше згадується 1399 р.

Пирятин — 1154 р. — перша писемна згадка. 1781 р., поданий в довіднику «Міста України» (упорядник — О. А. Панасенко), пов'язаний із наданням Пирятину статусу повітового центру Київського намісництва.

Покотилівка — перші згадки про селище відносяться до кінця XVI ст. і пов'язані з Донецьким городищем. На його території наприкінці XIX ст. виникли залізничні станції Карачівка і Покотилівка. 1959 р. за рішенням Харківського облвиконкому Карачівка і Покотилівка були об'єднані в одне селище міського типу — Покотилівка.

Полтава — всі енциклопедичні та довідкові видання, представлені в порівняльній таблиці, фіксують першу згадку під назвою Лтава 1174 р., за винятком «Списку історичних населених місць України» та офіційних інтернет-сайтів, у яких фігурує IX ст. (визначено на основі археологічних розкопок, проведених в історичному центрі Полтави).

Понизівка — історія селища бере свій початок від таврійського поселення на мисі Трійці наприкінці I ст. до н.е. — на початку I ст. н.е. Про це свідчить комплекс археологічних пам'яток — дольмени, могильники. Згодом поселення було зруйноване. У VIII ст. на цих землях з'являються греки, які засновують тут монастир, що існував на мисі Трійці у VIII–X ст. під назвою «Кучук-Ісар». 1830 р. генерал Ф. Ревеліоті будує дачу «Свята Трійця», що розташована на місці сучасної Понизівки, приблизно в тих же територіальних межах. Із цими трьома датами пов'язана історія заснування Понизівки, однак ці дані зафіксовано лише на інтернет-сторінках. Енциклопедії та довідники залишили її поза увагою.

Приморський — в енциклопедичних виданнях історія селища розпочинається з 1952 р. — отримання сучасної назви, однак на офіційному сайті заснування Приморського пов'язують з 1938 р., коли розпочалося будівництво суднобудівного заводу і робітничого селища під назвою «Південна точка».

Ржищів — перша історична згадка про городище-фортецю Іван відноситься до 1151 р. і зафіксована в Іпатіївському літопису. Однак у довіднику А.С.Івченка «Міста України» подано 1506 р. — надання місту магдебурзького права.

Рубіжне — заснування пов'язують у різних виданнях з двома датами: 1895 р. — будівництво залізничного роз'їзду Рубіжне, 1915 р. — закладення для фахівців і робітників хімічних підприємств перших житлових будинків селища Рубіжного.

Синельникове — існує дві дати, з якими пов'язують заснування міста: кінець XVIII — початок XIX ст. як селище Павлоградського повіту Катеринославської губернії на землях, подарованих царським урядом генералу І. М. Синельникову; 1868–1969 рр., коли було збудовано залізничну станцію, яка дістала назву від імені власника землі.

Сімеїз — у більшості джерел зафіксовано три дати: I — III ст. — античне поселення, VIII — XI ст. — грецьке поселення, XIII — XV ст. — генуезька фортеця. Крім того, в довіднику А. С. Івченка «Містечка України» фігурує ще дата — 1475 р., пов'язана із захопленням Сімеїза турками.

Сокаль — у переважній більшості енциклопедичних і довідкових видань датою першої писемної згадки вважається 1411 р., однак з'ясувалося, що є давніший документ, який датується 1377 роком, де згадується місто Сокаль.

Соледар — заснування міста пов'язують із с. Брянцевка, яке відоме з останньої чверті XVII ст., хоча місто під назвою Карло-Лібкнехтівськ (з 1991 — Соледар) утворилося 1965 р. в результаті об'єднання згаданого села з селищем рудника.

Тиврів — за інтернет-сторінкою першою письмовою згадкою вважається 1393 р., коли Великий князь Литовський Вітовт подарував це містечко з володіннями Герману Дашкевичу. Більшість видань подають 1505 р., коли онук Г. Дашкевича Федір отримав від литовського князя Олександра підтвердження на право володіння Тивровом.

Форос — хоча більшість видань відносять заснування Фороса до XIII ст., однак ще з кінця I тис. до н. е. та до XV ст. тут існувало грецьке поселення з такою ж назвою.

Херсон — офіційною датою заснування міста вважається 18 червня 1778 р., коли Катерина II підписала указ про заснування фортеці та верфі з назвою Херсон. Однак у більшості видань поряд стоїть і інша дата — 1737 р., коли було збудовано укріплення Олександр-шанц, що стало попередником Херсона.

Шахтарськ — у різних виданнях, так само як і на офіційному сайті міста, вказано дві дати заснування — 1764 р. і 1953 р. Це пов'язано з тим, що 1764 р. виникла слобода Олексієво-Орловка, а 1953 р. Указом Президії Верховної Ради УРСР Олексієво-Орловка, Катик та Вільхівчик були об'єднані в місто Шахтарськ.

Шишаки — у більшості видань заснування селища відносять до XIII — початку XIV ст., однак на офіційному сайті першу писемну згадку пов'язують з описом битви Великого князя Литовського Вітовта з татарським ханом Тимуром Котлуком 1399 р.

Яремче — вперше згадується в історичних джерелах на початку XVIII ст. На цей час Яремче було невеликим хутором. 1787 р. Яремче вперше згадується як присілок села Дори.

Розділ 3

МЕТОДИКА ЛІТОЧИСЛЕННЯ МІСТ І СЕЛИЩ МІСЬКОГО ТИПУ: СПРОБА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ

Тепер саме час замислитися: чому ж так сталося, що енциклопедії і довідники, які за специфікою цього жанру мали б давати хронологічно вивірені дані, виявилися перенасиченими відомостями, які явно суперечать одне одному. Відповідь напрошується проста: очевидно, ступінь доказової бази міської історії лишається низьким. Чому — це вже інше, більш складне питання. Уявляється, що в даному разі вимоги історичної достовірності значною мірою нівелює тиск краєзнавства, яке все ще утримує значну частину містознавців у своїй орбіті. На жаль, цій субдисципліні притаманні щонайменше дві вади, на які звертають увагу фахівці з авторитетного російського центру нової локальної історії — антикварність у підходах та ерудитство. Перша полягає у недостатній історичній мобільності й орієнтації на джерельний багаж XIX століття. Друга — у намаганні демонструвати ерудицію в частковостях, не особливо замислюючись над походженням джерела і некритично переносячи з однієї книги в іншу неперевірені відомості.

Ще більшою мірою різнобій у датуваннях породжується тиском вітчизняної ювілейної традиції, яка передбачає мало не щорічне відзначення міських ювілеїв. Наведемо щодо цього лише два промовисті приклади. Перший стосується Житомира, який щойно, улітку 2009 р., відзначив своє 1125-річчя. Чи існують якісь вірогідні підстави для такого датування, якщо точно відомо, що згадки про місто Житомир у літописах та інших давніх джерелах взагалі немає. Лишається орієнтуватися на дані археології, а вони таки засвідчують існування древлянського городища на Замковій горі і великого некрополя. Але звідки взялася точна дата — 884 рік? Виявляється, її ще у 1889 р. навів краєзнавець Т.Вержбицький із посиланням на польського історика Н.Прусіновського, і з цього часу ця дата відтворюється і тиражується. Список історичних населених місць 2001 р., на який міській владі годилося б орієнтуватися, наводить дату, яка теж породжує чимало сумнівів — 1240 рік. Що ж до перших джерельних згадок, то вони відносяться до XIV ст. — 1305 (Животів) і 1320 рр.

Поважний, 1100-літній ювілей щойно відсвяткувала і Полтава. Тут, щоправда, присутня опора на згаданий список — там фігурує IX ст. Але топонім Лтава вперше згадується в літопису трьома століттями пізніше (1174 р.); у зв'язку з походом Ігоря Святославича проти половців говориться про те, що він «перееха Ворскл у Лтавы к Переяславлю», переслідуючи Кобяка й Кончака. Отже, з цього тексту неясно, про що саме йдеться — про поселення, річку чи урочище. Історики XIX ст. довго сперечалися навіть навколо існування на місці Полтави сталого поселення у XIV — на початку XVI ст. М.Максимович і О.Бодянський, приміром, вважали, що «справжнє місто» було засноване тут 1608 р. Автори багатотомного видання «Россия. Полное географическое описание нашего Отечества» (Т. 7. — 1903) висловлювали подив з приводу того, що хоча з 1576 р. існував Полтавський полк, згадки про місто Полтаву не містить навіть «Книга большому чертежу» (1627), хоча на ній позначені Миргород і Хомутець¹.

Імовірно, що Полтава, зазнавши значних руйнувань від татарських набігів, на певний час втратила статус міста, і лише 1608 р. її відновив до життя гетьман Жолкевський для свого зятя Станіслава Конєцьпольського. Така версія не заперечує існування у IX ст. поселення сіверян, яке виникло на місці сучасного Соборного майдану Полтави. І все ж мають рацію ті, хто вважає: хоч полтавський міський простір дійсно має тривалу історію освоєння, говорити про безперервне існування міста від IX ст. підстав немає².

Поки що очевидним є те, що чинник безперервності існування міста, який ЮНЕСКО вважає одним із основних критеріїв визначення його «віку», в Україні не витримується. Те, що проблему безперервності міської традиції часто підмінюють проблемою тривалості освоєння міського простору, призводить до безпідставного задавнення віку міст. Цим звужуються рамки подальших наукових пошуків — який сенс проводити копіткі дослідження, коли дата визначена? Але корені справжньої біди глибші, про що зокрема, йшлося на «круглому столі» з проблем датування (Київ, вересень 2008 р.). Адже склалася практика, коли мери міст (як це було у випадку з Полтавою) замовляють передатування, а історики це замовлення старанно виконують. І надто промовистою була репліка із зали: «Тут треба обговорити проблему колаборації істориків із владою». Відповідь доповідача теж виявилася симптоматичною: «Це такий процес, це — життя»³.

Отже, назріла потреба у більш широких фахових дискусіях з приводу практики відзначення міських ювілеїв. І мова має йти не про те, «кому від кого хочеться походити», а про більш чітке визначення критеріїв, які характеризують урбаністичну традицію. І про те, про що говорила на «круглому столі» Н.Яковенко — як усунути «збій компаса» і «плутанину дидактичних, сказати б, обслуговуючих

функцій із метою історіографії як науки»⁴. Очевидно, що мова має йти поміж іншим і про врахування світового досвіду відзначення міських ювілеїв.

Не менш складна ситуація із датуванням початків історії інших міст Подніпров'я. Кілька урбанізаційних хвиль (давньоруська, литовсько-польська, козацька) змінювали одна одну, перериваючись під натиском нападів кочівників, турецько-татарської експансії, численних війн. Практично упродовж цілого тисячоліття міста у регіоні Подніпров'я спонтанно виникали і несподівано зникали, а відроджувалися часто вже на іншому місці чи під іншими назвами. Існування кількох традицій міського розвитку (від античної до імперської і радянської) ускладнює процес типологізації міст і відповідного міського літочислення.

Якщо критерій «першої згадки» ненадійний, можливо, варто наполегливіше відшукувати інші, більш переконливі? Програш у давності може обернутися значним виграшем у достовірності, якщо орієнтуватися на реальне набуття населеним пунктом ознак міста і закріплення його формально-юридичного статусу. Таким шляхом, приміром, іде Польща, відзначаючи ювілейні дати на підставі даних локаційних документів. У 2007 р. було відзначено 750 років локації Кракова.

Аналіз міських привілеїв — найпродуктивніший шлях простеження еволюції міської традиції періоду середньовіччя і раннього нового часу, який відкриває нові можливості для екохронографії. За А.Заяцем, поселення, яке діставало таку «міську метрику», ставало нібито законнонародженим містом⁵. Хоч багато міст згадуються у джерелах значно раніше, ніж вони дістали такі привілеї, часто саме останні визначають офіційні дати отримання міського статусу і дають, як правило, уявлення про той чи інший різновид міського права.

І якщо вже говорити про відправні віхи для відзначення ювілеїв міст, то, на наш погляд, певним політичним, ідеологічним чи виховним цілям більше відповідала б «прив'язка» не до умоглядних віх (згадка у літопису), а до цілком конкретних правових актів, приміром, до дат надання тому чи іншому місту магдебурзького права. Це, до речі, був би ще один привід для того, щоб у колі політиків і науковців обговорити болючі проблеми співвідношення управління і самоврядування в містах.

Очевидно, що зручніше з практичної точки зору відзначати дату заснування (а не утворення) міста, оскільки утворення — тривалий процес, початки якого майже неможливо простежити. Дати ж заснування (якимось привілеєм чи указом) доволі часто зафіксовані в документах. Але тут виникає інше питання: чи ці дати справді фіксують початок міської традиції на цій території? Саме тут і може допомогти розведення понять «утворення міста» та «заснування

міста». Заснування міста можна зафіксувати на основі відповідного правового акту, який засвідчує початок проектування і будівельних робіт. У разі його відсутності слід говорити про утворення (виникнення) міста як тривалий процес. При визначенні його етапів допустимо орієнтуватися на археологічні дані і навіть на фольклор, але некоректно «вигадувати» якісь конкретні дати.

Дефініція «утворення» міста ґрунтується на визначенні безперервного розвитку поселення з моменту виникнення його історичного центру. Історія сільського поселення, що існувало на території міста, включається у хронографію останнього лише в тому разі, якщо між містом і селом існує виразний генетичний зв'язок, а їх центри приблизно збігаються. Археологи, думка яких у даному випадку уявляється особливо важливою, радять також брати до уваги функціонування міста як певного соціального організму. Коли у Рівному під час археологічних розкопок було знайдено залишки будівель, посуду та зброї X ст., багато кому кортіло відразу є внести корективи у вік міста, який визначається досі на підставі першої згадки 1283 р. Проте заступник директора Інституту археології Г.Івакін довів, що наявність на території міста стародавнього поселення ще не дає для цього підстав. «Бо те, що люди жили на якомусь одному місці, не означає, що це було вже місто як певний соціальний організм». Поселення стає містом, коли виявляється здатним виконувати якісь — адміністративно-військові, економічні, культурні, ідеологічні функції. Київ початку VI ст. теж ще не був справжнім містом. Це був якийсь першопочаток, протоміське утворення, з якого згодом, може, десь у IX ст. постало справжнє місто⁶.

Доводиться, однак, констатувати, що завдяки непоганому стану збереженості локаційних привілеїв XVI — першої половини XVII ст. першовитоки міської історії Правобережної України простежити буває навіть легше, ніж це вдається зробити щодо більш «молодих» міст Південної України. У литовсько-польській державі історія розселення принаймні не була підвладна впливу політичної кон'юнктури. Що ж до Російської держави, то тут із впливом ідей «імперської величі» доводиться стикатися у доволі несподіваних контекстах. Приміром, у заплутаній, майже детективній історії «фантомного» існування міста Мелітополя, упродовж півстоліття присутнього лише у довідниках і на картах.

Як відомо, у своїх далекосяжних планах Катерина II бачила щось на зразок відродженої Візантійської імперії під своїм скіпетром, і навіть готувала свого онука Константина до ролі її властителя. Не випадково у назвах цілого ряду заснованих на новоприєднаних землях Півдня міст присутній компонент «поль» — від грецького «поліс». Одним з таких міст мав стати й Мелітополь. Очевидно, імператрицю надихала

легенда про існування в античні часи на р. Молочній міста Меліти, яке було зруйноване ордами Батия. У 1784 р. один з повітів новоствореної Таврійської губернії було названо Мелітопольським.

За інерцією роком заснування міста також довго вважався 1784 рік. Ця дата, приміром, фігурує у Географічній енциклопедії (Т. 2. — К., 1990), з нею пов'язуються початки Мелітополя у довіднику А.Івченка «Вся Україна» (К., 2005). У Списку історичних населених місць як дата заснування Мелітополя чи першої згадки про нього чомусь фігурує XVII століття. Саме ця обставина, мабуть, стимулювала звернення до нашого Інституту керівництва місцевого краєзнавчого музею із запитанням: на основі яких джерел Географічна енциклопедія датує виникнення Мелітополя 1784 роком?

Хоч звернення було явно не за адресою, ми розпочали відповідні пошуки і з'ясували, що ні у 1784, ні упродовж наступної чверті століття місто Мелітополь не існувало навіть у вигляді якогось сталого поселення. Проте у закріпленні згаданої, абсолютно недостовірної, дати зовсім не Географічній енциклопедії належить пріоритет. Уже у 1788 р. в «Новом и полном географическом словаре Российского государства» Л.Максимовича вміщується стаття про місто Мелітополь Таврійської губернії. Через два роки, у 1790, м. Мелітополь з'являється на «Генеральной карте Крыма», а ще через три роки потрапляє в «Обозрение Российской империи» С.Плещеева.

Розгадку цієї шаради, а тим більше справжню дату, від якої можна вести літочислення Мелітополя, знайти було непросто. Г.Потьомкін і справді у своїй реляції Катерині II 7 лютого 1784 р. повідомляв про намір збудувати «на Молочних водах» повітове місто Мелітополь. Зрозуміло, що воно мислилося як частина «грецького проекту».

Спорудження повітового міста, однак, так і не було розпочате — чи то не знайшли слідів давньої Меліти, як вважає А.Івченко⁷, чи просто забракло коштів. Підтвердження давньої легенди шукали у тих античних авторів, які згадували Милетополіс (Пліній Молодший) чи Метрополіс (Клавдій Птолемей), мало бентежачись тим, що обидва ці автори свої міста розташовували на Дніпрі. «Прив'язували» античний Мелітополь і до пізнішого Ольвіополя.

Внести ясність у встановлення початкових віх історії Мелітополя вдалося місцевому географу-краєзнавцю М.Крилову. Йому знадобилися роки наполегливих пошуків, щоб довести — півстоліття Мелітополь існував лише на папері. А у московські та санкт-петербурзькі довідники та карти відомості про Мелітополь потрапляли виключно на підставі існування Мелітопольського повіту. Показово, що аж до 40-х рр. XIX ст. вони постійно відтворювалися у популярних в імперії Місяцесловах, що видавалися під егідою Імператорської Академії наук. У словнику А.Щекатова 1805 р. наводилися навіть точні координати неіснуючого міста! Хоча у тих же Місяцесловах та

щорічних Новоросійських календарях при бажанні можна знайти відомості про те, що центром Мелітопольського повіту з 1801 р. був Оріхів (а до того — Великий Токмак). Територія ж, на якій пізніше з'явився Мелітополь, у земельних реєстрах Таврійської губернії на початку XIX ст. значилася як «пустопорожня»⁸.

У квітні 1807 р. на ці «пустопорожні» землі згідно розпорядження Олександра I були переселені ногайці Єдисанської орди. Однак вони тут не прижилися і у 1812 р. переселилися у Туреччину. Землі в урочищі, яке тепер називалося Кизильяр, знов виявилися «в пусте». Через два роки дозвіл селитися тут дістали жителі казенного селища Тимошівки. Нове поселення було назване слободою Новоолександрівкою. 7 січня 1842 р. слободу, населення якої на той час зросло вдсятеро, було віднесено до числа повітових міст і перейменовано на Мелітополь. Сюди було перенесено центр Мелітопольського повіту. Отже, найбільш достовірна дата утворення м. Мелітополя — 1814 р., оскільки відтоді між слободою Новоолександрівкою і м. Мелітополем простежується генетичний зв'язок.

Наведений приклад переконливо доводить — невтомні архівні пошуки здатні «розплутувати» найскладніші вузли, що зав'язувалися як амбіціями правителів, так і недбалістю істориків і географів. Уточнити у такий спосіб можна чимало дат, особливо щодо міст, які вважаються новопосталими у катерининську добу. Важливо лише керуватися при цьому не бажанням «удревнити» історію міст, а простеженням витоків міської традиції. На наш погляд, існує реальна потреба (і можливість) скоригувати уявлення про початкові віхи історії Севастополя, Одеси, Катеринослава. Адже цілком очевидно, що «укорочена» історія цих міст — данина імперській традиції вважати «пустками» усі новоприєднані території.

Чи доцільно у цьому та інших подібних випадках порушувати питання про фіксацію в офіційних документах уточнених дат? Гадаємо, що це залежить від готовності міської громади ламати старі стереотипи. Наукові заклади, зокрема Інститут історії України НАН України готові надати їй у цьому кваліфіковану підтримку. Але за однієї обов'язкової умови — робити це треба у всеозброєнні фактів, із залученням великого масиву писемних, археологічних, археографічних та картографічних джерел і з обов'язковим з'ясуванням мотивацій попередніх датувань. Приблизно так, як це нещодавно зробили щодо Дніпропетровська О.Репан, В.Старостін та О.Харлан. Їхня книга «Палімпсест. Коріння міста: поселення XVI — XVIII століть в історії Дніпропетровська» — це справжній життєпис початкового періоду в історії Катеринослава, який ламає усталені канони і вносить нарешті ясність у питання про те, чий правонаступником є сучасне місто на Дніпрі. Поселення є містом, справедливо вважають автори, якщо відіграє роль комунікативного, торговельного, ремісничого,

культурного (церковного), воєнного та адміністративного центру для певної території. Отже, головне у визначенні віх початкової історії — простеження безперервної урбаністичної традиції на терені міста. Ні наявність на його території давніх поселень, ні окремі правові акти ще не дають підстав для категоричних висновків про вік міста.

Запропонована названими авторами ідея спадкоємності Катеринослава щодо паланкового центру Запорозьких Вольностей — Нового Кодака сприймається як альтернативна по відношенню до усталеної на сьогодні (хоча й не єдиної) версії датування початків Катеринослава 1776 роком.

Але ж відомо, що того року будівництво міста на Кільчені не було розпочато, і навіть його план з'явився лише на початку наступного, 1777 року. До осені звели губернаторський будинок і почали спорудження губернської канцелярії. Через рік у Катеринослав з Білевської фортеці почали переводити губернські установи. Утім, вже у 1782 р. виник план перенесення губернського центру з огляду на шкідливість місцевого клімату. А коли 30 березня 1783 р. з'явився указ про об'єднання Азовської і Новоросійської губерній і створення на цій основі нової адміністративно-територіальної одиниці — Катеринославського намісництва, його центр уже не «прив'язувався» до Катеринослава Кільченського.

У січні 1784 р. у дорученні Г.Потьомкіну Катерина II досить точно визначила координати намісницького центру — на правому березі Дніпра біля Кайдак. Назва зберігалася стара — Катеринослав, але цим справа і обмежилася. Сам же Катеринослав I переіменовувався у Новомосковськ і перетворювався з губернського міста на повітове. За свідченням єпископа Феодосія (О.Макаревського), від 1787 до 1791 року Новий Кодак навіть в офіційних паперах часто іменувався Катеринославом. А у «Описі Катеринославського намісництва» з'являються визначення, які чітко фіксують наступність: «Екатеринослав, вновь учреждаемый город из местечка Новым Кайдаком называемого», «губернский город Екатеринослав, из Новых Кайдак на правом берегу реки Днепра»⁹.

Однак царедворці швидко збагнули, що ототожнення Катеринослава з Новим Кодаком шкодить ідеї імперської величі і орієнтації міського планування у південному регіоні на античні чи принаймні санкт-петербурзькі зразки. Відвідини Катеринослава імператрицею і закладення нею 9 травня 1787 р. Преображенського собору стали початком творення легенди про «нові Афіни». Тепер саме від цієї дати почали виводити літочислення міста, причому заперечувався не тільки прямий зв'язок Катеринослава з Новим Кодаком, а й саме існування Катеринослава до 1787 р.

З 1793 р. Новий Кодак і Катеринослав уже фігурують у офіційних документах як окремі населені пункти, причому Нові Кайдаки

дістають статус казенного містечка. А у липні 1795 р. з'явився указ про «приєднання» його до Катеринослава. Отже, і потрібних формальностей було дотримано, і пам'ять про козацьку першооснову в історії міста перекреслено.

Надалі царизм доклав чимало зусиль для підкріплення легенди про виникнення «на порожньому місці» цілого ряду міст, які створили нове обличчя Півдня (із зрозумілих причин названого Новоросією). Чимало прислужився обґрунтуванню цієї легенди, навіть проти своєї волі, архієпископ Гавриїл (В.Розанов). Невтомний збирач місцевої старовини і дослідник історії краю, він виявляв неабиякий інтерес саме до «козацької спадщини» і не був схильний замовчувати початковий етап в історії Катеринослава. Але як представник вищої церковної ієрархії він не міг не освятити своїм авторством легенду про основоположну роль «першого каменя», закладеного Катериною II у фундамент собору і нового міста¹⁰. Пов'язавши з 1787 роком початок ери процвітання Катеринослава, архієпископ Гавриїл закладав фундамент монархічної історіографічної традиції у висвітленні історії міста, якій не зміг протистояти навіть Д.Яворницький. За чітким сигналом із столиці у травні 1887 р. було гучно відсвятковано столітній ювілей Катеринослава. До ювілею було приурочено видання нарису М.Владимирова «Первое столетие г. Екатеринослава» (1787 — 9 мая — 1887 гг.)».

Наступний ювілей міста святкували, однак, не через 100, а через 89 років — у 1976-му. Мотивація «зміни орієнтирів» знов була переважно політико-ідеологічною. Радянській бюрократії «не з руки» було відзначати ювілей власної «кузні партійних кадрів» від символічного акту цариці; можливо, комусь не терпілося і якнайшвидше отримати нагороди, які щедро роздавалися до ювілеїв. Згадали, що Катеринослав, хоч і на іншому місці, існував і раніше. Ніхто не звертав увагу на умовність запропонованої «точки відліку» — 1776 рік.

На наш погляд, є всі підстави, враховуючи обсяг проведеної місцевими краєзнавцями роботи, починати відлік історії Дніпропетровська з середини XVII ст., точніше з 1645 року. Це створить в історії міста потужну козацьку традицію, і на цей раз вона не матиме вигляд легендарної. У цій традиції знайдеться місце і для Катеринослава Кільченського (хоч реальний вплив його на формування нового губернського центру досі явно перебільшувався), і для більш реалістичного погляду на місце і роль слободи Половиці, виниклої у 1743 р. і пізніше «поглиненої» містом.

Приклад Катеринослава свідчить, що ідеологічний і кон'юнктурний підтекст у святкуванні міських ювілеїв спостерігався в усі часи, принаймні в межах останніх двох століть. Не позбулися цього синдрому і місцеві власті незалежної України.

Не можна не погодитися зі справедливою констатацією відомого вченого Я.Ісаєвича: «ювілеї стали «світськими святами», однією з істотних складових частин сучасної «громадянської релігії». Ухвали центральної та місцевої влади про відзначення тих чи інших дат є підставою для подань про фінансування з бюджету наукових публікацій і конференцій. Хоча заплановані кошти далеко не завжди виділяються реально, історики-професіонали нерідко кривлять душею, підтверджуючи запропоноване дилетантами задавнене датування міст, сіл, установ. Виправдовують це прагненням здобути фінанси для проведення досліджень та їхньої популяризації, рятування пам'яток від руйнування. Передювілейний ажіотаж часом сприяє появі скороспілих поверхових публікацій «під дату». Надто численні ювілеї порушують ритмічність діяльності установ, відволікають наукові сили від фундаментальних праць»¹¹.

Інколи міські власті використовують для організації ювілеїв будь-яку «прив'язку» до конкретної дати, аж до помилок істориків. Приміром, у 1995 році відзначили 400-річчя міста Мерефи — на підставі помилкового висновку Д.Яворницького про те, що місцем народження кошового отамана Січі Івана Сірка була одноіменна слобода (це твердження, до речі, повторив О.Оглоблин в діаспорній «Енциклопедії українознавства»)¹². Очевидно, однак, що як і більшість поселень цієї частини Слобожанщини, Мерефа могла виникнути (спочатку як невелике поселення) не раніше середини XVII століття.

Незалежно від політичного й ідеологічного підґрунтя ювілейних святкувань неможливо заперечувати очевидний факт: вони пробуджують громадську активність і стимулюють інтерес до історії. Міську владу змушують працювати інтенсивніше, звертати особливу увагу на залучення інвесторів і спонсорів до впорядкування міської інфраструктури і поживавлення пам'яткоохоронної діяльності.

Показовий приклад «позитиву» у вітчизняній ювілейній традиції — оновлення обличчя Чернівців до 600-річчя міста. На центральній вулиці, що носить ім'я Ольги Кобилянської, замінили всі мережі, оновили фасади, замінили покриття — все це коштувало 15 млн гривень. Чернівчани одержали нову площу Турецької криниці із квітковим годинником, відреставрований Центральний палац культури, новий корпус дитячої лікарні тощо. А ще — з ініціативи і на кошти депутата міської ради В.Сарафінгана у місті з'явилася точна копія знайденої в архіві історичного музею в Москві «метрики» міста, яка поповнила колекцію експонатів Художнього музею. На урочистому відкритті Дня міста чернівчан пригощали 300-кілограмовим тортом, на якому було відтворено всі площі міста й найважливіші архітектурні споруди¹³. Природно, що в такий спосіб городяни дістали потужний заряд оптимізму і стимул до праці у напрямі перетворення Чернівців у справжнє європейське місто.

І все ж варто замислитися: чи кожний міський ювілей справді стимулює громадську енергію, підживлює патріотичні почуття? В українських умовах, з огляду на значну поляризацію суспільства, однозначна відповідь на це запитання не уявляється самоочевидною. Оскільки майже кожна дата «утворення міста» сумнівна або спірна, міські ювілейні кампанії подеколи лише посилюють протистояння в суспільстві. Часто ювілеї сприймаються радше як симулякри, які реально відволікають увагу від більш насущних, буденних справ. Дратують городян і пошуки сумнівних аргументів для встановлення віку того чи іншого міста, і приурочені до ювілеїв намагання влади увічнити у монументах не для всіх прийнятні постаті, і намагання від виглядом реставрації збудувати «муляжі» давно втрачених пам'яток.

Яскравим прикладом того, що ювілеї міст далеко не завжди надихають і згуртовують громадян, може бути відзначення 225-річчя Севастополя у червні 2008 р. Відправна дата заснування Севастополя — 1783 р. — була прийнята міською владою беззастережно, хоча, як зазначалося вище, наукові дискусії щодо «херсонеської традиції» були б не зайвими. Зате на протигагу ідеї «міста російської слави» газета «День» озвучила версію «українського Севастополя», який, мовляв, «на вісім століть старший за колишній російський». Пропонувалася навіть точна дата, від якої можна вести літочислення міста — 27 червня 988 року. 1020-річчя «українського Корсуня» історик О.Палій пропонував відзначати відповідно до дати захоплення київським князем Володимиром візантійського Херсонеса. Ні те, що Херсонес до цієї дати існував півтора тисячоліття, ні те, що Корсунь 988 р. був руським, а не українським містом, автора і поважну газету не бентежило.

Те, що відзначення 225-річчя Севастополя ознаменується черговою «війною пам'ятників», передбачити було неважко. Встановлення пам'ятника «засновниці міста» Катерині II «врівноважувалося» пам'ятником гетьману Сагайдачному. Пам'ятник цариці доводилося встановлювати в обстановці суворої секретності, під охороною козаків (заборона на його встановлення виходила від міського господарського суду). До дня міста урочисте відкриття пам'ятника так і не відбулося, його відкрили наступного після свята дня о 7-й годині ранку. Природно, що проросійські сили розцінили встановлення пам'ятника Катерині II як свою перемогу, а голова міської адміністрації С.Куніцин наголосив на тому, що після встановлення у Севастополі пам'ятника гетьману Сагайдачному «вже ніхто не буде мати сумнівів у тому, що це українське місто»¹⁴.

Не хотілося б, щоб сказане сприймалося як заперечення важливості усяких міських чи обласних ювілеїв. Йдеться лише про міру у дотриманні принципів історизму і у врахуванні суспільних

очікувань. І насамперед — про наведення ладу у самій ювілейній традиції. Адже випадки, коли відстань між «ювілеями» під тиском політичної кон'юнктури скорочується, або визначається довільно, є непоодинокими.

Один з таких випадків — «дивний», за визначенням С.Леп'явка, 1100-літній ювілей Чернігова, який відзначали протягом цілого року — з 2007 до вересня 2008-го. Такий тривалий ювілей пояснюють тим, що головний «подарунок» до свята — кольоровий фонтан — не встигли спорудити вчасно. Утім, «дива» в Чернігові почалися раніше — адже 1000-річчя від першої згадки тут святкували не у 1907, а у 1908 році — просто «проспали». Зате у часи пізнього радянського «застою» місто стало значно старшим — про гучні тогочасні святкування і досі нагадують написи «Чернігову — 1300 років». У даному разі відправну дату на замовлення влади просто вигадали¹⁵.

Ювілеї м. Хмельницького за часів незалежності відзначали двічі, з інтервалом у 13 років, причому спочатку відсвяткували у 1993 р. 500-річчя, а у 2006 — 575 річчя. Відправною точкою у першому випадку був наведений М.Грушевським реєстр димів 1493 р., де згадувався Проскурів. У 2003 р. В.Михайловський знайшов у Варшавському архіві давніх актів документ із згадкою села Плоскирів, з якого потім виріс Проскурів. Невелика замітка із прив'язаною до цього села датою — 1431 рік — була опублікована в «Українському археографічному щорічнику». На «круглому столі» з проблем датування історії міст В.Михайловський дотепно розтлумачив, чому ця нова дата зацікавила у 2006 р. міського голову Хмельницького: «калькулятор державного службовця починає підбивати можливі дивіденди: це ж державне фінансування, а тут у нас вибори до парламенту 2006 року!». Зрештою вдалося провести велику міжнародну конференцію, а заодно й полагодити водогін для Хмельницького. Зрозуміло, що й прийом гарний влаштували, осіб на 300. Те, що зовсім недавно відсвяткували 500-річний ювілей, міську владу не збентежило¹⁶.

Зрозуміло, що кожному містознавцю притаманне бажання «дійти до глибин», прояснити першопочатки і першовитоки того або іншого міста. Хоч кожен підсвідомо відчуває, що це завдання нереалістичне: надто багато поколінь пройшло по землі і надто багато випробувань випало на їхню долю. Міста з'являлися, зникали, знову відроджувалися, іноді з іншим ім'ям і на іншому місці. Набутий міський статус міг на довгі роки втрачатися. Та й сам процес набуття поселенням міських функцій майже невловимий. З-поміж сотень вітчизняних міст лише кільканадцять мають надійні «метрики», що засвідчують факт їхнього народження.

А проте походження («утворення, заснування») міста лишається однією з найбільш притягальних і найбільш драгівливих проблем у містознавстві. Підживлює інтерес до неї «ювілейна практика», що

сягає своїм корінням у часи імперій. Кожне місто прагне мати власну «ювілейну шкалу» — так виховується місцевий патріотизм, а ще в такий спосіб розподіляються додаткові кошти й нагороди.

Прикладів того, наскільки небездоганною є вітчизняна традиція відзначення міських ювілеїв, вище було наведено достатньо. Оскільки дана праця, окрім суто наукового, має і певне методичне призначення, уявляється доцільним ще раз нагадати про деякі загальні принципи, які, на наш погляд, мають враховуватися у непростій практиці визначення «віку» міст і, відповідно, відзначення міських ювілеїв.

1. Доцільно розрізнити поняття «утворення міста» і «заснування міста». У першому випадку йдеться про тривалий процес, у другому — про достовірну дату, пов'язану із офіційною «закладкою каменя» або правовим актом. Очевидно, що дошукуватися точної дати утворення міста немає сенсу — адже відсутні будь-які орієнтири щодо того, коли, приміром племінний центр чи звичайне поселення набуває ознак міського життя. За відсутності бодай приблизної дати заснування міста при визначенні ювілеїв доцільніше орієнтуватися на інші віхи міської історії, приміром, на дату надання місту локаційного привілею чи магдебурзького права.

2. Дата першої згадки в джерелах — далеко не безспірний орієнтир для визначення віку міста. Як правило, щоб бути згаданим в літопису чи якомусь іншому писемному джерелі, поселення мало вже існувати протягом певного, інколи тривалого часу. До того ж далеко не завжди з тексту літопису можна зрозуміти, чи йдеться про місто з адміністративними, господарськими чи військовими функціями, чи про звичайне село. Неможливо в принципі заперечувати «прив'язку» літочислення міста до дати першої згадки, але при відзначенні ювілеїв варто наголошувати на тому, що йдеться не про дату утворення міста, а саме про першу згадку.

3. Археологічні дослідження, методики яких останнім часом значно ускладнилися, здатні внести істотні корективи у загальні підходи до визначення віку міст. Історики-медієвісти на цій підставі фіксують навіть зміну пріоритетів у європейській практиці встановлення віку міст — на підставі розшифрування написів на спорудах чи монетах, застосування методів перехресного чи відносного датування (т.зв. типологія датування), використання стратиграфічних підходів (дослідження ґрунтових шарів), методів дендрохронології, радіовуглецевого датування тощо. Немає сумніву: всі ці новаторські методи й підходи дійсно можуть вносити істотні корективи у визначення віку того чи іншого міста. Абсолютизувати їх однак, не варто, оскільки далеко не завжди розкопки дають достатньо матеріалу для відповіді на питання про здатність поселення виконувати певні міські функції і про безперервність міської традиції.

В усякому разі, археологічні дослідження Кам'янця-Подільського поки що не внесли ясності у проблему міського літочислення.

4. Одне з найскладніших питань у визначенні віку міст стосується безперервності існування міста і приблизного співпадіння міських центрів. ЮНЕСКО досить прискіпливо ставиться до проблеми таких спадів і явищ дезурбанізації, які надовго переривали міську традицію, і веде облік міст із тисячолітньою безперервною історією. З-поміж українських міст у першій десятці останніх перебуває Білгород-Дністровський, що веде своє походження від античної Тіри. В Україні критерій безперервності при датуванні не завжди витримується. Приміром, у Списку історичних населених місць датою заснування Євпаторії вважається VI ст. до н.е. (тобто відлік ведеться від античної Керкінітиди), хоч після її зруйнування у 109 — 108 рр. до н.е. ознаки міського життя на цій території довго не проглядалися. У той же час ця логіка не діє щодо спадкоємності Херсонес — Севастополь, Джаліта — Ялта тощо. В усякому разі очевидно, що проблема датування міст Криму, що мають власних античних попередників, варта серйозних наукових дискусій.

5. Внаслідок украй поганої збереженості писемних джерел (більш-менш задовільний стан лише із джерелами з історії Львова) вітчизняним науковцям важко простежити, чи зберегло те чи інше місто у своїй історичній пам'яті відчуття спадкоємності щодо своїх попередників. Певним резервом тут є топографічні методи, до яких часто вдаються науковці Заходу. Перспективним напрямом в історичній урбаністиці, як це переконливо показали львівські історики, є соціотопографія — міжгалузевий метод, що ґрунтується на «прив'язці» досліджень у сфері соціальної історії до топографічної підоснови.

Зрозуміло, що сказане стосується лише «верхівки айсберга» — найбільш дратівливої і найчастіше обговорюваної проблеми історичної урбаністики. Без глибокого проникнення у загальносвітові закономірності урбанізаційного процесу, без вироблення чіткої класифікації міст і ретельного аналізу їхніх типових ознак, регіоноформуючих та інших функцій, без фронтального дослідження не лише тих джерел, які відклалися на вітчизняних теренах, а й дотичних зарубіжних, без системних, ретельно спланованих археологічних досліджень досягти суттєвого просування вперед на ниві вітчизняного містознавства навряд чи вдасться.

Варто дослухатися і до цікавої пропозиції, яка прозвучала з вуст Н.Яковенко на «круглому столі» з проблем датування (2008). Можна було б запропонувати студентам різних навчальних закладів для початку дослідити усі доступні джерела і написати монографію про якесь одне місто (зрозуміло, окрім тих, які вже мають свій докладний і науково вивірений життєпис). У свій час В.Антоновичу у такий спосіб

вдалося створити школу «обласництва» в історіографії і новий науковий напрям — «обласну історію», а написані молодими науковцями понад 100 років тому монографії і досі перебувають в активному науковому обігу. Можливо, саме в такий спосіб науковцям вдасться здолати тенденцію хронічної неуваги до міст і міської традиції.

Очевидно, що для виведення вітчизняного містознавства з глухого кута потрібна докорінна зміна дослідницьких пріоритетів. Енергію, яка втрачається на малоперспективний пошук точних дат утворення тих чи інших міст, варто було б спрямувати на простеження на всьому просторі, доступному осмисленню, традицій містобудівної еволюції і розвитку форм управління містами. Продуктивним уявляється, зокрема, простеження процесу формування системи урбаністичних атрибутів, яким позначене освоєння Північного Причорномор'я в період еллінської колонізації, оскільки саме цим було закладено міцну традицію містобудівної еволюції на багато століть вперед. Хоч якими відмінними уявляються наступні урбанізаційні хвилі — давньоруська, литовсько-польська, козацька, російська — всі вони тією чи іншою мірою відштовхувалися від фортифікаційних, архітектурно-планувальних, культурно-релігійних засад містоутворення еллінської доби. Водночас кожна нова епоха привносила свою пластичну й смислову інтонацію в архітектурні канони, уявлення про міську інфраструктуру і у загальну атмосферу міського життя. Простеження етапів формування міської традиції дасть змогу уточнити поняття «місто» стосовно вітчизняних реалій, вдосконалити типологію поселень, чітко розмежувати поняття «міська» і «сільська» історія, вписати історію міст у систему нової історичної локалістики.

Йдеться, зокрема, і про те, що оскільки проблема літочислення історичних міст внаслідок стану джерел важко піддається унормуванню, важливо дещо змінити кут зору на вивчення міської традиції. Приміром, зосередитися на проблемах порівняльного аналізу генезису міст, урбанізаційних хвиль, міграційної рухливості, виділенні етапів у розвитку міської культури. Потребує глибокої наукової розробки типологія міст на українських теренах, теорія «ядер» міст, логіка містоутворення, еволюція соціокультурної стратифікації міського простору. Пріоритетним науковим завданням має стати простеження «історичного континуїтету» (спадкоємності) у міському розвитку в умовах цивілізаційних змін, переорієнтації напрямів урбанізаційних потоків, складної динаміки доіндустріальних, індустріальних і постіндустріальних форм суспільного життя. Вдячне наукове завдання — дослідження на конкретних прикладах специфічності міської ментальності. Адже саме ритмами міського життя, що змінюються під впливом цивілізаційних

зрушень, визначаються соціокультурні цикли, зумовлюється розвиток чи девальвація ціннісних орієнтацій, ідейних настанов, моральних норм.

«Нова міська історія», обриси якої в сучасному світі вже виразно вимальовуються, може існувати лише у просторі міждисциплінарності на стику суто історичних і соціологічних, географічних, культурологічних підходів. Важко переоцінити у цьому сенсі можливості квантитативних підходів і когортного аналізу, які активно випробовуються у рамках окремих пілотних проектів у Російській Федерації (приміром, у рамках проекту «Інтегральна історія на локальному рівні» у Ярославському державному університеті). Перспективним напрямом містознавчих студій може бути явно недооцінений в Україні напрям досліджень «образів міст», тобто емоційного ставлення городян до середовища проживання.

Вітчизняним містознавцям варто прислухатися до порад сучасних теоретиків урбанізму, які гостро ставлять питання про необхідність «повернення міст» на центральне місце у дослідженнях сучасної світової системи. Це потрібно як для з'ясування складності глобального капіталізму ХХІ століття, так і для стимулювання творців політичної стратегії і планувальників містобудівних систем. Ідеться насамперед про перегляд перспектив урбанізації з врахуванням національних і регіональних контекстуальних відмінностей, про оновлення дослідницьких методів з огляду на змінювану ритміку збору найважливіших даних, що впливають на природу міського розвитку. Нові мультиметодологічні дослідження мають допомогти вченим-урбаністам вмістити міста в ієрархічну глобальну систему з тим, щоб остаточно вивести компаративні міські дослідження за межі простого описання (а також інтелектуально порожнього еkleктизму) і простежити на великому просторі вплив глобальної динаміки і місцевих умов на результати розвитку міст¹⁷.

Поглиблене вивчення міста як історично сформованого феномена, простеження еволюції міського життя у широкому політичному, соціокультурному, ідеологічному контексті не тільки збагачує палітру порівняльних історичних досліджень, а й дає в руки аналітика ту «нитку Аріадни», яка виведе його на широкі узагальнення щодо місця і ролі урбанізму в процесі розвитку людської цивілізації.

¹ Россия. Полное географическое описание нашего Отечества. — Т.7. Малороссия / Под ред. В.П.Семенова. — Х., 2009 (репринтне перевидання). — С. 294.

² Коваленко О. Від Лтави до Полтави: проблема безперервності існування міста // Датування міста як проблема історичної урбаністики: європейський та український досвід. — Дніпропетровськ, 2008. — С. 28-32.

³ Там само. — С. 32-33.

⁴ Обговорення // Там само. — С. 54.

⁵ Заяць А. Урбанізаційний процес на Волині в XVI — першій половині XVII століття. — Львів, 2003. — С. 91-92.

⁶ Бікус І. Рівне 1000 років тому: місто чи три черепки? // BBC Ukrainian. com. — 2007. — 5 жовтня.

⁷ Ивченко А. Вся Украина. Путеводитель. — К., 2005. — С. 533.

⁸ Крылов Н. К вопросу основания города Мелитополя // Региональна історія України. — Вип. 1. — К., 2007. — С. 259-270; *его же*: Очерк по истории города Мелитополя. 1814-1917 гг. — Запорожье, 2008. — С. 5-18.

⁹ Репан О., Старостін В., Харлан О. Палімпсест. Коріння міста: поселення XVII–XVIII століть в історії Дніпропетровська. — К., 2008. — С. 215, 224-230.

¹⁰ Гавриил (Розанов). Очерк повествования о Новороссийском крае, из оригинальных источников почерпнутый. — Тверь, 1857.

¹¹ Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: здобутки і проблеми. — Львів, 2004. — С. 19-20.

¹² Маслійчук В. Датування міст Слобідської та Південної України: кілька проблем // Датування міста як проблема історичної урбаністики. — С. 24.

¹³ Житарюк Н. Під позивні «Марічки» // День. — 2008. — 8 жовтня.

¹⁴ Касьяненко М. Пам'ятники — на будь-який політичний смак // День. — 2008. — 18 червня.

¹⁵ Коваленко В. 1300 чи 1100? // Чернігів у середньовічній та ранньомодерній історії Центрально-Східної Європи. Зб. наукових праць, присвячений 1100-літтю першої літописної згадки про Чернігів. — Чернігів, 2007. — С. 21-30; Леп'явко С. Друга столиця Київської Русі // День. — 2008. — 20 вересня.

¹⁶ Датування міст як проблема історичної урбаністики. — С. 65-66.

¹⁷ Сміт Д.А. Глобальные города восточной Азии: эмпирический и концептуальный анализ // Международный журнал социальных наук. — Т. XIV. — № 51. — М., 2005. — С. 83.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. МІСТОЗНАВСТВО В УКРАЇНІ: ЕТАПИ РОЗВИТКУ, ТЕОРЕТИКО- МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ (<i>Ярослава Верменич</i>)	5
РОЗДІЛ 2. ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ ДАТ ЗАСНУВАННЯ МІСТ І СЕЛИЩ МІСЬКОГО ТИПУ АБО ПЕРШОЇ ЗГАДКИ ПРО НИХ У ДЖЕРЕЛАХ (<i>Володимир Дмитрук, Світлана Архипова</i>)	23
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА ЛІТОЧИСЛЕННЯ МІСТ І СЕЛИЩ МІСЬКОГО ТИПУ: СПРОБА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ (<i>Ярослава Верменич</i>)	123

Науково-довідкове видання

**ВЕРМЕНИЧ Ярослава Володимирівна
ДМИТРУК Володимир Іванович
АРХИПОВА Світлана Іванівна**

**МІСЬКА ІСТОРІЯ УКРАЇНИ:
ПРОБЛЕМИ ПОЧАТКОВОГО ДАТУВАННЯ**

Верстка та оригінал-макет *Л. Мигаля*

Підписано до друку 29.06.2010 р. Формат 70x100 /16
Ум. друк. арк. 11,05. Обл. вид. арк. 5,3.
Наклад 300. Зам. 28. 2010 р.

Поліграф. д-ця Ін-ту історії України НАН України
Київ-1, Грушевського, 4.